

D

S

SCC
8341

✓
- Remonstrant

- Pamphlets v. 27

Digitized by the Internet Archive
in 2014

<https://archive.org/details/nieuweiaervervat00popp>

NIEVWE-IAER

Uerbatende

STOFFE

Blijft volstandigh

tot

1621

Goede ende breedfame

bedenckinghen ende raetpleginghen

over Religions saken in dese be-

droefde tijden:

Door

Magistraten, Leeraers ende gemeene Ingefetene
vande vereenighde Nederlanden.

Door Poppins.

ANNO 1621.

Tot den Leser.

BEminde Leser; in dit nieuwe Jaer (alsoo ghenaemt ter
oorfake van de ghelegentheit des tijts) sult ghy vinden
verscheyden articulen met bygaende bevijs; dienende,
om heylsamen ghedachten in u ghemoedt te vvege te bren-
ghen, ende u na vvaetheyt, mitsgaders na den stijl van de
oude Ghereformeerde Ghemeynten in de Nederlanden
van de hedensdaeghsche droevighe staet in Religions saken
te doen oordeelen. Tot bevijs van yeder artijckel connen
veel meer andere saken voortghebracht vworden; maer 'tis
ons ghenoech, u den vvegh gheopent ende ghebaent te
hebben: ghy condt na uwe kennisse ende ervarentheit,
'rghene naghelaten is daerby voeghen. Vaert vvel, ende
ghebruyckt ten goede 'rghene uyt goeder herte ende ten
goeden eynde u medeghedeylt vwordt.

I.

Coninghen/Princen/ende alle Magistraten/hooghe ofte laghe/moeten gaerne hoozen de clachten haerder Onderdanen / ende die selbe na recht ende billijckheyt gade slaen.

Bevvijs.

Moses hoorde het volck / ende richtede tusschen eenen peggelijck ende synen Naesten van den morgen tot den avondt: ende om dat het hem alleen te swaer was / verkoos hy na den raedt Jethro synes Sweers rebelijcke lieden upt den gantschen Israel / ende maecte te-se tot Hoofden over het volck / sommighe over duysent / over hondert / over vijftigh / over thiene / dat sy het volck alletijt richteden / ende de sware saecken vooz Mose bjochten.

Exod. 18. 13. 16. 25. 26.

Dit hebben mede betrachtet Iosua, Samuel, David, Salomo, ende alle Godsalighe Richters ende Coninghen in Israel.

De Historien vermelden tot prijs van Hertogh Carel, ghenaemt de Stoute, Grave van Hollandt / dat hy inden jare 1469. ghetrocken is / om sijn Landen te visiteren / gemeyne clachten te aenhooren / ende recht te spreken tusschensijne ondersaten.

Inghelijcx van Keyser Carolus de vijfte wordt hetuyghyt / dat hy ordinaerlijck na de middagh hem beledighde / om de supplicatien van een peder te hoozen.

De Gherefozmeerde in hare ghedruckte Remonstrantie / den Coningh van Spaengien over ghegheven inden jare 1566. seggen uptdruckelijck / dat sijne Majesteit by solemnelen eede beloofst hadde, gheen requesten, doleancien, waerichouwingen ofte Remonstrantien, die men sijne Majesteit soude presenteren, qualijck te nemen, oock niet toe te laten, datmen in toecomenden tijden eenighe moeyten ofte verdriet den Requiranten ofte Remonstranten salaendoen om sake by hem vertoont.

In plaetse van bekvoudigh bewijs sullen zjn dese woorzen van den Prince van Orangien hooghloff.mem. in syne verantwoordinge; Pag. 41. daer hy sept / Keyfers ende Coninghen worden ghepresen, die haer van private personen hebben laten berispen, dat sy na haer clachten niet luysterden; ghelijck, die verdroegh, datmen in vollen strate tot hem seyde, en wilt ghy na onse clachten niet hooren, soo en wilt ghy oock niet regneren: ende d'ander, die, hoewel hy Coningh was ende Overheer, nochtans leedt, dat een Weduwe van hem appelleerde, om dat hy (io sy seyde) haerder sake gheen acht nam.

Als de Overigheden in desen deele nalatigh zijn/ ontfaet daer wpt dickmael in henlieden een onmatighe ende de Regeringe seer schade-
lijcke vzeese vooz hare onderdanen : by exempel ; Inden jare 1566.
als de verplichtede Edele tot Brussel quamen / is groote vzeese te
Hobe gheweest/ende sonderlinge hebben die ghene/die de vervolgin-
ghe/Inquisitie/ende Bisdommen seer hardt ghedzeven hadden/ende
de contrarie clachten niet hadden willen toelaten / in groote vzeese/
angste ende verbaesthept gheweest/ haer seker e merkelijcke daghen
absenterende ende bederck houdende / overmits sy sozghden qualijck
ghehandelt te suilen worden. Ja volght hier op oock somtijts scdurie
ofte opzoer / en epudelijck afval des volcks. Als Rehabram de sone
Salomo vbraechtede de clachte des volcks / gaf het volck vooz ant-
woordt/ Wat hebben wy dan voor een deel aen David, of erve aen den
sone Isai? Israël maect u na uwe hutten: ende also viel Israëlf van den
huysf Davids. 1. Kieg. 12. 16. 19. In de Nederlandē is 'tselvige mede
ghesien ten tijden der Tyrannie van Duc d'Alba : en is niet noodigh
van andere Coninghrijcken ende Landen exempelen te verhalen.

De Heere onse God gebe/dat de Overighedē der vereenighd
de Nederlanden bevonden werden te hebben opene ooren/
om de elachten der Inghesetene te hoozen ; aendachtige her-
ten/om die te overwegen; ende beropde wille/om die na recht
ende billijckhept te doen ophouden.

II.

Het meerendeel van de Inghesetene der vereenighde Ne-
derlanden/te samen trouwe Patriotten/ claghen boben
maten seer/dat hare bype Vaderlandt/vooz welcke haer
voozouders en oock vele onder henlieden selve/ lijf ende
goedt gewaeght hebben/hunlieden onbyp gewozden is.

Bevvijs.

Om dit selvighe te bewijfen / sullen wy alleenlijck vooztbzengen
tghene de Religie aengaende is / ende de palen der selve niet te
bupten gaen.

De Remonstranten (so die nu ghenaemt worden) seer vele duysen-
den in getale/van groote ende oock minder qualitept/in Steden ende
ten plarten lande woonende/ claghen hemel-hoogh / dat in haer Va-
derlandt/ welck dooz Godts onberdiende seghen van de Spaensche
Inquisitie en conserentie-dwangh bezijdt is / een nieuwe pijnbanek
der consciencien tegen hunlieden van hare mede Inghesetenen / ofte
eyghen gheslachte / opgherichtet wordt : dat de exercitie van hare
Christelijcke Religie/die by de hooge ende laghe Overighept in vooz-
gaende jaren openlijck toeghelaten ende in yublijcke tempelen ghe-
mainte

mainteneert is/ in welke vele van seughet aen opgeboedet zijn ende van gheen ander weten (by exempel / de Burghers van ter Goude) ende de welke sy berepdt zijn in alle politijcke ende kerckelijcke vergaderinghen uyt de H. Schyfture te verdedighen; ja de waerheyt des selven met haren bloede te versegelen; dat/ segghe ick/ de exercitie van hare sodanige religie/ so in't openbaer als in't heymelijck/ oock so verre dat sy daer van by forme van vraghen en antwoorzen gheen discourssen moghen houden / dooz strenghe Placcaten verboden is: dat hare getrouwe Herders ende Leeraers / al eer sy teghen eenigh gebodt ofte placcaet der Overigheyt misdæen hadden/ alleenlijck om dat sy dooz sekerre kennisse van contrarie Wille ende ghebodt Jesu Christi/ ende dooz vrese van de eeuwighen toorn Godts/ niet hebben connen ofte willen beloven / dat sy haer nu ende voortaan van haren dienst ende alles/ dat daer aen dependeren magh/ souden onthouden/ zyn buytē de vereenighde Nederlanden in ballingschap verdrzeven/ (sommighe haer leven langh ghebaunen / oock met confiscatie haer der goederen) op pene/ om als perturbateurs van de gemeene ruste/ oock aenden lyve/ ghestrafte te worden/ so sy in't Landt souden weder keeren, met belofte van te appzemieeren den gene/ die een der selve in handen van de Magistraet souden leveren/ mit vijfhondert guldens, ende met cryses onchistelijck verbodt / onder sware pene / dat niemant van de inghesetenen der vereenighde Nederlanden henlieden met lijfs nood- d'ruft soude versozghen: dat oock/ die uyt het getal der selve Leeraers/ in't Landt comende/ tot quijtinghe haerder consciensien ende dienst der Ghemeynten / in handen van de Magistraet geraecht zijn/ na langhe ende sware gebanghenisse in tuchthupsen ofte rasphupsen haer leven langh ghebaunen zyn.

Sy claghen mede eben so seer/ dat so treffelijcke/ so groote / so vperighe Gemeynten in Steden ende ten platten lande/ wanneer sy hare vergaderinghen/ ofte heymelijck met besloten deuren/ ofte openbaerlijck op de velden ofte andere plaetsen in dienste Godts teghen de placcaten der Overigheden houden / soo bitterlijck (doch op d'eene plaetse meer als op d'andere) vervolghet / verstoort / van Officieren/ van haer Dienaers/ van Soldaten/ van andere wilde menschen/ na ghejaeght/ geslagen/ ghestooten/ oneerlijck ghehandelt/ berooft/ ontcleedt/ gequetst/ in't water gewoopen/ dooz't water gesaeght/ onder 't water ghehouden/ ghesteenicht/ oock doot gheschoten worden: dat eerlijcke Burghers / die in vergaderinghen / daer sy Godts woort hebben ghehoort / bevonden zijn / ofte yet anders dooz pver tot den Godts-dienste ghehouden worden teghen de placcaten misdæen te hebben/ dooz recht gesleect/ teghen recht veroorzdeelt/ met sware ghevanchenissen/ bannissementen/ geltboeten/ gestrafe/ ende van de geltgierige Officieren uytghemergelt worden; dat de gene/ die alleenlijck ghesuspecteert / ofte oock van hare vbanden sonder bewijs aenghebraghen worden in alsulcke verbodene/ doch Godlijcke/ vergaderin-

ghen gheueest te zyn / uyt cracht van acten / by den Hobe verleent / doch den volcke niet ghepubliceert / tot eede ghebrongen worden / om haer seluen ende hare narsten te beswaren ; ende wepgherende te sweeren / oock so wanneer sy noch volghens de selvighe acte daer toe onghewonden zyn / in ghebauchenissen opghesloten / ende niet / sonder sware gheltboete tot welghevalen des Officiers betaelt te hebben / ontflagen worden : dat eerlijcke Bozghers huppen by lichten daghe van het gemeene ghepeupel in vooznaemde Steden (Amsterdam / Leiden) vbandtlijck aenghevalen / berooft / gheplondert ende te eenemael verbozven worden / sonder dat de Magistraet dat selue verhindert / kennisse daer van hebbende / ofte alsulcke boosdoenders / geweldenaers ende straetschenders straf / ofte oock de gheledene schade eenighs reparceert . 'Tis misdaets genoegh om een peder ten roof en plope overgegeuen te worden / dat yemant een Remonstrant is .

Mag. 21. De Remonstranten mogen in hare clachte ghebruycken de woorden van de Gereformeerde binnen Antwerpen in hare Supplicatie / overghegeuen aende Magistraet der selver Stede Anno 1567. Met den boolen werden wy ghereeckent na't exempel Christi, ja booler, erger ende verdoemder, dan dieven, moordenaers ende straetschenders. Den Ioden gheschiedt meer vryheyt dan ons arme menschen. Dronckaerts, overspeelders, hoeren ende boeven, dobbelaers en tuyschers laetmen in meerder ruste, dan ons ellendige menschen. Men soeckt onse Christelijcke vergaderingen inden Heere (och leyder) te verstooren, daer nochtans alle boose, duyvelsche, heyloose vergaderingen onghestoort blijven.

De andere Inghesctenen der vereenighde Nederlanden / die noch Remonstranten / noch Contra-Remonstranten / maer andere gesintheden toeghebaen zyn / elagen mede / dat sy sien so wyeede proceduren om Religie wille in de Landen overhandt nemen; te meer / de wyle sy weten van oudts / dat de Calvijnisten willen alleen woonen : kenne den gheest van Bogerman ende der sinner: verstaen het oogemerck van het Dozische Synode ; oock bevinden / dat sy aen verseyden plaetsen alreede beginnen oock ghequelt te worden / ende overlast te lijden : ende comen derhalven dit beslupt wel maken / dat sy / de Remonstranten / die in haer voozschansse zyn / t' onderghebracht zynde / gheen beter lof sullen te verwachten hebben .

Wienboven / ghelijck de Historien melden / dat ten tijde van de Spaensche tyzannie het meeste deel der Catholijcken inde Nederlanden also wel vbande van de Inquisitie waren als de Reformeerde / hadden een haet daer tegen in het herte ; het verdoot hen / datter daghelijcks so vele hier ende daer om de Religie werden gedoot ende omghebracht ; murmurerden daer teghen / ende hadden wel gaerne ghesien / dat de rigoreuse Placcaten hadden geesfert : also vindt men oock noch seer vele Contra-Remonstranten / de welke (hoewel sommige Predicanten / wepnigh hares ampts ghedenkende / haer anderz

ders soecken wijs te maken) groot misnoegen hebben aen dese stren-
ghe Placcaten ende wzeede executien der selve: het doet hen van her-
ten wee/ dat hare medebozghers so qualijck om de Keligie wille ghe-
handelt worden: sy konnen niet verstaen/ dat het Chzistelijck is/ dat
Predicanten om de betr achttinghe hares dienste wille in tuchthuy-
sen/ die vooz boofdonders gheordineert zijn/ ghebaimen worden: sy
houden vooz meyneedicheyt/ dat Schutters in de Steden/ die ghe-
sworen hebben alle tumulten teghen te staen/ met goeden oogen aen-
sien/ dat haer mede-bozghers van't opzoerighe volck berooft/ ghe-
plondert/ ende in perijckel van't leven gebracht worden: sy bekennen/
dat het groote ongherechtigheyt is/ dat Magistraten/ die het swaert
van Justitie voeren/ het woeste wilde graeu tot executierders van
haer Placcaten maken: sy beemercken/ dat het godloofheyt is/ dat
niet alleen andere/ maer oock Predicanten selve/ aen sulcke maniere
van doen behagen nemen: ja dat sommighe Predicanten/ oock Bur-
ghers/ het ghemeene volck tot alle onredelijckheyt ophitsen/ ende met
ghelt coopen: sy worden ghewaer/ dat sy oock selve/ als suicke defoz-
dye in de politie de overhandt neemt/ hare hupsen ende gorderen niet
seker zijn: sy verstaen seer wel/ indien de Remonstranten tot gelijcke
boosheyt/ moedt wille ende overlast haerder medebozgheren haer be-
gheven wilden/ (ende wie sal haer verskeren/ dat goede lieden so
langhe gheter ght ende ghetreden zijnde/ niet eyndelijck mede quacde
worden sullen!) hoe grooten onheyl doozgaens in't Landt ontstaen
soude. Hier om difficulteren sy ten Kwontmale te gaen: comen in na-
dencken van de Contra-Remonstrantse Leere/ die sy niet kennen-
de de verbozghentheyt der ongherechtigheyt/ tot noch toe gebolgh
hebben. Sommige zijn hier over onrustigh by haer selven/ ontstende
haer in dese tijt yet te segghen: andere schamen haer niet/ dit haer
miscontentement by allen ende een peder bekent te maken: alle te sa-
men mogen sy met recht onder de claghende mede gestelt worden.

Ja het gheheele Landt/ de name ende daet van de dier-gherochte
bypheet (vooz welke onse voozouders strijdrnde / op hare penin-
ghen deden slaen Anno 1575. Libertas aurea, cuius moderatur habe-
nas ratio, dat is/ Vryheyd dierbaer als gont, Die red'lijckheyt in toona
behout.) verlozen hebbende/ en dooz onredelijcke conscientie-dwang
gheplaeght zijnde/ toont groot misbaer/ ende claeght jammerlijck.

III.

Het is conscientie-dwangh / de exercitie ofte oeffeninghe
der Chzistelijcke Keligie den ondersaten te verbieden/
ende met ghewelt te verhinderen.

Bewijs.

Sommighe eenboudighe menschen / die niet verder sien / dan haer
Sucus langh is / ende het segghen haerder Predicanten simpelheyt
gheloa-

ghelooven/ souden moghen meenen/ dat de inwoonders van de vereenighde Nederlanden gheen oorzaeck hebben te claghen over conscientie-dwangh / om datmen haer niet en verst/ in der Contra-Re-monstranten kercken te gaen/ ofte oock/om datmen haer toelaet/ in hare kuypen met haer huysghesumen te doen 'tgene haer behaeght: te meerder / dewyle het Placcaet van den derden Julij 1619. sulchs schijnt te onthemen/verclarende/De intentie ofte meyninge van hare Hooghm. noyt gheweelt te zijn, ofte oock noch te zijn, dat yemande van alle de Inwoonders van de Landen sal mogen worden gheinquiteert, ondersocht, of ghemolesteert over sijn particulier ghevoelen ofte conscientie, ofte over sulcke ordre, verclaringhe, ofte oeffeninghe; als hy in sijn eygen huys, ofte voor sijn eygen huysghesinne in stilheyt, sonder by-eencomste van andere van buyten, met voorlesen, singhen, ofte vermanen sal willen doen: maer dien aengaende ghenieten sullen de vryheyt van conscientie tot noch toe in dese Landen ghemainteneers. Maer het contrarie van desen can lichtelijck bewesen worden.

De Gecommitteerde van de Hooghm. Heeren Staten Generael der vereenighde Nederlanden op de Vredehandelinghe tot Ceulen inden jare 1579. hebben nieermaels staende ggehouden ende gedre-ven / dat de Onderdanen van verschillende ghevoelen inde Religie zijnde/ niet comen hare conscientien voldoen sonder exercitie: mitsga-vers ghearbeyt (soo de Ho. Mo. Heeren Staten Generael spreken in't Placcaet/ daer by de Coningh van Spaengien vervallen te zijn van de overheyt ende heerschappie der Nederlanden / Anno 1581.) te vercrijghen eenighe gracelijcke vryheyt, besondere van de Religie, de conscientie ende Godt principelijck raeckende. Daer upt blyckt/ datmen doen ter tijt vooz conscientie-dwangh gehouden heeft/ exercitie van de Religie den Onderdanen te verhinderen: want die pemant niet ghewelt verhindert 'tgene sonder welke hy sijn conscientie niet boldoen can/ die byenght ontwijffelijck over hem conscientie-dwang. Wil yemandt segghen / dat de Ho. Mo. Heeren Staten Generael doen ter tijt in haer oordeel ghedooft hebben/ die byenghe bewijs by/ ende sie toe / dat hy sijn voeten in de Spaensche schoenen / die de Pa-pen hier in't Landt noch schijnen ghelaten te hebben/ niet en steecke: hy bedencke oock / hoe hy dan sal connen verontschuldighen de Cal-vinisten/ die tot Ceulen ende elwaerts/ daer de onderfaten volghens des Rijcks wetten in haer particulier ghevoelen niet ghemolesteert worden/ vzedicacien en andere oeffeningen der Religie aenrichten.

Te seggen/ dat sulchs alleenlijck geldet ten opsichte van de Calvi-nische Religie / als de eenighe supbere ende ware Religie / is van de questie / daer van ghesproken wordt / afwijcken / ende sich selven by alle verstandighe te spotte stellen. Oock wordt also de leere Calvini ende sijner aenhanghers tot een reghel van conscientie ghestelt/ ende Godts wooydt ghelijck ghemaecht. Hoe connen dan oock de Calvi-nisten den Lutherische broederschap aenbieden: even soo seer als de Calvi-

Calvinisten meenen / dat hare Religie de rechte is / gheboelen 't selve
 oock alle ghesuitheden van de hare / ende vele met meerder recht / als
 splicden.

De Ho. Mo. Heeren Staten Generael hebben inden jare 1579.
 ende 1581. wel/ende na waerheyt gheoordeelt / ende in consozmiteyt
 van 't selve met rechte inde aenvolgende jaren de harde Calvinisten
 teghen ghehouden / als sy andere in het pleghen haerder afgesonder-
 de vergaderinghen wilden hinderlijck zijn.

De confessie der Calvinisten inde vereenighde Nederlanden be-
 wijst oock / dat het boven gemelde oordeel van hare Ho. Mo. waer-
 achtigh zy: want so luyden hare woorden in't achtentwintichste Ar-
 tikel / (ghedrukt na dat het Doxtsche Synode gehouden was) dat
 niemandt van wat staet ofte qualiteyt hy zy, hem behoort op hem sel-
 ven te houden, om op sijn eyghen perloon te staen, maer datse alle
 schuldigh zijn haer-selven daer by (verstaet/by de Christelijcke Kerc-
 ke) te voeghen. Ende daer na in't selve Artikel. So is het ampt aller
 ghelooovighen, volghende het woordt Godts, haer af te scheidten van
 den ghenen, die niet vande Kercke en zijn, ende haer te voeghen tot
 dese vergaderinghe, 'tzy op wat plaetse datie Godt ghestelt heeft: al
 waert schoon soo dat de Magistraten ende Placcaten der Princen daer
 teghen waren, ende dat de doot, ofte eenighelichamelijcke straffe daer
 aen hinge. Dat dunct u/ Leser/can sulcke vereeniginge met de Kerc-
 ke wel gheschieden sonder ghehoor der pzedication / ende oeffeninghe
 van andere deelen des Gods-dienstes: ende indien men van dese ee-
 nigheyt met de Kercke hem niet moet laten affschicken / noch dooz
 Placcaten / noch dooz de doot selve / souvemen dan de conscientie wel
 connen voldoen sonder exercitie van Religie!

De Gereformeerde in hare Requête aende geconfedereerde Edele
 Anno 1566. segghen oock/dat sy tot voldoeninghe haerder conscien-
 tien de pzedication hadden doen in't openbaer comen. Merckt / sy
 achteden tot voldoeninghe haerder conscientien noodigh te zijn / niet
 alleenlijck te pzediken / maer oock in't openbaer te pzediken.

Inghelijcks de Daltzgrave in den jare 1566. schrijvende aende
 Gouvernante van de Nederlanden/bidde hare hoogheyt/by den Co-
 ningh van Spaengien te effectueren / dat de Coninghlijcke Majesteit
 sijne Onderlaten ter liefde van het gemeen welvaren yet wat toegave,
 te weten, dat haer de Predication ende de uytreyckinghe der Sacra-
 menten vergunt ende toeghelaten mochten worden, sonder (merckt)
 yemanden in der conscientie te bewaren.

De Ghemeente van Dalenhijn in hare Requête aen de Heeren
 vander Oorden/ Anno 1566. alle ghehoorfaemheyt den Overheyt in
 andere saken aengeboden hebbende / voegghen daer by dese woorden/
 reserverende tghene dat onse sielen ende der selver welvaert ende sa-
 lighheit concerneert, en geraeckt den reynen dienst, namelijk d'exer-
 citie vande Religie, gereguleert na de leeringhe vande Propheten ende

Apostelen : waer voor wy ons niet vry schelden , maken ofte dispenseren connen , sonder te vallen in den toorn ende gramschap van Godt Almachtigh.

De Bozghers ende Inghesetene der Stadt Antwerpen in haer Requeste aen de Burgemeesteren / Scheynen en Raedt Anno 1566. seggen / dat sy de oeffeninge der rechter Religie (door het bevel Godts ghedrongen) niet condon nalaten. Daer mede ghenoeghsaem te verstaen ghebende / dat de selve te verbieden was conscientie-dwangh invoeren.

Wel is waer / dat oock conscientie-dwangh genoemt can worden / yemandt dwinghen / aldus / ofte also / te ghevoelen / ofte sijn innerlijck ghevoelen ende meeninghe af te legghen ende te veranderen. Maer wat mensche can dat doen ? Alle Keyzers ende Coninghen / alle hare macht by een bzenghende / connen niet een mensche met ghewelt sijn eyghen innerlijck ghevoelen ontnemen , de Martelaers in den byere staende behouden noech vryheyt / by haer selven te ghevoelen / so sy in conscientie goet vinden. So dan yemandt also wil conscientie-dwangh verstaen / die moet bekennen / dat noyt eenigh Tyran opghestaen is / die conscientie-dwangh inghevoert heeft. Niemandt can my dwinghen anders in mijn herte te ghevoelen : Daerom D. Lutherus eertijts hem niet ontsagh Henricus de achtste / Coningh van Enghelant / desen aengaende hardt antwooydt te gheben.

Als onder de Christenen van conscientie-dwangh ghesproken wordt / verstaetmen daer dooy / dat de Magistraten in saken van Religie ofte Gods-dienste / verbieden ofte ghebieden yet te doen / ofte na te laten onder pene van gheltboete / ghevangenisse / ballingschap / confiscatie van goederen / ofte oock de doodt / tghene de ondersaten verstaen in Godts woorzdt met dzeppinghe van toorn Godts ende eeuwige verdoemenisse ter contrarie gheboden ofte verboden te sijn. Het was conscientie-dwangh / dat Nebucad Nezar ghebodt sijn beeldt aen te bidden onder pene van inden gloependen oven ghewoopen te worden : het was oock conscientie-dwangh / dat Darius verbodt eenigh ander Godt ofte mensche dan hem / in dertigh daghen aen te bidden / met dzeppinghe van in der Leeuwen-cupl ghewoopen te worden. Wie den menschen in saken / die puerlijck de Gods-dienst betreffen / onder bovenghemelte ofte dierghelijcke straffen ghebedt ofte verbiedt / tgene sy verstaen / tzy na waerheyt / tzy dolende (want die doolt / moet uyt Gods woorzdt beter onderrichtet / niet met geweld ghedwonghen worden) met Godts woorzdt te stryden / die doert in conscientie-dwangh : welck oock de gherefozmerde van Valenchijn verstaen hebben / segghende in haer Requeste aen de Heeren vander Woerden Anno 1566. Als de Overigheydt yet ghebieden woude, welck reghen Godts wordt ware, ende daer uyt volghende (merckt) tegen conscientie ende welyaert der zielen, soo belijden ende bekennen wy, meer Gode, dan den menschen te sullen ghehoorsamen. **Wy willen niet**

niet tegenspreken/dat d'eene Overigheyt meer wzeetheyt gebuyckt/
dan d'andere/ soo inde sake selfs/ die sy ghebieden/ofte verbieden/als
oock inde straffe/ ende executie der selber: maer niet te min zyn sy
alle/die sulcks/als gesept is/doen/schuldigh aen conscience-dwangh.
Nu is byten alle twijfel by den ghenen/die in de H. Schyfture ghe-
oeffende sinnen hebben/dat de Overigheden (hoewel sy een pedet sijn
gheboelen by laten/ ende vergunnen in sijn Hupsghesinue te doen
'tgene sy in conscience goet vindt) verbiedende de Gemeynte Christi
(dat is/ die haer vooz soodanighe houden/ al ist dat andere van hen
anders oorzdeelen)de predicatie des Euangelij/bedieninge van Doop
ende Abondmael/ende ghemeene gebeden met maleanderen te oeffe-
nen/ haer eanten teghen het expresse ghebodt Christi in sijn woordt:
ende oversulecks blyekt onwederspreekelijck/ dat de soodanighe con-
science-dwangh inboeren.

IV.

Conscience-dwangh in te boeren/ofte (welck eben 'tselbi-
ge is) rigozeuse Placcaten in Religions saken te publi-
ceren/ ende te doen executeeren/ is vol perijckels ende
swarighepts vooz den genen/ die het doen/ende een oorz-
saeck van ondergangh van Steden/ Landen ende Co-
ninghrijcken.

Bevvijs.

Want / alsoo conscience-dwangh inboeren/ is/ ghelijck wy nu
bewesen hebben/ onder sware straffe gebieden ofte verbieden
in pure Religions saken/ 'tghene die ghene/ weleken het ghe-
bodt ofte verbodt ghebaen woordt/verstaen teghen Gods wille/in de
H. Schyfture gheopenbaert / te stryden/ ende oversulcks van haer/
sonder dat sy Godt souden vertoornen/ niet te conuen ghehoorzaemt
worden: soo ean lichtelijck gheschieden/ghelijckmen in vorighe tijden
ghesien heeft/ende oock te hedigen daghe bevindt/ dat die hen ouder-
winden conscience-dwangh over het volck te brenghen/souden ghe-
bieden 'tgene van Godt verboden/ ofte verbieden 'tghene van Godt
gheboden woordt. Nu lesen wy/dat Christus Matth. 5. 19. sept / Soo
wie een van dese alderminste gheboden ontbindt, ende den menschen
alsoo leert, die sal de alderminste ghenaeamt worden int Coninghrijcke
Godts, dat is/ sy sal gheen deel aen de eeuwige saligheyt hebben/ende
Apoc. 22. 18. woordt betuyghet/ soo wie van dien boeck der Propheetie
af doet/ofte daer toe doet/ welck sonder twijfel oock ten opsichte van
alle gheboden Gods ende Christi waerheyt heeft/ dat Godt sijn deel
afdoen sal van den boeche des lebens/ende op hem toedoen de plagen
die in dien boeche gheschreven zyn. Wat onheyl sal dan over comen

den ghenen / die niet alleenlijk van de gheboden Godts af ofte daer toe doen/maer met rigozeuse Placcaten so groote menigheit des volcx gebieden het contrarie van Gods Wille te doen ! Dit noemt Gamaliel strijden teghen Godt/ende waerschout de Joodsche Gaedt haer daer vooz sozghvuldelyck te wachten/ Act.5.39. Alle Overigheden hebben te ghedencken/dat sy oock hare Heere hebben in de Hemelen/namelijck de Heere aller Heeren / ende de Coninck aller Coninghen/ by welke gheen uytneuinge der persoonon is/ Ephes.6.9. ende dat het vzeesselijck is te vallen in de handen des levendighen Gods/ Heb. 10.31. 'Tis genade/ dat yemandt om de consciencie Godts (dat is/ om dat hy yet doet/welck hy weet dat van Godt gheboden is) swarigheyt verdzacghet/lijdende r'onrechte/1.Pet.2.19. Maer 'tis recht by Godt/den ghenen/ die de sodanighe verdzucken/ verdzuckinghe te verghelden. 2.Theff.1.6.

Te segghen dat de Magistraten sulcke gheboden ghevende / ofte Placcaten in Religions saken publicerende / vooz ghewis houden/ dat sy niet contrarieren Godts gebodt met hare bevelen/gheldt hier niet:want/benueffens dat wel Overigheden bevonden woerden/sulcke Placcaten te maken ende te handthaven / die nochtans de Religie/welcke verboden ende vervolght woert/in hare herten vooz goet ende Godlijk houden / ende 'tselvighe niet de mondt belijden / (och hoe swaren toozn Godts laden sulcke lieden op haer) soo can doch het geboelen der Overighede geen wet ofte regel zyn vande consciencien der onderdanen : sy comen also wel seple/ ende seplen oock grofflijck/ als de onderdanen: ende een wet/ ghelijck Tertullianus seyt/ is niet vooz billijck te houden/ alleenlijck om dat de Wet ghever die oorzdeelt billijck te zyn/maer is oock van nooden/dat sy vooz sodanigh gekent woerd van de ghene die-se ghehoorzamen moet..

So wanneer de Overheden aldus tegen Godt strijden/ ende sijne gheboden teghen staen / so volghet haer oock dese swarigheyt / dat sy ghemeenlijck onghehoorzame ende rebelle onderdanen hebben / oock somtijts in saken/in welke men haer ghehoorzsaemheyt schuldigh is/ doch sonderlinghe / dat verstandighe ondersaten hare sodanighe bevelen/als boven ghemeldet zyn/niet willen noch moghen ghehoorzamen/maer moeten hun antwoerden / Men moet Gode meer gehoorzaam zyn dan den menschen. Act.5.29.

Oock ontstaet den Magistraten wel upt alsulcke Placcaten ende de executien der selve/groote ongherustheyt en quellinge haer der eygener consciencien : by exempel/ Darius de Coningh wilde niet eten/ conde oock niet slapen/als Daniel/ overtreden hebbende sijn ongodlijck ghebodt/in der Leeuwen cuple geworpen was. Dan.6.18. Dit heeft mede gheboelt Antiochus de Edele/ van welke hier na sal gesproken woerden/ ende meer andere.

Maximilianus de Keyser heeft eertijts gheseyt / So wie trachtet over der menschen consciencien te heerschen/die bestrijdet den Hemel/ ende:

ende verliest ghemeenlijck de macht op der aerde.

De Ghemeente van Antwerpen in haer Requeste aen de Oberigheyt der Stadt/ Anno 1567. spyeckt also: Ontfermt u onser door Christum Iesum: en soeckt doch niet te verlicheuren dat onnoosel cudeken Christi, noch te niet te doen met vanghen, spannen, met sweert, water ende vyer: het welcke u al te swaer inden dagh des oordeels soude vallen. Och het is so swaer, teghen Godt te stooten. Ende daer na: Weest niet verbittert, noch vergramt over ons, maer willet ons ten besten nemen, ende in het goede interpreteeren, dat wy u wat ernstelijck ende scherp zijn vermanende, het welcke wy uyt liefde, gunste, en officie r'waert doē. Daer toe wy oock uyt plicht onser consciencien, ende onses dienstes ghedrongen worden, op dat het bloedt uyt onsen handen niet gheeylicht werde.

De Gherefozmeerde inden bzief aen de Oberigheden van de Nederlanden/ achter hare confessie gestelt/ Anno 1566. bidden de Oberigheden inden name Godts/ dat sy een wepnigh in hare verstande loose wyerde pber willen ophouden/ ende niet langher zijn blinde executeurs van de censuren der Papen &c. op dat de Heere sijn gramscchap over haer niet en strecke.

De Gherefozmeerde in een boeckhen/ gheintituleert Remonstrantie ofte vertoogh aen den grootmachtighen Coningh van Spaignen &c. Anno 1566. segghen/ dat de Placcaten teghen de Ketters/ ende de executie der selue/ souden zijn oorsake van't gheheele verderf sijnder Ma. Landen.

Inghelijcks in haer Requeste aen den Coningh Anno 1566. stellen sy onder andere dese woorden: Beneven dien oock wel te letten is op den raedtflagh van Gamaliel, indien't Godts werck is, dat het niet en sal connen te niet ghedaen worden, ende dat het swaer is ende sorgelijck teghen Godt te willen strijden. Ende dat meer is, alwaert dat uwe Majesteyt volbrocht de raedtflagen ende'tvoornemen by de gene voorghestelt, die ofte door onwetentheyte ofte door eyghensinnigheyt, ofte door vreesse alzulcks raden, so en salder anders niet volghen, noch gheschieden, dan een onwedercrijghelijcke bederffenisse van uwe Nederlanden, so voorspoedigh groeyende, ende so nootelijck zijnde totter bewaernisse van uwe grootheyt.

De Coninginne van Enghelandt in haer antwoozdt/ ghegheben den ghesanten van de Heeren Staten der vereenighe Nederlanden/ inden jare 1576. betuyggt/ dat sy tweemaal eenighe van hare Edelen ghesonden hadde aen den Coningh van Spaignen/ en hem laten bidden/ te willen overleggen de Nature van de Nederlanden/ de oude getrouweyde der Inwoonders tot hare Oberheeren/ die hun tot alle tyden so gheluckelijck hadden gheregieert/ ende dat het ware behooylijcker te volghen den selven voet/ dan upterste strengigheyt/ de welke verghefsechapt ware met groote ongherechtigheyt ende gheweldt/ die niet langhe conde dueren/ ende ware een gherwissen

ondergangh van alle Staten ende Republijcken.

Antiochus de Edele / die de Joodtsche Godts-dienst socht uyt te roepen/hoozende/dat sijn leger verflaghen was/ verschack gantsch seer / ende werdt hoogh bedroeft/ ende lepde hem neder / ende werdt van droeffnisse eranch / dat sijn voornemen niet wel gheluckt was. Ende hy sprack tot sijn vrienden / Ick can gheen slaep meer hebben van grooten jammer ende hertenlect/ dat ick hebbe. Ick dencke aen dat quaet / dat ick te Jerusalem ghedaen hebbe / doe ick alle gulden ende silveren vaten uyt den Tempel wech voerde / ende liet onschuldighe lieden in Judea dooden. Daer van comt my nu alle dat ongeschick/ ende moet in enen vzeemden Lande van dese treurigheyt sterben. 1. Mach. 6. 8. 10. 12. 13. In den tweeden boeck der Machabeen wordt van Antiocho also gheschreven / cap. 9. vers. 5. 6. &c. De Almachtighe Heere / de Godt Israels/ strafte hem met een heymelijcke plage/ die niemant heyle en conde : want so haest hy dat gesproken hadde (dat hy Jerusalem tot een dooden-cupl wilde maken) quam hem sulck een snijdinghe inden lijbe/ ende sulck een groot crimpen inde darmen/datmen hem niet helpen en conde. Ende voozwaer hem gheschiede even-recht/ daeromme dat hy andere lieden met menigherlepe / ende te vozen ongheloozde Martelpe geplaeght hadde: noch en liet hy van sijnen hooghmoede niet af. Maer werdt noch rasender/ende vyzande van boosheyt teghen de Joden/ende snelde hem: ende in't reimen viel hy so hardt van den wagen/ dat het hem in alle sijne lidmaten scheurde: hy liet hem op een rofbare dzaghen/ so dat peghelijck vyz aen hem sagh de macht Gods. Dock wiesse maden uyt den verbloekten lijbe/ ende verbuyde met grooter smerten/dat daer gantsche stucken van sijnen lijbe vielen / ende stanck so seer/ dat niemant vooz den stancke blijven en conde: ende hy conde ten laesten selve de stanck niet meer verdzaghen. Also sterf de moozder ende Gods-lasteraer Antiochus in grooter smerten (ghelijck hy anderen lieden ghedaen hadde) in enen vzeemden Lande ende inder wildernisse/eens jammerlijcken doots.

Men ghedencke doock aen Saulum / die namaels Paulus werdt/ wat hem weder voer / doen hy reysde / om de Chzistenen te verbolgen/Act. 9. 3. Aen Herodem/ die Jacobum den Apostel hadde ghe-doodt/ende Perrum ghevanghen/hoe hy van de woornen ghegheten werdt/Act. 12. 23. Aen den ondergangh van het Joodtsche Landt: Aufghelijckx aen den jammerlijcken uytgangh van verschepdene Ruyters/die de strenghe Religions-placcaten wezedelijck gheexecuteert hebben / daer van men inde Martelaers-boecken ende andere Histoziën leest. De selve Godt leeft noch/ende houdt een wakende ooghe over de sijne/ om haer epudelijck/alst hem behaeght/Wzake te doen sien aen hare vbanden.

Ende of 'tghene/dat de Overigheden met hare Religions Placcaten ghebieden ofte verbieden / inder waerhepdt niet streekt met de gheboden

gheboden Godts/so handelen sy niet te min qualijck/Willende dwin-
ghen de ghene/ die niet anders soecken als puerlijck de Religie te ple-
gen/haer anders te dzagen/ als sy in conscientie (of die schoon doolt)
verstaen na uytwijfen van Godts woordt schuldigh te zyn. Een an-
der middel ofte wegh wijst de Apostel aen/ leerende/datmen de ghe-
ne, die teghenstaen, met alle sachtmoedighyeyt onderwijfen moet, of
haer Godt eenighen tijde gawe, dat sy haer bekeerende de waerhey-
t bekenden, 2. Tim. 2. 25. Als dan de menschen/om hare Gods-dienst
pberende / ende niet anders als vyzheyt der conscientien soeckende/
hoewel sy in misverstant zyn/wzedelijck geshandelt worden / wozyt
oock Godt tot toozn verweckt / ende volghy oock wel verwoefinghe
van Steden en Landen : daer vooz Godt de Nederlanden behoede.

V.

De Oberigheden moghen / sonder byzeese van hare Lan-
den eenige schade aen te sullen doen/ wel tweerlepe Re-
ligie toelaten.

Bevvijs.

DE Gherefozmeerde hebben inden jare 1566. een boeckhen uyt-
ghegeven/ begriypende/ hoe dat des Landts politije wel conde
eendzachtelijck gheconserveert wozyden/al werden daer tweer-
lep Religien seffens ghedooght.

Inden selven jare hebben de Borghers van Antwerpen in haer
Requeste aen de Burghemeesteren &c. versocht / dat sy haer wilden
gunnen ende laten d' exercitie der Religie / ende daer toe inde Stadt
wijfen eenighe bequame plaets/ om t'heuren costen aldaer te mogen
timmeren sulcken werck als daer toe bequaem soude bevonden wozy-
den / waer door eendrachtighyeyt onder de Borgheren ende verbe-
ringhe inder Stadt volgen soude, ende dat niet alleen vele oude exem-
pelen, maer oock de jeghenwoordighe van Duytschlandt, Vranckrijck
en andere wel bewelen, dat alsulcke exercitie van twee Religien meer
tot eenigheyt, dan tot twist was dienende.

In't Request aen de Coningh van Spaengien / mede in't jaer
1566. overghegheven/ seggen de Gherefozmeerde/ dat het niet nieu-
en is, dat een sulcke genade ende weldaet (namelijck vyzheyt tot exer-
citie der Religie) den ondersaten vergunt werdt, also 'tselve blyckt by
d'exempel vanden grooten Keyser Alexander Severus, dewelcke een
Heyden ende Afgodendienaer zijnde, den Christenē toegelaten heeft,
die hy voor Kettters houdende was, dat sy Tempelen souden hebben
binnen Roomen, de Hoofstادت sijns Keyserrijcks : ende vande Keyser
Constantinus, dewelcke vercregen heeft de tijtel, de Groote, door dien
dat hy teghen den reghel sijner voorfaten toeliet, dat den Christenen
plaetsen toeghefelt werden, om daer heure versamelingen te houden,
ghelijck

ghelijck als oock de Heydenen heure Tempelen hadden : het welcke doende, hy stilde ontallijcke clachten, ende belette een merckelijcke aenstaende bloedstortinghe, maeckte sijn Keyserrijcke vredelijck, ende deur het middel deser eendrachtigheyt werdt voorspoedigh in hoogheyt, ende vermeerderinghe sijns Rijcks. **Ende daer na :** Al waren wy so groote Ketter, als de Ioden, Arrianen en Novatianen, so isset nochtans, dat het jeghenwoordigh exempel des Paus, dewelcke, seggende, dat hy het hooft der Kercken is, ende dat hy niet dwalen can, niet alleenlijck de Ioden onderhoudt, welcke ghesworen vyanden zijn onses Heeren Iesu Christi : maer laet oock den selven toe heure Synagogen ende de oeffeninge heurder Religie binnen sijn Stadt van Roimen, ende andere hem onderworpen. Boven dien de exempelen der Christelijcke ende rechtgheloovighe Keyseren, dewelcke de Arrianen ende Novatianen hebben Tempelen toeghelaten, sullen moghen uwe consciencie te vreden stellen : ende insonderheyt het exempel des onverwinnelijken Keyser, uwes Vaders, seer hooghloflijcker ghedachtenisse, die desghelijcken toeghelaten heeft by rade van Staten des Keyserrijcks, den Protestanten in Duytschlandt, niet tegenstaende dat hy te voor Ketter ghehouden heeft: ghelijck oock nu onlanghs de Coningh van Vranckrijck aen sijne Onderlaten ghedaen heeft.

In ghelijck indē jare 1578. in een Requeste aen den Ertz-Hertogh Matthias en de Generale Statē/versoeken de Gereformeerde Religions-vrede met de Papisten / bewijsende by hare Requeste/ datter wel twee Religien in een landt bestaen conde/ dooz het exempel van de eerste Christenen ende hare Keyseren: ende daer na in onse tijden by vier Keyseren toeghelaten; ende by den Coninghen van Vranckryck / van Polen / den grooten Turck / den Coningh van Marocques/ende meer andere : ja by den Paus selve/ die de Ioden Synagogen toeliete.

Alsdus spraken de Gereformeerde/ ofte voorszaten van onse hedens- daeghsche Calvinisten ofte Contra-Remonstranten doen ter tijt/ dewijle sy onder het crups warē. Hoe veel verschilt nu haer tale? Doen kenden sy vooz goet/ dat de Christenen neffens de Heydenen in een Landt ofte Stadt haer Tempelen hadden; ende versochten neffens de Catholicken te moghen ghedooght worden in publijcke exercitie hares Godts-dienstes : maer nu / het hooft boven ghecreghen heb- bende/roepen ende schryven sy/ Reyn af, Reyn af, ende/Israel moet alleen woonen. De gheest van Bogherman heeft nu (lepdcr) onder de ghenaemde Ghereformeerde de oberhandt ghecreghen : want dese Bogherman heeft al in den jare 1601. in sijn voozreden vooz het boercken van't Ketter-straffen/ gheschreven/dat het is een Politijcke maer een onchristelijcke ende onghedorlofde vrede, door welcke een yeghelijck na sijn meyninge een vrye oeffeninge sijner Religie toeghelaten wordt, op dat andersins gheen oneenigheyt ontsae onder de ghemeyne Ingeletenen des Landts ende medeborghen eener Stadt.

Ende

Ende hier boeght hy by: Mach het niet wel een vroom hert bedroeven, dat de Majesteyt ende eere Godts so cleyn gheacht wordt, datmen om met den Satan vrede te houden, liever alle lasteringhe Godts, alle verleydinghe der zielen, ende verwerringhe der leeringhen een opene schole gunt, als datmen soude eenigh lichamelijck onghemack (twelck voor den Heere ten seghen ghedijet) by de verdediginghe des Godlijcken Majesteyts ende der Salighmaeckende Leere willen verwachten? Ende een wepnigh daer na: Dat gheen dingh tot welstant der Politije ende mijdinge van verstooringhe dienstlijcker ende noodigher is, als de oeffeninghe eener Religie: want gheenen bandt van eenigheyt ofte trouhertigheyt plaets heeft in menschen die verscheyden Religien van herten drijven, dewijle gheen dingh so dapper van de menschen wordt voorgestanden als de Religie.

Misulcke bloemkens vintmen in dien Hof vele/ een dootlijcke reuck voortzengende tot ondergangh van Steden en Landen / ende verderf der menschen na ziele ende lichaem. Ende om dese sijne heploose raedt te doen gheeffectueert worden/ hufset hy de Overheden op/ om alle hare macht daer toe aen te wenden. Hy nome daer aen behagen wie wil/en/ justificeerende alle tyzannien dooz Duc d'Alba gepleeght/ trecke aen de Spaensche schoenen: De Remonstranten sullen liever/ ljdende vooz de waerheyt ende vyzpheyt der consciencie / haer leven laten / dan dat sy dooz hare slacuwigheyt en slaphertigheyt souden de byzugghe worden/ over weleke dese Boghermansche Conscientiedwangh in hare lieve Vaderlandt tot uysterste ruine des selven inghebzychthet werde.

De eerste Gerefomezerde Gemeeynten/ so wy uyt het voozgaende ghehoort hebben / hebben het advijs van Bogherman aengaende eene Religie alleen in een Landt toe te laten/ende veel meer sijn ketter-doodische gheest/ geensins toegestaen: maer hebben instantelijck ende ootmoedelijck versoecht (bewijfende 'tselve te moghen ende te behoozen te gheschieden) dat sy in de selve Landen ende Steden niet ofte neffens de Papisten hare Religie souden moghen oeffenen: aenbiedende dooz bequame middelen die bande Roomsche Religie versakeringhe te doen / dat sy gantschelijck niet en begeerden die van de Roomsche Religie uyt te roepen: oock pzetesterende / dat sy gheen vooznemen hadden/den Prelaten ofte kerkelijcke personen/ die professie doen bande Roomsche Religie / te verstoozen in hare personen/ goederen ofte exercitie haerder Religie / maer wilden beloven sulchs na vermoghen te verhinderen/ ende den Magistraet te kinnen te gheben/op dat daer in na behoozen voozsten werde. Ja/ hebben oock de Gerefomezerde datelijck aenghegaen een Religions-vrede met de Catholycke/ so die van den Ertz-hertogh Matthias ende de Generale Staten geconcipteert was/ ende hebben met vzeughde daer aen contentement ghenomen.

Jude voozreden ofte inlepdinghe van dese Religions-vrede spreken de

ken de Ertz-hertogh Matthias ende de Staten Generael onder andere woorzen / also : So ist grootelijcks te duchten , ten zy datmen de liberteyt ende exercitie van dien (namelijck de gepz. tendeerde Gere. sozmeerde Religie) so wel als van de oude Religie toelaet met een vriendelijck accoord ende Religions vrede , exempel nemende aen Duytschlandt ende Vranckrijck , die by dien middel zijn overcomen , ende in vrede ende voorspoet levende , daer sy te voren d'een den anderen gheensins en condon verdragen , ende seer vyandlijck tracteerden , dat by ghebreecke van dien groote dangieren , bloedstortingen ende andere inconuenienten ghebeuren sullen.

Insgelycks oordeelt oock de Prince van Orangien in sijn discours over de staet des Landts / Anno 1566. Men behoort / seyt hy / in dese troublen tijt gheen swarigheyt te maken , om eenighsins eenigh ander oeffeninge der Religie te lijde , aengesien het tot remedie magh dienen.

Also hebben oock de Heeren Staten in de Duine tot Drecht ghemaeckt Anno 1579. gheordineert in't 13. Artijckel / dat aengaende 'tpoint der Religie die van Hollandt en Zelandt haer dragen sullen na haerlieder goetduncken / ende dat de ander Provincien hun sullen moghen reguleren na den inhoudt van de Religions-vrede. Ende is daer na noch tot verclaringhe hier by ghevoeght / dat sy niet en verstonden / eenighe Steden ofte Provincien / die sich aen de Catholijcsche Roomsche Religie alleene souden willen houden / van dese Duineuyt te sluyten / maer dat sy bereydt zijn sulcke oock te ontfangen. In welcken sin de Heeren Staten oock aen de Magistraten der Stadt van Amsterdam gheschreven hebben.

De Magistraet van Leyden in hare Remonstrantie aen de Staten Anno 1582. Bevindende , dat deur de sterckte deser cranckheyt van opinien so veel duysent ende duysent duysenden doot ghebleven zijn , hebben wy liever Godt onsen behoeder de eere te laten , ende ons in onse swackheyt te verootmoedighen voor sijn hooghe Majesteit , dan dat wy in vreemde opinien ons sterck houdende , andere souden bedroeven , in't gunt , daer in wy gaerne bekennen , dat het ons faileren magh.

Inde ghedruyckte Redenen / waerom de Paltzgrave de Croone van Bohemen heeft aenghenomen / vinden wy oock dese woorzen : Nu ist immers in dese laetste tijden , inde welcke in geloofs ende Religie-saken verscheydene opinien ontsaen zijn , inder daet bevonden , dat achtervolghende de H. Schrift ende 'tfondament by d'oude Leezers over lange geset , het gemoedt ende 'tgevoelen van den mensche sich niet regeeren , binden , noch overweldighen en laet , maer so dickwils als sulcken dwangh heymelijck ofte openbaer is versocht geworden , heeft 'tselve eenen quaden uytgangh ghenomen , ende in voornamē Coninghrijcken ende Provincien merckelijcke veranderingen veroorsaect. Ende daer na ; dat eenighe haer inghedzonghen hebben / om alle de gene , dewelcke sich vande Roomsche Kercke afgescheiden hebben.

hebben, te verdrucken, te vervolgen, ende, so verre sy sich niet accommoderen, gheheel nyt te roeden, Waer op ghevolgt is, of wel by de voorfz ongelegenheyt vande Religie, so wel in't Roomfche Rijk, als insonderheyt in't Coninghrijck Bohemen, die voorgaende, loflijcke Regenten sich ten hooghsten hebben benaerfticht om onderhoudinge van de ghemeene vrede, volghens de ghegevene concessionem, opgerechtende ende beslotene verghelijkinghen inde Religie, een ghelijck æquilibrium tusschen beyde Religien te houden &c.

Souden oock niet de Calvinisten in Bohemen ende den Paltz/ in dien die Landen van den Keyser en Spaengiaerden gheincorpozeert werden/ noech wel te hedighen daghen wenschen/ een Religions-vrede met de Roomfche Catholycken te moghen maken ende houdende / Dient oock tot dese sake/ dat de Calvinische/ ofte Gerefomezede/ soo sy haer noemen / in't begin der Refozmatie metter daert betoont hebben toe te staen/ datter wel tweerlepe Religie oock onder den genen / die van't Pausdom afgheweken zijn / te samen conde bestaen: want sy arbeypden al doen ter tijdt / met de Luthersche / die in eene Stadt met haer leerden/hjoederschap te onderhouden : ghelijck inde Histoerien te sien is/ ende oock inden briez Antony Cozran/ genaemt Belle rive, Calvinisch Predicant / van de Gemeypnte tot Antwerpen aldaer ontboden/ aen de Luthersche geschreyben/ Anno 1567. 'Tselvige heefstmen noch oock inde voozgaende jaren in dese verceunighde Nederlanden dickmael bevonden. Daer nyt blijkt / dat sy belyden/ dat tweerlepe Religie magh in een Landt gheleden worden.

Ik sal besuyten met de woorden des wjtberoenden Coninghs van Polen en Groot-vorstes van Littouwen / Stephani Bathory/ die in sijn ghebodt / welke hy Anno 1581. in Septembri / by occasie van een opzoer tot Wilda een Hoofstade in het Groot-vorstendoms van Littouwen van weghen de Religie geschiedt / heeft laten publiceren/ onder andere also spreect ; dat de Heerlijckheden en Coninghrijckē, daermen met geweld, swaert ende brandt, ende niet met leeren ende goede zeden de Religie of 't geloove heeft willen invoeren, ende bestendigh maken, vele bloetstortens, verderven, ende inwendige oorloghen onderworpen zijn gheweest. Omme 'twelck te verhoeden, niet alleen in ghemeyne oproer, (dat Godt verhoede) maer oock in privé haet ende tweedracht, wy ons verbonden erkennen : oock mede om vlijtighe voorforghē te draghen, dat door ons alle goet 't gemeyne welvaren, ende vermeerderinge des Coninghrijcks Polen, en Grootvorstendoms Littouwen, (dat ons van Gode vertrouwet is) gevordert ende ghebetert magh worden. Daer inne wy doch niet ghebrecckigh en zijn, so dat wy oock ons selfs tegen den Vyant inde schanssen stellen. Daeromme ware onse hertelijck begheeren en wenschen wel, dat alle inwoonderen ende Stenden eendrachtelijck eenen Godt presen, ende oenmoedelijcken den over-ouden Catholijcken Religie toeghedaeen waren : Maer want van Godt selve voorseyt ende vercondighet is, dat

in de laetste tijden des werelts erghernissen moeten zijn, so en wilden wy niemant met ghewelt ten gheloove dwingen, maer willen na vermoghen onses eedts allen den Staten, so wel van de Kroone van Polen, als van't Groot-Vorstendom van Lictouwen in onsen ghelucksaligen Krooningh ghedaen, vrede ende eendracht onder den twistighen om de Religie houden, ende een yegclijck daer in beschermen ende handvesten: ende willen daeromme oock sulcken verbontenisse onses eedts ghestadelijck betrachten ende voor oogen hebben, ende eenes yeghelijcken consciencie in't gheloove den Almachtighen Gode bevelen te oordeelen: aengemerckt onsen Coninghlijcken persone betaemt Religions-vrede te beschermen ende te onderhouden: en dit niet alleen, overmits de verbintenissen by ons ghedaen, maer oock mede, om dat ons sulcks van alle de Staten van beyde de voorschreven Heerschap-pijen is opgheleyt. Volghens twelck wy oock die van ons hergecomen ende onderscheydelijcke ende niet eenstemmighe luyden inde Religie deses Rijcks, in haren gheloove ende aendacht tot noch toe gedoocht hebben, ende gheleden, &c.

Willen niet de Heeren Staten van de vereenighde Nederlanden/ uyt dit alles verstaen / dat sy / wklende mainteueren de Calvinsche ofte Contra-Remonstrantsche Religie / moghen sonder schade der Landen / ja behooren tot yrosijt ende welstandt der selven / den Remonstranten publjcke exercitie der Religie neffens de andere toe te laten?

Niemandt dencke / dat de Remonstranten ghesint zijn pemant anders uyt te sluyten ofte uyt te werpen: ofte immermeer van alsulcker meeninge geweest zijn / dewijle sy noch den Heeren Overigheden lief ende aenghenamen waren: alle hare schyften betuygghen het contrarie: gheijck mede de Resolutie der Heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt: hoewel hare Ed. Mogh. bemerckende de ghe-neghentheyt der Contra-Remonstranten / om de andere uyt te werpen / daer teghen oydze ghestelt hebben.

VI.

De Religie en can niet ghewelt ende wapenen niet ingeplant noch onderhouden / noch oock onderduyckt worden: maer daerentegghen de Religie / diemen also bevoorden wil / woirdt daer dooz ghekrenckt; ende diemen uytroepen wil / groept ende bloept onder't cruyts.

Bevijs.

DE Prince van Orangien hooghlofl. mem. in sijne verantwoordinge schrijft / datmen by experientie bevonde, dat, hoewel men door de voorschreven Placcaten hadde ghesocht, de voorschreven Religie (namelijck de Geresformeerde) uyt te roeyen ende te vernielen,

nielen, de selve nochtans, oock in de groufaemste vervolginghen, was toeghenomen ende verbreydt, ende dat het also heel onmoghelijck is, datmen met wreechtheyt soude de consciencie connen fortseeren, ende de Religie bedwinghen, immers niet vorder de menschen brenghen, dan tot eenighe gheveynstheyt.

De Historien betuygghen / dat inden jare 1555. in verscheyden Coninghrijcken ende Landen vele straffe ende bloedige Placcaten uytghegheven werden teghen de ghene/die vande Roomsehe Kercke afvielen/ ende eenige andere opijne aenhangen; maer daer sy de Roomsehe Religie mede meenden te stercken / daer mede werdt die meest ghekrenecht: want teghen eenen/ die daer ghedoodt wierdt/ quamen sijn/ja twintigh andere inde plaetse/ ende is in veler menschen heren dagelijcks ghewassen de haet ende afskeer/so vande inquisitie/als van vervolginghe: want hoe de vervolginghe grooter was/hoe dat de menichte der ghener / die de Roomsehe Kercke verlieten / ende de nieuwe leeringhen (soomen't doe noemde) aenhanghen/ grooter ende meerder werdt.

Die van Antwerpen in haer Requeste aen de Magistraet / Anno 1566. segghen also / Merckt ghy niet claerlijck, dat met water, sweerd ende vyer niet met allen uyt te richten is? dootmen eene, daer rijster thien, ja twintigh, dertigh, veertigh, vijfrigh ofte meer op in die plaetse. Want, soo Tertullianus seyt, het bloedt der Martelaren is het zaedt ende de wasdom der Kercke. Ende, hoemen de Wijngaerdt meer besnijdet, hoese vruchtbaerder is.

De Ghereformeerde in haer Requeste aen den Coningh van Spaengien/ Anno 1566. bidden sijne Majestejt/ dat haer ghelieve te overlegghen ende wel in te sien, dat de Religie cens inghedruckt wesende in't herte ende verstandt der menschen, waer toe de dreygemen ten ende uytwendighe crachten niet en connen ghecome, aenghefien de sake belanght de eeuwige saligheydt ende verdoemenisse haerder zielen, niet en sal soo licht wesen de selve met gheweldt uyt te roeyen, als te doen door dit middel veynsen sommighe swacke ende crancke in't gheloove, om metter tijdt te worden sonder Religie, Libertijnen ende Godloose, van welcke men gheen ghetrouwigheyt noch oprechtigheyt der consciencien verwachten can.

Antonius Cozranus Calvinisch Predicant / in sijn bries Anno 1567. ghesonden aen de Luthersehe tot Antwerpen: De mensche wil vry zijn in't ghene dat de Religie ende 'tgheloove aengaet. Ende hoe dat hy meer wederstans vinden sal, soo veel sal hy te hittigher worden, om't ghene t'achtervolghen, dat hem verboden sal zijn, ende sal liever lijf ende goetd, ja oock sijn leven (ist nootd) daer voor strecken, om sijn vrycheyt in dit stuck te bevestighen, ende sal die ghene achten sijn ghesworen vyanden te zijn, die door een ander middel, dan door soetigheyt, hem van dese vryheydt souden willen berooven.

De Ertz-Hertogh Matthias ende de Generale Staten in de
C 3 Aels

Religiens vrede Anno 1578. Op dat dien volghende ten op sien van de diversiteyt der Religien, die met gheweldt ende wapenen niet en moghen onderhouden, ingheplant, noch oock onderdruckt worden, gheen tweedracht noch questie meer en gheschiede, soo is gheordineert, dat elck, aengaende de voorschreven twee Religien, vry ende vranck magh blijven, soo hy voor Godt verantwoorden wil.

Dit hebben oock verschepdene der Gesanten/die op de vrede-handelinge tot Keulen Anno 1579. ghecomen waren/ (Catholijcke zijnde) dickmael verclaert in haer vertoogh aen de Coningh van Spaengien; segghende onder andere; soomen het quaedt wilde ghesenen met ghewelt / dat het soude moghen grooter ende ergher worden : waer by de Catholijcken / namelijk de gheestelijcke / soudenen omen in perijckel van gheheel uptgheroeyt te worden.

De Magistraet van Leyde in hare Remonstrantie aen de Staten Anno 1582. Wy connen ons qualijck inbeelden, dat met eenigh ghe-drangh ofte toedoen des machts vande Overheydt (der welcker authoriteyt men hier in t'abuseren t'allen tijden ghepoocht heeft) gheheel de gheuniceerde Provincien, soudenen Christenen ghemaect moghen worden : maer wel onder den naem van Christenen een werelt vol boose huychelaers, daer door den grooten naem onses Heeren gelastert, sy selfs niet te beter, dan wel so veel te erger worden soudenen, als't beter is voor een ongheloovigh mensche, als voor een huychelaer uyt te gaen, ende de ghemeente soude van een werelt der quaetwillighen vervult worden, voor welcke men altijd soude moeten in sorghe staen, dat syluyden, die onse Religie inden gront niet meer respiceren, als wy t'Pausdom ghedaen hebben, ons mochten napoghen te doen, 'tselve wy met den Pauselijcken drangh ghedaen hebben; ende die ghene, die vromer zijn, ende hare Religie niet veynsen, ende nochtans haer teghen ons niet soudenen willen stellen, soudenen wy quijt gaen, ende ons in onse benaetheyt van meerder hulp berooft sien moeten.

Joh. Bodinus Lib.4. de Repub. cap.7. Indien eenigh Prince gantsch seker zijnde van de Godlijcke Wet / ende de ware Religie in sijn herte toestemmende / sijne onderdanen / dooz verschepdene der meeninghen ende veelheyt der secten ghedept zijnde / tot sijn Religie beweghen wil; soo moet hy ghewelt aen een zijde stellen. Want hoe ghy swaerder straffen haer sult oplegghen / hoe ghy minder bozderen sult : derwijle de menschen van sulcher aert ende nature zijn / dat sy om vets toe te stemmen / ghelept / niet ghedwongen / willen worden. Dit is mijne Oratie gheweest tot de Coninginne van Enghelandt / Elisabeth / ende tot de Raedtsheere / doen men handelde van capitale straffen te besluyten teghen de Jesuijt Campianus ende de Catholijcke. Een Prince dan / die de Ware Religie oeffent / moet / niet met een pdele schijn ofte ghemaecte ghebevnstheyt / maer met vperigh bidden ende smecken den eeuwighen Godt dienen : op welke wijse hy de ghemoederen ende gheneghentheden der onderdanen bewegen sal /

sal/om haer ober hem te verwonderen/ende hem na te volghen: ende alsoo sal sy de woortelen ende vastigheden der selven wech nemen.

Dit hebben mede verstaen vele Keysers/ ende Coninghen/ ende daeromme/ghelijck te vozen gheschoort is/ verschepdene Religien te ghelaten; sommighe/ niet willende/ dat de Ketters/ die sy nochtans hateden/ met ghewelt souden bedwonghen worden; sommighe uytduckelijck betuyghende/dat sy niet conden de Religie ghebieden/ont dat niemant can ghedwonghen worden/ pet teghen sijn wille te gelooben; sommighe oock den ghenen/ die het contrarie aen haer besochten/ antwoordende/ dat sy hateden de twistighe/ maer lief hadden ende erden de ghene die eendzacht sochten.

De waerheyt deser sake wordt oock bewesen met vele exempelen; als/ in Bohemen na de doot van Johannes Hus/ in Duytschlandt/ in Franckrijck/in dese Nederlanden:in welcke plaetsen alle te samen met groot ghewelt heeft ghesocht andere Religien/ behalven de Roomsche/te dempen; maer is alles te vergheefs gheweest/ ghelijck de erbaretheit leert.

Ende so wie bemerckt dat de aerdt van de Religie/sonderlinghe de waerachtighe/soodanigh is/dat sy/bestreden zijnde/ meer ende meer tot in het herte doozdinght; ende met eenen bedenckt/ dat de menschen soo gantsch seer ghenegen sijn/om hare Godts-dienst/ die sy in conscientie houden Gode aenghenaem te sijn/ende hare eeuwige saligheyt te betreffen/ ende de vyse oeffeninghe des selven te behouden/dat sy liever lijf ende leven laten/ als dat sy de selve haer souden laten ontwelidighen;die sal hem selven overtuyghet binden/dat niet mogelijck is/ Religie dooz ghewelt ende wapenen in te planten ofte uyt te roepen. Swacke ende onbaste lieden connen dooz gewelt officiegeusen/so nien-se noemt/niet ware Christenen/ ghemaeckt/ende tot ghebeynstheyt ghebracht worden. Meer hebben die ghene/ die ghewelt in Religions saken ghebruycken/niet te verwachten. Ende wat profijt sal doch hun ofre andere daer uyt ontsaen? Wee/ seyt Christus/ den gebeynsden. Wee oock den genen/ dooz wien ergermissen comen.

VII.

Het is den bereenighde Nederlanden niet eerlijck/ oock niet profijtelijck/dat hare ingesetene om de oeffeninghe haerder Religie met Placcaten beswaert/dooz Officieren ende Soldaten vervolghet/ende met geltboeten/ghewanghenissen/ballinghschap etc. ghestraft worden.

Bevvijs.

Dit blijkt/uyt dien te voze alreede bewesen is/dat sulcks te doen is conscientie-dwangh invoeren/ (welck altoos oneerlijck ghehouden

houden is) ende dat groote swarigheyt vooz den ghenen / die sulck s
hanthaven/ ja verderf van Steden ende Landen dickmael daer uyt
ontsaect. Doch sal daer toe oock dienen 'tghene volghet.

De Calvinisten/die nu van de Overheden in de Nederlanden vooz
de Kercke Godts ghehouden/ende alleene in publicke Kercken ghe-
mainteneert worden/ voeren de name van gherefozmeerde Christe-
nen : ende sy zyn de ghene/ die vooz etlycke jaren onder het jock der
Spaensche Placcaten ende der Inquisitie neffens andere so seer ge-
suecht/ daer over altoos ghedoleert / ende vryheyt vande selve dooz
alle middelen ghesocht hebben / ende epndelyck dooz Godts seghen
daer van verlost zyn. Den selven / ende oock hare Overigheden can
immer s geensins cerlyck zyn/dat sy haer selven den Spaengiaerden
gelijckformigh maken/ende hare medeborghers in de selve ofte dier-
ghelijcke erkende/ als sy ende de andere inwoonders met haer/ met so
groote weedom gheleden hebben/bzenghen souden.

De Gherefozmeerde in hare Remonstrantie aen de Coningh van
Spaengien Anno 1565. bewijsen met langhe ende bzeede redenen/
uyt de Schyfture/ de blijde incomste/ pzyvilegien des Landts / oude
Leeraers ende Scribenten der Kercken/als Augustinus/ Chrysosto-
mus/ Jeronimus/ ende andere/ uyt den geestelijken ende wereltlyc-
ken beschryven Rechten/uyt eenighe Concilien/ ende uyt de Kercke-
lycke Historien/dat de Placcatē op't stuck van de Herefie gemaeckt/
ende de pzeduren / de welcke dien aengaende ghevoert werden te-
gen de Ketteren by de Inquisiteuren/directelyck zyn strydbende tegen
de eere Gods/alle blyghheyt/ende tegen de pzyvilegien des Landts
by sijne Majestept beswozen / ende dat de selve souden doozsake zyn
van't geheele verderf sijner Majestepts Landen. Indien dit waer-
achtigh is/ ghelijck sy doen ter tijt te rechte gheoozdeelt hebben/ so is
onmogelijck/dat het den Nederlanden cerlyck ofte profytelyck soude
zyn/ de selve weggen met hare placcaten ende pzeduren in te gaen.

Antonius Cozranus Calvinisch-Predicant / in sijn boven-gemel-
te bzeef/ tegen de hebighheyt der Luthersehe Predicanten handelende/
schryft also : Eylacen, hoe catijvigh zyn wy , ende welcken verdoeme-
nisse es oordeel Gods laden wy op onsen hals , als wy de krijghknech-
ten prediken hun wapenen neder te legghen, in peyse te leven, ende de
Ghemeynte niet te verstooren , ende nochtsan dragen wy selve in onse
schryf-koker de wapenen al ghescherpt , ende de schichten ghefenijnt,
om af te schieten teghen de ghene , die hun niet gheheelijck en regule-
ren na onsen sinne ende opinie , ende die hun gheloove niet willen on-
derwerpen den uytleggingen ende interpretatien, die wy op de woor-
den Godts stellen. Overmits dese vermetelheyt, so laet de Heere toe,
dat de vruchten van onse predicatien so cleyn zyn, ja bycans van gheen-
ner waerden , so dat onse aenhoorders in hun leven ende conversatie
wel bewijsen, hoe luttel kennisse ende vreesse Gods sy uyt onse sermoe-
nen ende vermaningen leeren. Godt laet oock toe, dat wy diergelijcke

Inquisiteurs ende vervolgers hebben in sulcker voegen, als wy vervorderen Ruyters over eens anders gheloove te zijn, ende alle de werelt willen reguleren na het richtsnoer van deses ofte diens sententie ende meyninghe. **Ende daer na** : Een yeghelijck als opperste Richter geeft sententie van verdoemenisse, ende vonnis sonder appellatie tegen alle de andere. **Aldus** schryft dese man vande hevigheyt der **Predicanten** in't schryven ende prediken/ en houdt de selve voor een onbzuchtbare / schadelijcke ende ongodlijcke sake : ende dat met rechte: (**Remonstranten/ Contra-Remonstranten** en alle **Keeraers** hebben het te bedencken.) **Wat** sullen wy dan nu segghen/ siende / dat de ghene/ welcker voorszander hy was / nu haer meester ghemaect hebbende in de vereenighde **Nederlanden** / niet alleenlijck hare mededienaren onbillijcken ende smadelijck uytwerpen / om dat sy henlieden niet in allen comen toestaen / maer oock de **Magistraten** ophitsen / om tegen de selve ende hare so bloepende **Ghemeynten** strenghe **Placcaten** te maken/ ende de selve tot verstooringhe ende uytroepinge van hare **Religie** te executeren? **Sullen** wy niet met rechte moghen oordeelen/ dat dit den vereenighde **Nederlanden** ten hooghsten oneerlijck/ ende schadelijck is; als waer door **Godts** rechtvaardighe toorn tot verdringhe der selve verweckt / ontstecken ende vrandende gemaect wordt?

De Onie der Vereenighde **Provincien**/ghelijck te vozen ghehoort is / is niet aenghegaen om dese ofte die **Religie** / maer simpelijck om vryheyt der **Conscientien** te verdedighen : also oock ende niet verder hebben de **Steden** van peder **Provincie**/ aengaende de **Religie**/ hare onderlinghe verbintenisse verstaen. **Daer** van de **Magistraet** der **Stadt Leyden** in hare **Remonstrantie** aan de **Staten Anno 1582.** also schryft: Wy hebben ons met recht u indicerende, ende ontreckende der **Spaenscher** wreedigheyt, te samen verbonden: lieve, waer toe? **Ist** om eenige particuliere **Religie** alleen te foveren, te beweeren, ende in vryheyt te besitten? alle die in't stuck van regeringe met eenigh aenmercken verkeert hebben, weten, dat het eerste vyer onses ellendighen brandts, met het branden, blaken, ende worghen der ketteren aenghefeken is. **Hier** hebben wy ons niet teghen gheset, als dat sy gheen ketteren en waren: maer wy hebben gefultineert dat de ketteren, ende met namen de **Wederdoopers** ende **Sacramenters**, so wy die doen ter tijt selfs ghenoeimt hebben, niet en behoorden met sulcke manieren, als na tadvijs der **Ecclesiastijcken**, volghende de bloedige **Placcaten**, ghetractteert te worden. **Ende wederom**: Alle de ghene, die de **Pacificatie** van **Ghent**, de **Acten** der **Ghecommitteerde** tot **Ceulen**, ende het advijs vande particuliere **Provincien** aende **Generaliteyt** over gesonden, gesien ende doortast hebben, sullen wel kunnen gevoelen, dat onser aller meeninghe niet anders gheweest is, als dat noch den eenen, noch den anderen om sijn **Religie** eenigh leet aengedaen soude worden. **Is** dan **Het verbont** tusschen de **Steden** ende **Provincien** deser **Nederlanden**

op dien voet ghemaect: hoe quaden name sullen sy haer maken/ ende hoe groote oneere sullen sy op haer laden/ daer van afstredende/ ende selve conscientie-dwangh over hare inghesetenen bzenghende? In de selve Remonstrantie woꝝdt oock gheooꝝdeelt / dat de conscientie-dwangh den Nederlande schadelijck is/ niet dese woꝝden: Wy connen oock niet anders verstaen, als dat het tot conservatie der Politien beter is, dat een yeghelijck sijn opinie in't particulier behoudende, wy alle ghelijck vereenicht blijven, om de gheemeene sake te bevorderen: daer toe dan een yeghelijck, 'tzy met contributien, ofte anders, so veel te willigher, ende van herten geneyghder sal bevonden worden, als hy siet, dat het om vryheydt der conscientien te doen is, dat het hem selfs aengaet, ende dat hem de Beul van de neck sal gheweert worden.

Dese Nederlanden sijn oock tot noch toe gheweest een herberghe voꝝ alle vervolghde ende verdrebene: hoe sal het haer dan nu voeghen / dat sy trouwe Patriotten / vromie inghesetene / ende opzrechte Christenen/om Religie vervolghen/ verjagen/ ende in ballingshschap uytwerpen?

Dewyle oock inde Nederlanden den Joden/ die den Heere Iesum Christum verlochenen / oeffeninge haerder Religie toegelaten woꝝt: sal het niet gantsch oncerlijck ende schandelijck sijn / in de selve den Christenen / sonderlinghe die oock uyt het Pausdom uytgegaen sijn/ te verbieden ende met ghewelt te verhinderen?

Alle verstandighe oꝝzdeelen / dat tot bevoꝝderinghe van de auctoꝝritept der Overhept seer dient de eendzachtighe toeghemeghenthept/ gunste ende liefde des volcks: ja dat sonder desen de auctoꝝritept der Overhept ende oock het welvaren des Landts niet bestaan can. So wanneer nu de Overighept den onderdanen met dese onghelijcken pijnbanck der conscientie beswaert / haer verbiedende ende gheweldelijck verhinderende de oeffeninghe haerder Religie/ hoe is moghelijck/ dat de herten der onderdanen van de Overhedē niet soudē afskeerigh woꝝden? de ervarenthept van allen tijden heeft dat geleert. Ende sy sal hem bedzoꝝghen binden / die yet anders van de inwoonders der vereenighde Nederlanden verwachtet. Want van desen de Prince van Orangien met waerhept getuyghet in syne verantwoꝝdinghe/ dat sy een walginghe hebben ende afkeer van de name der Inquisitie, ende insgelijcks der Placcaten, ende oock van alle andere dierghelijcke bedwangh, daer door men benoodight wordt te verlaten landt ende goedt, vrienden ende maghen, ende voort sijn leven buyten in jammerlijcken ellenden te eynden, alleenlijck om datmen niet wil verlaten de gheboden Godts, ende volghen de instellinghen der menschen. Die aen de tijden der Spaensche regeringe ghedenekt/ sal hier aen niet twiffelen/ maer moeten bekennen (tgene in de Historien verhaelt woꝝdt) dat de Nederlanders de Inquisitie so seer haten/ dat sy de name niet moghen hoozen noemen. Ende eben also sijn sy/ vꝝphept liefhebende / vꝝpanden van alle dwangh in Religions saken. Die verstaet

verstaet dan nu niet / dat sulchs in de Nederlanden in te voeren / den
selven ten hooghsten schadelijck is?

Maer tot bewijs van de liefde der Nederlanders tot de byzheyt/
en hare afskeer van alle dwangh / dienē seer dese woordē der E. Ma-
gistraet tot Leyden in hare Remonstrantie aen de Staten Anno
1582. Dit bedwangh, ende gheen ander dingh, is de rechte Moeder des
Pauldoms geweest. Ende daer na: Wy zijn wel rijpelijck gerefolveert
ende gesloten, dat wy tot geenē Religions-dwangh in't cleyn, noch in't
groot, noch tot eenighe statuten ofte decreten, daer her streckende, aen
te nemen, souden verstaen willen. Waer deur wel eenigheydt in eenen
wareñ gheloove ghesocht wordt: nochtans wetende, dat rechte ee-
nigheyt niet can in dwangh bestaen. Ende wederom: De Vroetschap-
pen deser Provincie merckende, dat het na gelegentheyt des tijts ende
der Lande, niet sonder het onderste boven te setten gepractiseert soude
moghen worden, bewijzen sy alle ghelijck metter daet, hoe weynigh
ghevallens sy aen desen praet van Religions-dwangh hebben. Hoeh:
Wy hebben tevoren gheseydt, daer by wy noch persisteren, ende by
Godts gratie verhopē tot inder doot toe te volherden, dat wy tot
geen Religions-dwangh (hoe cleyn sy oock zy) verstaen connen. Ende:
Wy verclarē altyt, dat wy op de Kerckelijcke censuer, ende uyt het oor-
deel der gheleerde, niet een minste ghedacht en hebben, om tegen ye-
mandt, als Ketter, te procederen.

De Hertoginne van Parma / Regente der Nederlanden / eertijts
adverterende den Coningh van Spaengien van den staet aller sa-
ken inde selve Landen / meldet als een groote swarigheyt / dat het on-
moghelijck schein, het volck langher te houden vande oeffeninghe der
Religie sonder gheduerighe wacht ende garnisoen. Siet men het niet
also oock nu gestelt in de vereenighde Nederlandē? De binnelandt-
sche Steden worden beset met sware Garnisoenen / om de oeffeninge
van de Religie der Remonstrantsche ghesinde te verhinderen. Dient
dit niet tot groote beswaringhe vande Landen? Ende boven dien be-
viintmen / dat noch dooz sulck middel niet moghelijck is de ghemelte
Religie te verhinderen. De Bozghers comen niet verdzaghen / dat
sy van de Soldaten / die van haer sweet leven moeten / inde oeffeninge
hares Godts-dienstes ghequelt souden worden. Hier uyt / sonderling-
ghe daer by comende rigozeuse executien van ghelt-boeten / ghevan-
ghemissen / opsuyttinge in tuchthuyzen / bannissementen / ontstaet noch
meerder verbitteringhe inde ghemoederen / tweedzacht / beroerte in
Steden ende ten platten Lande : ende is te vreesen / dat vele / niet te
ghenstaende alle ernstighe afradinghen / ende vermaninghen / biddin-
ghen / smeekinghen / protestatien der Predicanten ter contrarie / sou-
den moghen de wapenen in der handt nemen / om van de oeffeninge
harer Religie / die sy houden tot hare salighepdt te behooren / niet be-
rooft te werden. O goede Godt / behoedt daer vooz onse lieve Va-
derlandt. Is dan yemandt noch so blindt / dat hy niet en mercke / hoe

schadelijck Religions-dwangh den Nederlanden zy?

De Ertz-Hertoghe Matthias/ de Prince van Orangien/ de Staet van State en de Generale Staten / resolverende op een Religions-vrede/ hebben gheoordeelt Anno 1578. dat het doen gheen tijdt was/ om d'een den anderen te dwinghen/quellen/ vervolghen/ verjaghen/ ofte dooden/ om 't stuck der Religie/ ter wyle sp so grooten oozloge op den hals hadden. Sal dit nu oock gheen consideratie waerdigh zyn inden staet der vereenighde Nederlanden / die met soo swaeren Oozlogh van wegen haer bontgenooten beswaert zyn/ ende teghen haer selven/ de Treves nu expirerende/ gheen minder te verwachten hebben? Tot het oozlogh moet een groote summa ghelts op ghebrachte woerden / sullen niet de inwoonders onwilligh woerden / gheduerighlyck in hare conscientie gheperst zynde?

Niemand is oock onwetende/ dat de welbaert van de Vereenighde Nederlanden ten goeden deele bestaet in de Scheepvaert / traffiquen/hantwerck; daer toe niet alleenlijck dienstigh/maer oock noodigh is/dat de Landen populens zyn/ ende van menichte des volckx bewoont woerden. Nu is niet te twijfelen / soo de inghesetenen deser Landen met conscientie-dwangh tanghe beswaert/ende om de oeffeninghe haerder Religie ghequele woerden/ of vele/ so rooplupden/ als handwerckx-lieden ende andere van groote ende cleyne staet/sullen ghenootsaecht woerden te vertrecken / ende andere woonplaetsen te soecken: Het welke niet sonder groote afbreuck ende schade deser Landen gheschieden can. Bogerman in sijn boben-ghemelte Doozreden roept hier teghen/ Al waert, datmen by uytvoeringhe van soo een heerlijck werck ende ghehoorsaemheyte van Godts gheboden (hy verstaet/dat de Kercken-dienaers met haer gheestelijcke wapenen/ende de civile Overhept met haer uytelijcke macht malcanderē de hande biedende/ den Dennisten ende andere diergelijcke verschedene ghesintheden de oeffeninghe haerder Religie gantschelijck verhanderen; dit noemt hy so heerlijcken werck.) alle neeringhe verloor, waer het niet beter weynigh te besitten met een goede ende geruste conscientie (O onwaerde ende onsalighe ruste der conscientien/ die-men niet can hebben ofte houden / sonder vele dupsenden godsalige menschen ende goede ingesetenen hare conscientien te beswaren) datmen niet behoeve te vreesen den toorn ende grimmigheyt des Alderhooghsten Godts, voor welken een yeder sijns ampts reeckenschap sal geven, als te hebben Landen ende Steden vol neeringhe met een knaghenden worm, datmen bevreest sulck uytelijck ghewin door boofte middelen vercregen, ten quaetsten te sullen gedijen. Dit en is gheensins het geringhste strick, welck de liefde der Rijckdommen ons om de voeten werpt. Ist dan niet wel een droevigh dingh, datmen nu neeringhe door vryheyt van Ketterijen ende verleydinghe van sielen sal soecken? moet nu de Sathan ons in de plaetse van Godt ghewin toestuyren? O wantrouwe op den Rijcken Godt, die allerleye segghen belooft heeft by sijner gheboden

boden onderhoudinghe, van welke dit (namelijck neeringhe inde Landen) eene is. Maer beneffens/dat niet ghelooflijck is / dat Bogerman den Overheden van de Vereenighde Nederlanden dese sijne meeninghe lichtelijck inpreken sal/ so moet hy weten/ dat hy het sijn-
 dament/ op welke hy dese sijne exclamatie bouwet/ gheensins be-
 sen heeft; namelijck dat de Religie/ die hy voorstaet/ de ware Religie
 3p/ (de Remonstranten houden voor seker ende zijn bereydt te bewij-
 sen/dat die Religie/ volghens het gene in de Dortsche Synode beslo-
 ten is / Godt ende Christus sijn eere ontsteelt / ende den menschen een
 deure tot roeckeloosheyt ofte tot wanhope open stelt.) En ghenomen
 dat het so ware/als neen/ so heeft hy noch niet waer ghemaecht/ dat
 Gods wille 3p andere Religien/oste ghesintheden; die in eenighe din-
 ghen dolen/niet gewelt te verhinderen ende upt te roepen. Iemandt
 soude oock Bogherman wel moghen segghen / dat vele ghevoelen/
 dat hy noch de liefde van't aerdsche goet ende wereltlijcke eere niet
 gantsch afghesozven is / maer dat hy gaerne de grootste gagien ge-
 niet / ende noch wel wat meerder soecht: welck hem niet soude con-
 nen volghen/ indien het Landt van volck ontbloedt werde. Hy sou-
 de sonder twyfel oock gaerne sien / dat de crijgh van Bohemen ghe-
 luckighlijck volboert werde:want daer ooc de sekerheyt der Neder-
 landen niet wepnigh aen ghelegen is: Du om sulcks/siende op upter-
 lijcke middelen/ te bevozderen/ is van nooden / dat oock van de Ne-
 derlanden een groote summa ghelts opghebracht werde: maer van
 wien sal het geepscht ofte ghegeven worden / indien de Remonstran-
 ten/ende vele andere dupsende/ die het Dortsche Synode verfoepen/
 upt de Nederlanden vertrecken? Want te verlaten hem selben op de
 belofte ende seghen Godts/dat soude mogen seplen / overmits de be-
 lofte niet ghedaen is op de bevozderinghe van de Calvinische ofte
 Contra-Remonstrantsche Religie.

Maer Bogerman latende varen/sullen wy nu hoozen wat andere
 van't vertreck der inghesetene upt de Nederlanden houden.

Juden jare 1575. gheduerende de Brede-handel tot Breda / als
 van Coninghs weghen voorzghestelt werde/dat de Schereformeerde
 fouden moeten upt de Landen vertrecken / ende binnen sekeren tijdt
 hare goederen vercoopen / is schriftelijck antwoozdt overghelevert/
 onderteekent van de Pynce van Orangien / de Grave van Culen-
 bozgh / Otto van Egmond / met de Ghedeputeerde van de Staten
 van Hollandt/ Zeelandt ende geassocieerde/ Staetsche wijze verga-
 dert. Daer in sy vyzmoedelijck uytspzaken/ dat geensins behoorzghel-
 ware/ dat so groote menichte/ de Schereformeerde Religie toegedaen/
 upt de Landen vertrecken / ende haer lief Vaderlandt verlaten sou-
 de. Ende dat het vertreck der selve groote depopulatie causeren sou-
 de/ende verlies van Heeringen/van Landtwercken ende Zeebaert/
 daer de gheheele welbaert van de Nederlanden is aen hanghende:
 mits dat het kennelijck is/ dat het wech sependen der Inwoonderen

in boozledē jaren dooz de rigozeuse Placcaten ende afgrh̄selijcke execution / de industrieuse handtwerckers upt Nederlandt in andere Landen verrocken zyn / tot onuytspreekelijcke verachteringhe van den dienst ende Domeynen van syne Majestejt.

Ende wederom in een ander gheschzifte bypmoedigh sprekende / dat het haer als noch ongelegen ware / haer geliefde Vaderlandt te verlaten / noch oock de aengenomen gereformeerde Religie : bidden / dat sijne Majestejt gheliefde / met een ghenadighe ende deughtsame ooghe aensiende den grooten p̄ver ende theplich gemoedt van sijne getrouwe onderfaten in dese saken der consciencien (waer van Gode alleen rekenichap moet ghegheven worden) te doen efferen ende ophouden &c.

Soude dit nu in de verdruckte inghesetenen der Landen niet mede mogen gheliden ; ghewisselijck ; sp moghen met rechte vertoonen / dat sp niet gaerne haer lieve Vaderlandt verlaten : ende of sp quamen te vertreeken / soude met der daet bevonden worden / dat het tot groote schade van de Landen soude ghedijen.

Inden jare 1567. als de Gereformeerde binnen Amsterdam met Requeste versochten neffens andere saken / datmen haer soude geven liberteyt ende vryheyt , misfgaders bequame tijt , om met hare personen ende goederen te mogen vertreeken , ende hare immobele goederen te vercoopen ende te transporteren : hebben de Burgemeesteren / Schepenen ende Raedt by apostille haer op dat stuek verelaert met dese woorden / Aengaende om te hebben liberteyt van lijf ende goet te transporteren , is den Regeerders van herten leet , dat sulcks by eenighe van heuren Burgheren gheschiet , wel begheerende heuren Borgheeren by een ende in vrede te houden &c.

De Magistraet van Lepden in hare meermaels gemelte Remonstrantie aen de Staten Anno 1582. spreken alsoo : De goedertierene Godt heeft deser Provincie vryheyt ghegeven , ende ons gesterckt , dat wy tot noch toe teghen den vyandt het Landt behouden hebben. Die ons hier toe gheholpen hebben , die haer lijf ende leven by ons ghewaecht hebben ; die op onse poorten , vesten , of waer't van doen was , als muylen ghearbeydt , ende met leeuwen herten gestaen hebben , dat en zijn niet altermael luyden van cender gefintheyt : maer veel zijn daer onder gheweest , die nu sommighe (de welcke het weynigste by ons op gheset hebben) gaerne soudē , als't schijnt , benaut sien.

De Hooghmogende Heeren Staten Generael van de vereenighde Nederlanden / in de sententie Johannis Bzevij Remonstrantsch-Predicant / die by de selve Sententie sijn leven langh ghebannen wordt in't secreet Tuchtthups tot Amsterdam / houdē vooz een grootē misdact / dat de ghebannene Predicanten / tot Antwerpen vergadert zijnde / gheconsulteert hebben (het weleke dannoch gheen waerheyt te zijn bewesen is in sekere briez aen hare Ho. Mo. gesondē / ende onderteekent van Dtenbogaert / Episcopijs en D. Grevinchovius)

of sy hun tot Staden souden begheben/ende tot dien eynde soecken te bewegen eenighe inghesetene van dese Landen / derwaerts met hun te gaen woonen; also (segghen hare Ho. Mo.) beractslaghende ont dese Landen van inghesetenen te ontblooten. Daer mede hare Ho. Mo. claerlyck te verstaen gheben / dat sy houden het vertreck van vele Inghesetene desen Landen seer schadelijck te zyn.

Certullianus in sijn Apologetico ofte Verantwoozdt-boeck tegen de Heydenen/noemt het een wyake/die de Chyristenen van de Heydenen die haer vervolghden/souden nemen/indien sy in andere Provincken vertrocken : want/sept sy/ de Dincen verbaert zijnde dooz dien in vele Steden so wepnygh volckx soude zyn / souden moeten andere onderdanen soecken.

Die dannoech den Oberheden nu het contrarie met Bogherman ende syus gelijcke soecken te persuaderen/mitsgaders hare E.ophitsen/om de Calvinische Religie alleen te hanthaven met vervolginge ende verjaginghe van andere : die willen gedencken hoe sulckx hare boozfaten behaeght ende ghesmaecht heeft / als sy inden jare 1553. uyt Enghelandt (daer sy doch meest vzeemdelinghen waren) met swanghere vrouwen ende clepne kinderen verdzeven werden/ende als sy in Denemareken/daer sy rustplacse sochten/niet toeghelaten wierden/maer gebodt ontfinghen op lijfstraffe van daer inde winter te vertreeken. Inghelyckx/behoozen sy haer inden sinne te laten comen/hoe seer sy ghewoon zyn te claghen/ende dat met reelt/over de Czannie van Duc d'Alba / daer dooz de Gherefzmerde in boozgaende jaren uyt hare Daderlandt gedzeven zyn / ende gedwonghen zyn/in vzeemde Landen woonstede te soecken. Indien sy/sulckx vergetende ofte verachtende / nu hare medebozgers doen van de Oberheden om de Religie wille wzeedelijck ghehandelt worden / welck sy te vozen een ongodlijcke Czannie noemde/so hebben sy haer te versekeren/dat de wyake Godts over haer niet vertraghen sal.

VIII.

Het is teghen recht ende reden/dat in de vereenighde Nederlanden/daer men Lutherische/Mennoniten/ende andere gesintheden tot noch toe vyzp toegelatē heeft (welck oock behoort te gheschieden) de Remonstrants-ghesinde in de oeffeninghe haerder Religie dooz Placcaten ende met ghewelt verhindert/ende so strengelijck verbolghit worden:maer ter contrarie isser wel groote oozsake / daerom sy niet alleen met andere gesintheden toegelaten / maer so wel als de Contra-Remonstranten in publijcke tempelen behozen gemainteneert te worden.

Bewijs.

De Prince van Orangien in sone verantwoordinghe betuygcht/ dat de Gerefomezede te dier tijt bestondē de pzedikingē te houden/niet alleen secretelijck (het welcke, so spzeckht sijne Pr. Ex^{tie}/ men noyt met gheenderhande vervolgingen hadde connen beletten) maer oock in't openbare/namelijck te Valenchijs/te Doornick/ende in sommighe andere plaetsen: bysonder om dese oorzacck/ dat sy hen lieten duncken niet min neffens hare Coningh verdient te hebben, dan de Franchoisen by hare Coningh/die vyzpheet der Religie in Brackrijck hadde toeghelaten.

Also oock de Remonstrants-gefinde in de vereenighde Nederlanden laten hun niet alleenlijck duncken/ maer weten sekerlijck/ ende het blijckt vooz de gheheele werelt/dat splieden/ so wel die vooz desen in Regeringhe gheweest zjn/ als ghemeene Bozghers/ indien niet meerder/ altoos niet minder/als pemant onder de Contra-Remonstranten ten tijden van de tyranie van Duc d'Alba/ende de naghevolghde oozlogē/als mede inde swarighedē van Leycester/tot voozstandt van de Daderlandtsche vyzpheet hebben ghebaen. Is het dan niet teghen recht ende reden/ dat hun met geweld verhindert wordt/ de vercreghene vyzpheet so wel/ als andere/te ghenieten? Men neme oock in achtighe/ dat in niet wepnighe vooznaemde Steden van verscheyden Provincien/ sonderlingh in Hollandt ofte het meerendeel der oude inghebozene ende inghelande Bozghers/ ende trouste Patriottens des Lands den Remonstranten toegedaen zjn, ofte/ so de Contra-Remonstranten in eenighe der selvighe Steden mede een merckelijck getal maken (want in sommighe plaetsen seer wepnighe Bozghers van name ende qualiteyt onder hen bevonden worden) dat sy vele van buypen in ghecomen zjn/ dooz onwetentheyt misleddet zjn/ ofte oock betoonen/ dat het hun meest om werelts eere ende profyt te doen is. Men heeft oock niet te dencken/dat alle/die nu niet opentlijck belijden van de Remonstranten ghesintheyt te zjn/ daer omme het met den Contra-Remonstranten houden: sonder twijffel vele schycken vooz de vervolgingen/harde pzoeduren/gheweldighe beroovingen/ plonderingen/ &c. houden haer stille. Het ware oock te wenschen/ dat vele van de teghenwoozdige Regenten met hare conscientien te rade ginghen/ ende alle wereltsche consideratien aen een zijde stellende/te rechte het s^{uck} aengaende de Remonstranten overwooghen; sy souden/also doende/bevinden ende oozdeelen/datter geen recht noch reden is de Remonstranten te verbolghen.

De Gemeente tot Antwerpē in hare Requeste aende Oberigheyt der Stadt Anno 1567. sept terstont in't begin/Verloogende, hoe dat sy ten onrechten sonder eenighe schult, mildaet ofte verdienste jammerlijck verdrückt ende verstroyt werden, als onnoosele simpele schapen, die niemant hinderen ofte schaden, die oock niemant soecken in enigh lijden, schade ofte verdriet te brenghen, noch eenighe commo-
tie, op-

tie, oproer, twist ende tweedracht onder den volcke te maken, noch eenighe rebelligheyt ofte wederspanningheyt teghen de eerwaerdighe Overigheden te betooghen: maer incontrarie eendrachtigheyt, vrede, liefde ende eenigheyt met allen menschen begeerente hebben. **Ende daer na wederom:** Wat hebben wy doch mildaen, datmen met ons so wreedelijck ende tyrannighlijck omgaet? waer zijn onse boose daden, daer het sweert van justitie te rechte soude moghen over snijden? waer is onse Ketterye ofte dwalinge? datmen ons die bewijse, eer wy geoordeelt worden. Het is teghen reden ende alle rechten. Wy leven payfelijk, manierlijck ende Christelijck na ons vermoghen door de genade Godts onder allen menschen, ende onder allen volcke. **Dese ende andere dierghelijcke woorden / die de Ghereformeerde in die tijt ghebruyckt hebben / worden nu van den Remonstranten oock tot hare defensie / sonder daer in te comen met waerheyt teghen gesproken worden / voortghebracht. Moghen sy dan oock met de selve niet segghen / dat sy teghen recht ende reden verbolght worden?**

De Ghereformeerde tot Antwerpen / Valenchiyn / ende meer andere / hebben in hare Requesten aen hare Magistraten / sijne Magesteijt / de Heeren vander Orden verhooght hare gehoorsaemheyt in alle politijcke bevelen / hun opghelept / ende oock beloofst / daer inne te volherden: alles daer henē richtende / dat blijcken soude de onbillijckheyt der vervolginghe / teghen haer in Religions saken aenghestelt. Dit selvighe moghen oock de Remonstranten met vollen monde van hen selven ghetuygen / ende over sulckx even seer over de onbillijckheyt der vervolginghe slaghen.

De Gemeynte van Antwerpen seyt oock in't boven-gemelte Requeste: Wy versamelen by een inde name onses Heerē Christi Iesu, om sijn woordt te vercondighen ende te hooren &c. **Eñ in een ander Requeste aen sekere edele Heere;** om in desen warē geloove dagelijcks toe te nemen, en te wassen, so ist dat wy onderwijlen by malcanderē comen ende versamelen, om Godts woordt te lesen ende daer van te spreken, ofte hooren lesen ende spreken tot onser zielen saligheyt. **Wat misdaet is hier in gelegen? Even also is het nu oock met den Remonstranten ghelegghen: maer is de vervolginghe teghens hen lieden noch dies te onredelijcker / dat-se van die ghene hun aengedaen wordt / niet weleke sy de verlattinghe des Pausdoms ghemeyn hebben. De Remonstranten hebben haer oock / gheduerende de tijt hares welstantx / so niet gedraghen inden Lande / dat ofte de Overheden ende Regenten / ofte de ghemeene inghesetene eenige swarigheyt van hun hadden te vreesen: so datmen daer uyt eenighe schijn van reden soude moghen nemen / daerom sy nu soo hardt ghetracteert worden. Want de Remonstranten hebben altoos by monde ende by gheschijfte opentlijck ghedreuen / dat de hooge Souverayne Overigheyt het recht ende de macht toecomt / om in hare publijcke Tempelen te mainteneren soodanighe Religie / als haer behaeght / (best nocht anders doende / so sy de**

oprechtste ende waerachtigste mainteneert / daer van sy Gode re-
kenschap sal gheben) ende oock het opperste ghebedt / onder ende na
Godts woorzt/om over de selve in publijcke upterlijcke kerckelycke
saken ordze te stellen. Contrarie van welke de Contra-Remon-
stranten altoos ghesustineert hebben/ende noch sustineren/soeckende
het meeste ende voornaemste segghen aen hun selven te houden / ende
also de auctoziteyt van de hooghe Overigheyt niet weynigh verclep-
nende: het welke in de kercken-ordeninge van dē Doztsche Synode
bemerckt zijnde / de selve niet sonder wichtige reden van de Ragen-
ten der Landen tot noch toe gherefuseert is. Daer upt blijkt/dat de
hooge Overigheyt ten opsichte van de Remonstranten gantseh niet/
maer ten aersien van de Contra-Remonstrantē grootelijchs te bree-
sen hebben gehad / dat hare auctoziteyt dooz henlicden ghekrencht/
ofte de publijcke ordze / die sy souden goet vinden te stellen / ghemole-
steert soude worden.

De gheemeene inghesetene / van ander ghevoelen in Religions sa-
ken zijnde/ haddē oock geen onrust noch onheyl vande Remonstran-
ten te verwachten : want sy / so langhe hare partjen vooz gaven de
grouwelijck leere van de absolute verwerpinghe met den aenleven
van dien (die sy nu in't Doztsche Synode ghearrsteert ende noot-
sakelijck ghemaect hebben) niet toe te staen/ gelijk in de Waeghsche
conferentie Anno 1611. in den Synode van Ghelderlandt / ende el-
werts ghebleken is / de onderlinghe verdraeghsaemheyt altoos upt
lust ende liefde tot vrede in alle oprechtigheyt ghezeven hebben. Sp
hebben dat oock sonderlinghe betoout in de Waeghsche Conferentie/
in't begin / midden ende eynde des selven anbietende met hare par-
tjen te handelen van middelen/die tot accoozt ende eendzacht souden
moghen dienen. Coztelijck/ sy hebben noyt yet anders ghesoecht/ ofte
erghens anders op upt gheweest / dan dat sy haer ghevoelen van
de vijf bekende articulen (van welckes waerheyt sy in hare herten
versekert waren / ende nu noch meerder daer in versterckt zijn) sou-
den mogen onverhindert leeren/sonder andere/over contrarie leere/
so vele hare diensten aengaet (want de ouwaerheyt der selve haren
toehoorderen aen te wijsen / ende met alle bescheydenheyt te weder-
leggen/condē sy niet nalaten) te inquieteren ofte lastigh te zijn. Daer
van een peder hemselven oock can versekeren / overmits de Remon-
stranten altijt stacnde ghehouden hebben / dat de Leere van ketter-
straffen ende dooden/ ziel ende Landt verder slijck is. Wel is waer/
dat eenighe Magistraten in Hollandt/bemerckende/dat de Contra-
Remonstranten / op gheen bevelen van de hooghe Overheyt passen-
de/sochten de Remonstranten upt te werpen / ende also een dzoevige
scheuringhe tot groote onruste ende onheyl des gheheelen Landts/
ghelijck nu blijkt/aen te richten/ hebben yet's teghen hare ontijdige/
onchzistelijcke / onnoodighe afghescheurde vergaderinghen ghesa-
tueert: maer hare CC, hebben altoos in vigeur ghelaten de resolutie
vande

bande **Ed. Mogh. W. Staten van Hollandt ende Westvrieslandt/** daer by de onderlinghe verdzagghsaemheyt ghesancieert werde. **De** welke alles mede blycht / dat de Remonstranten teghen alle recht ende reden nu soo hardt ghtracteert ende soo bitterlyck vervolght worden.

Wilmen het nemen op't gevoelen ende de Leere der Remonstranten/ in de vyf articulen verbatet/ men sal bevinden dat het oock sonder fundament zy: want die selve Leere ooc van de Luthersehe ende Mennoniten/ den welken men de exercitie haerder Religie noch/ ende dat met recht/inde verenighde Nederlanden toelaet/goet gheskent wozyt. **Wat schyn van reden can het dan hebben / darmen om de selve Leere den Remonstranten alleen so vyandtlyck bejeghent?**

Men sal moghelyck segghen/het Doztsche Synode heeft de Leere der Remonstranten ghecondemneert. **'Tis waer: maer heeft het Synodus dese Leere gecondemneert/om datse van de Remonstranten verdedicht werde/ of om datse in haer selven na haer meeninghe schadelijcke ende onlydelijcke onwaerhepdt is? Indien't eerste / soo wozyt notoirlyck bekennt de onbillijckheyt ende ongherechtigheyt van het Synodus: indien't laeste / soo hebben de Luthersehe ende Mennoniten haer te spieghelen aen't exempel der Remonstranten/ ende haer te bereyden om den selven beker oock te dyncken. Maer soude de sententie van het Doztsche Synode wel het fundament geveest zyn van de segghenwoozdighe vervolgingen? souden de Synodale Vaders de intentie wel ghehadt hebben/dat de Remonstranten also souden ghehandelt wozyt? De Remonstranten twijffelen daer niet aen/ wetende hoedanigh Boghermans ghevoelen ende in't gemeen der Calvinisten aerdt is; mede selve ghehooyt hebbende/hoe sy/inlandtsche ende uprheemsche/ (welcker sommige nu/een ander partje hebbende/ moghelyck wel haest een ander Liedt souden willen singen; Godt zy haer genadigh) met hare advyfen ende prouck-oratiën de Overheden tegen de Remonstranten opgehitst hebben. Doch de onbillijckheyt ende parthdigheyt van dit Synode / in welke de Sathan een verbozghenthcpt der ongherechtigheyt gewracht heeft/ is in andere schryften ghenoeghsaemlyck bewesen: dat sullen wy alleenlyck seggen/ in dien dit Synode so veel rusten in't Landt gewracht hadde / als het ghelt ghecostet heeft / het soude eenighsins in waerde ghehouden moghen wozyt: maer of nu om noch eens so veel ghelst niet wel te wenschen ware/dat het noyt soude ghehouden zyn/geven wy den verstandighen te bedencken.**

Maer als het den Calvinischen qualijck gingh ten tijden van de Spaensche Keringhe/hebben sy haer doen oock op een Synode beroepen / ofte het Concilium van Trenten/ welck doen ter tijdt met veel meerder upterlijcke schyn ende glantz/ als het Doztsche/ghhouden is/aenghenomen? Sy segghen wel in hare Requesten/dat sy bereydt zyn, hare leeringhe, ghelooye ende ghevoelen ter examen ende

proeve te stellé, tzy door predicatie, disputatie ofte belijdenisse oopenlijk voor de gantsche werelt en alle menschen, (Daer toe de Remonstranten oock overbodigh zijn) maer sy vergheten te seggen/ dat het Synodus ofte Concilium het eenighe middel was/om de geschillen in Religions saken neder te legghen. Het was doen de tijt niet / om dooz dat middel boven te dzyven ende andere te onderdrukké. Daerom hebben sy doen ter tijt met alle ernste het Concilium van Trenten/ als van hare partpen ghehouden zijnde/ gheresufert aen te nemen. Even met het selvige recht hebben de Remonstranten in voozgaende jaren aenghewesen / dat de Religions-verschillen / inde veereenighde Nederlanden opgherefen/dooz een Contra-Remonstrants Synodus niet te helpen waren / ende verwerpen oock nu hare Decreten.

De Ertz-Hertoge Matthias/de Prince van Orangien/ de Raedt van State/ende Generale Staten inde Religions vrede Anno 1578. ozdunneren de vyphet van tweeleye Religie/ immers so lange ende tot die tijt toe, datter in een algemeyne ofte Nationale Concilie, beyde partyen liberalijk gehoort wesende, anders deshalven gesloten ende ghedetermineert werdt. Maer inden Dortschen Synode is gheen vingh minder geschiet/als dat beyde partpen liberalijk souden ghehoort zijn: want d'ene partpe aldaer aenclaghet / ghetuyghe ende Richter over d'ander is gheweest.

Men beschuldighet de Remonstranten mede/ als valsche leere dzyvende / om dat sy niet hebben willen de Confessie ende Catechismus der Contra-Remonstranten onder tekenen/ende henselven daer aen binden. Maer ean-mien daer uyt met eenige seijn van reden beslyuten/ dat de Remonstranten met recht so strengelijck vervolght worden/ indien ja; soo moeten alle andere ghesintheiden oock tijdelijk op haer hoede zijn. De Calvinisten in Duytschlandt hebbē oock al veel te segghen op de Aufbozghsche Confessie/ ende nochtans schuylen sy onder de selve/om des Rijcks vrede ende vyphet te ghenieten: maer de arme Remonstranten/hoewel sy/noch niet uytghewozpen zijnde/dickmael beleden hebben/haer te willen houden aen de Confessie van de Nederlandtsche Kercken/na haer verstant uytghelept zijnde/ende behoudens hare consideratien over de selve / hebben niet een slipgen van de Calvinische mantel comen becomen / om haer daer mede te decken ende alsoo het onweder te ontgaen. Sy moesten ten Lande uyt. So onbarmhertigh zijn de Calvinisten / die nochtans soo gaerne / als het noodt is / onder ander lieden vleughelen schuylen; maer het conde noch wel eer langhe gheschieden / dat oock over haer een oordeel sonder barmhertigheyt uytginghe. De Heere gheve hen/dat sy tijdelijk boete doen/ ende den welverdiendē toorn van hun afkeeren. Maer laet ons hoozen / wat de bobenghemelte Cozranus/ die de Ghertfozmeerde tot Antwerpen in waerde hielden / ende gaerne tot hare Predicant gebzupekt hadden/van dese sake oordeelt. In sijn
bries

hzief aen de Lutherfche ſchryft also: Daer zijnder noch andere, die van hare Confessien, Catechismen, uytleggingen ende traditien een vijfde Evangelinm maken, en willen hare particuliere uytlegginghen auctoriseren in sulcker voeghen, dat sy-se neffens d'articulen des gheloofs setten, ende derren alle de ghene kettters noemen, die niet van woorde te woorde hare imaginatien na en volghen: de welcke, al waert datse goet waren ende vol van stichtinge, so zijn-se nochtans van menschen, ende daerom onwaerdigh gheleken te worden by d'woort des genen, die inder eeuwigheyt blijft. **Ende daer na:** Siet uwe fraeye incomste, dien yemandt mochte seggen te ghelijcken den nieuwen Inquisiteurs, dewelcke verdoemen, vervloecken, bannen, ende afghesneden kettters vander Kercken noemen alle de ghene, diehaer confessie niet en ontfangen, dwelck ghylieden oock sichijnt te doen, om u Aufborghsche te houden, recht oft een vijfde Evangelium, ofte nieu Symbolum des geloofs ware. **Ende wederom:** Wy willen Christenen zijn ende genaemt worden: wy willen de confessie des gheloofs volghen, die onse Godt ende Vader ende Iesus Christus sijn Sone ons gelaten hebben, te weten d'woort Godts, in het Oude ende Nieuwe Testament, als corte begripen van onse Religie, vervaet. **Als nu de Remonstranten den Calvinisten aldus met hune eyghen woorzen antwoorzen / wat sullen sy connen excipieren?**

Maer men seyt de Remonstranten zijn Landtverraders. Als dat bewesen is / soo sal een yeder bekennen / dat sy met rechte vervolgt wozden. Doch behoorzen de Calvinisten te weten ende te ghedencken / dat de Heere van Swevegen / Ambassadeur der Heeren Staten aende Coninginne van Enghelandt inden jare 1576. in sijn Oratie onder andere mede claeghde / dat de Spaengiaerden om tot haer vermeten wzake te comen / maechten de werelt alomme wijs / dat de Nederlanders al Kettters, ende Verraders waren van Godt ende den Coningh. Het is oock nu niet anders als een Spaensche wzaeckgierighe hact / teghen den Remonstranten (alleenlijk om dat sy de ongodlycke leere van de absolute Predestinatie naecktelijk ontdeckt ende den Contra-Remonstranten onder de ooghen ghestelt hebben) opghenomen; als men haer by de eenbondighe uyterijt / als Landtverraders. **De Ho. Mo. Heeren Staten Generael souden Landtverraders niet presenteren haer in't Landt te gagieren / twelck den Remonstranten aengheboden is / mits dat sy van hare diensten souden hebben willen aflaten.** Doch dese ongodlycke calummie is gheen vorder wederlegginghe waerdigh.

Even alsoo leytmen den Remonstranten met onwaerheyt te laste / dat sy na't Pausdom hellen / ende de Papistische Religie in de vereenighe Nederlanden soecken in te voeren. **Maer daer op is van de Remonstranten also gheantwoort / dat de Leughengheest beschaemt moet wozden / ende billijke oorzfake ghegheven woort / om van den Contra-Remonstranten sulck nadencken te hebben.** **Maer derwyle**

en der executien eenighsins can verbloemt ofte verschoont worden.

Want in allen desen doen de Remonstranten niet anders / dan sy van conscientie weggen ende achter volgende Godts bevel schuldigh zijn / houdende / ende bewijssende / dat het is conscientie-dwangh / dat hen sulcks verboden ofte verhindert wordt.

De Predicanten eenmael wettelijck beroepen / ende van hare Gemeynten niet ontflaghen zijnde / (dat een partijdig Synodus haer depozteert / is van gheener waerde / ende can dooz auctoziteyt van de hooge Oberheyt / die sulcks toestemt / gheen gewichte becomingen) hebben bevel van Godt ende Jesu Christo / om haer ampt te voltrecken / ende van leeren niet op te houden / 2. Tim. 4. 1. 2. Ick betuyghe dan voor Godt ende den Heere Jesu Christo, die de levende ende doode oordeelen sal in sijn verschijninge, ende in sijn Coninghrijcke, predickt het woordt, houdt aen tijdelijck ende ontijdelijck, strafft, dreyghet, vermaent met alle langhmoedigheydt ende Leere. Coloss. 4. 17. Seght Archippo / Siet toe, dat ghy den dienst vervullet, dien ghy aenghenomen hebt in den Heere. Ende dit alles onder dreyginghe van Godts toorn / so sy daer in nalatigh zijn. 1. Coz. 9. 16. Wee my, ist dat ick niet en Evangelizere. Sy weten / also nu sware tijden zijn / ende verderffelijcke leeringhen ingeboert worden / dat sy volghens de wet der liefde / die Christus so hooge bevolen heeft / ende na epsele hares amptes / welck is / waken voor de zielen der menschen / Heb. 13. 17. niet moeten stomme houden ende huerlinghen zijn / die / als de wolf comt / blieden / maer hare stemme verheffen / het volck sonder ophouden met den woordde Godts spijssen / waerschulwen ende vermanen / op dat sy niet van gheestelijcke hongher versmaecten / ofte dooz heploose spijse vergiftighet werden: ende dat sy oock daeromme den genen / die onse blypheit / die wy in Christo hebben / comen te bespieden / op dat sy ons souden onder dienstbaerheyt brengen / niet een ure tijts / na het exempel Pauli / moeten wijken in onderdanigheyt / op dat de waerheyt des Evangeliums onder ons soude blijve staende / Gal. 2. 4. 5. Ende soo sy dit niet en doen / is hun bekent / dat sy moetende reeckenschap gheben / namelijk van hare bedieninghe / Heb. 13. 17. souden schuldigh bevonden worden aen het bloedt der ghene die verlossen gaen / Ezech. 3. 17. ende met den ontrouwen dienstknecht / die sijn pondt in de aerde begroef / straffe moeten lijden / Matth. 25. 30. Sy hebben mede vooz oogen de exempel der Prophten / Apostelen ende andere ghetrouwe Dienaren Godts / ende bekenmen / dat sy met de selvige wacker moeten zijn in alle dinghen / verduckinghen lijden / het werck doen eens Evangelisten / ende hare beroepinghe seker maken / 2. Timoth. 4. 5. altijt vast houdende / dat sy meer Gode / dan den menschen ghehoosamen moeten / Act. 5. 29. ende dat sy haer leven niet dierbaer moeten houden vooz haer selven / op dat sy haren loop / en den dienst / welcken sy van den Heere Jesu ontfanghen hebben / om het Evangelium der ghenade Godts te betuyghen / met blyschap vervullen moghen

moghen/Act. 20. 24. ende hier namaels de croone der gerechticheyt/
die haer wech ghelept is/ haer loop volloopen/ ende het gheloobe be-
houden hebbende / ontfanghen/ 2. Tim. 4. 8. Dese sekere kennisse de
Predicanten hebbende van de wille Gods ende Jesu Chriſto / mits-
gaders wetende ende onwedersprekelyck bewyſende/ dat het gebodt
van de Heeren Staten Generael/ om met onderteekeninge van ha-
re Acte te beloven / nu ende vooztaen van haren dienst haer te sullen
onthouden/ directelyck teghen de selve was strydbende/ hebben sy ge-
wepghert hare Ho. Mo. Derwyle sy Gode ende Chriſto ongehoor-
saem waren / onderdanigh te zyn. Is dat misdaet? Is dat een ooz-
saeck van so onchryſtelijcke vervolginghe?

Maer lact ons oock hoozen/ wat de Ghere sozmeerde eertijts van
sodanighe sake / ofte die desen niet onghelijck en is / ghecoozdeelt heb-
ben. In een boeckken/ genaemt/ Cozte Apologie der Nederlandtsche
Chriſtenen: waer in de Godlycke handel der Kesoymatie &c. bewesen
wozdt ; ghedruckt Anno 1568. vinden wy dese woorden: Dies nochtans
niet tegenstaende is notoir ende openbaer, hoe dat de voornoem-
de Tyrannen eerſtmael begoft hebben, de predicatien niet expreffelijck
te verbieden: maer seer listighlijck uyt den raedt des Duyvels, met
sineeckende woorden te bidden, datmen-se alleenlijck een tijt van ses
weken stateren soude. Ende hoewel daer als noch gheen expresse inhi-
bitie ofte verbodt gheschiede, dan alleenlijck met bidden ende begeer-
ren, so hebben sy nochtans daerentusschen over den ghenen, ende son-
derlinghe den Predicanten, begonnen te tyranniseren, die om dit bid-
den ende begheerens wille niet terstont de predicatien nagelaten heb-
ben. Maer of dat nu met eenighe rechten, tzy Godlijcke, tzy Keyser-
lijcke, tzy Stadt-rechten overeen comt &c. De Remonstrantsche Pre-
dicanten/ hoe wel gaerne haer van soo harde woorden onthoudende/
voornamelijck teghen de Overheden / comen oock met waerhepdt
segghe/ datmen haer ongodlycken voorgehouden heeft/ dat sy haer
dooz belofte ende onderteekeninge souden verbindē hare diensten te
verlaten/ende daer in wepgerigh zynde/ teghen alle recht ende reden
als misdaders in ballinghschap ten Lande uytghevoert heeft.

Also dan de Remonstrantsche Leeraers van wegen conscientie/ op
het erpzeſſe bebel Gods gegrondet/ niet hebben comen beloven haer
van hare diensten te sullen onthouden: so zyn sy oock dooz de selve re-
den ghenootdrukt / om / niet teghenstaende het bannissement / ende
vordere straffen/ die den wederkeerenden gedreghyt worden/ tot ha-
re Ghemeenten in't Landt weder te comen / ende den dienst / die sy
van den Heere ontfangen hebben / te vervullen. Ende over sulcks is
het heulieden een geringhe sake/ jae sy achten haer/ volgens de Leere
Chriſti/ gheluck/ saligh/ als sy hieromme ghelastert/ ghescholden/ als
perturbateurs bande ghemeene ruste / seditieuse opzoermakers uyt-
ghereten worden. Dit hebben sy met den Heere Chriſto / de Pro-
pheten/ die vooz hem gheweest zyn/ ende de Apostelen/ die hem nage-
volght

volghe hebben/ghemeyn. De nanie van ballingen/ landfloopers &c. can haer oock tot geen oneere ghedijen. Och of sy haer bekeerden/die dese onberdiende ellende den Remonstranten aendoen / op dat het haer in dien dage niet swaer en valle. Maer wy moete hier den Gerefomezede wederom hare epgene woorden iuden sinne brengen.

In haer Request aen de Burghemeesteren ende Raden van Amsterdam Anno 1566. segghen sy / dat haer niet verborghen was, dat deur verkeerde ende lichtvaerdighe menschen henluyden Godsalighe ende heylige handel seer soude worden geblameert voor hare E. ende met lichtveerdigheyt, verleydinge, oproer, muyterije ende rebelligheyt beschuldicht worden, daer door oock de voorz Borgemeesteren ende Raedt souden meenen rechtvaerdighe oorsake te hebben, om henlieden te verstooren. Waerom sy voor raedtsaem hadden inghesien, op dat den wijzen Raedt haer niet en soude vergrijpen, henlieden voor ooghen te stellen, ende te betuyghen, dat gheen vande voorz stucken henlieden en mogen, opgheleydt worden, als geenige schuldte daer toe hebbende, ofte oorsake daer toe gevende. **Ende daer na:** datse voorts als oproer-makers ende verstoorders of verscheurders der eenigheyt werden beschuldicht teghen de waerheyt, moeten sy met Paulo verdraghen ende haer in alle verdruckinghen ende oproeren als dienstknechten Godts bewijfen, ende om dat sodanighe helse beschuldigen niet aflaten, voortgaen in 'tghene geheel teghen alle oproer ende onvrede is. **Dit Request hebben sy overghelevert den dertichsten Julij / als sy besloten hadden / de openbare Pzedicatie in Hollandt te beginnen/niet teghenstaende/ dat te dien selven daghe/ doen sy dit besluyt maecten / namelijk den achtsten Julij booz de middach by Placcate verboden was / eenigh Pzedicant te huysen ofte te herbergen op penne vander galghe ende confiscatie van goederen; met belofte/ so pemandt eenighe Pzedicanten doot ofte levendigh wijst te leveren in handen vanden Officier/dat die soude ghenieten ses hondert Carolus guldens. Comen niet de tijden ten naesten by over een?**

In een boeckhen/genaemt/Ampt/officie/beroep &c. der Pzedicanten Anno 1567. Dese reden bewijst niet, alist, dat wy vande werelt verboden worden te prediken, dat wy, so verre wy des becomen connen, derhalven het Evangelium fullen laten staen den volcke te vercondighen. **Ende daer na sprekende / ofmen het pzediken om't verbodt der Overighept magh laten/sept d'Aucteur/ nu vraegh ick, hoe fullen wy met sodanighen regel het rijcke Godts ingaen, het welck, so Paulus seyt, met vele tribulatiën inghegaen moet worden?**

In een boeckhen/ geintituleert/ Cozt onderriecht booz des werelts verdooldelidmaten: Wy zijn oock geen Muytemakers, om dat wy de Hongerighe Schapen het Evangelium niet ontfolen hebben, ende met andere verbaefde Herderen de verstroyinghe der Schapen niet toe en hebben ghelaten. Beter is ghefallen in handen aller menschen, dan te sondighen in't aenschouwen des Heeren.

De pꝛactijcke van de Gherefomezmerde / als sy noch te hedigen da-
ghe in vꝛanden Landen / niet teghenstaende contrarie Placcaten/
Pꝛedicanten senden inde Crups-kercken/ bewijst mede dit selbighe.
Met het selve/ ja meerder/ recht/ comen de Remonstranten weder in
haer Vaderlande/ om de Evangelische waerheyt hare Ghemeynten
te vereondighen; sonder daerom perturbateurs van de gemeene ru-
ste ofte opzoer-makers te moghen ghenaeemt worden.

Wie heeft opt in dese bedzoefde tyden gehoozt/ dat eenigh Remon-
strantsch Pꝛedikant niet sijn Leere het volck tot opzoer verweckt
ofte daer in ghevoedet heeft? De Remonstranten connen met rechte
gebruycken de woorden der Gemeynte van Valenchijs/ Anno 1566.
Wy derren wel affirmeren ende stoutelijck segghen, ten ware geweest,
dat door de Predication ende gewoonlijcke, ordinare onderwijsinghen
van de Ministers, luydende, datmen hem stillekens ende vredelijck hou-
den, 'tquaet met goet loonen, de onwetende ende onverstandige ver-
dragen ende lijden, voor haer bidden, veel liever injurie, schade, schan-
de ende overlâst lijden, dan een ander doen soude (denekt hoe dit nu
by de Gherefomezmerde ghepꝛactifiseert wordt) dat het ghemeyn volck
niet en soude by sijn devoir ofte ghedienstigheyt ghebleven hebben.

Woozts / gelijk de Pꝛedicanten van consciencie weghen schuldigh
zijn hare diensten te betrachten / so is oock de selve nootzakelijckheyt
vooz de Ghemeynten tot oeffeninghe des Godts-dienstes/ want het
eene volght het ander / ende connen van malcanderen niet gheschep-
den worden. Het ghebodt den Pꝛedicanten ghegheben om te lereken/
nootsaecht oock de ghemeynten om te hoozen: De aerdt ende nature
van de Godts-dienst/ namelijk Pꝛedication/bedieuinge des Doops
ende Avontmaels/ ende gemeene ghebeden/ eyscht/ dat de Gemeynte
vergaderinghen houde: de eerste Apostolische kercken ende andere/
die in navolgende eruwen geweest zijn/ hebben haer in desen met alle
neerstigheyt ende gheduerigheyt / sonder dooz de sware vervolgin-
ghen versehicht te worden/ ofte te verflaewen/ ghequeten. De Re-
monstrantsche Ghemeynten zijn insghelijcks schuldigh/ het bevel ha-
res Heeren Jesu Christi gehoozamen/ haer exempel na te volgen.
Dallen sy in indignatie vande Magistrate/ dat moeten sy getroost
zijn/ wetende dat haer doen Gode behaeght/ die gheseyt heeft/ ick sal
u niet begheven, noch verlaten. Dat sy openbare pꝛedication buypen
ofte binnen de Steden houden / ean haer tot gheen meerder misdact
toegererekent worden / dan of sy alleenlijck heymelijcke vergaderin-
gen hielden: want so wel dese/ als gene/ verboden zijn; ende de open-
bare vergaderinghen zijn minder suspicie van seditie onderwozpen/
dan de heymelijcke/ overmits die vooz alle mans ooghen ghehouden
worden ende tot consultation onbequaem zijn: men mijt et de plaet-
sen/ die opꝛaack onderwozpen zijn; men comt daer sonder gheleer
ofte wapenen / men bliedt vooz de Soldaten (die tot defensie van de
inwoonders deser Landen aengcnomen zijn: Jammerlijcke sake!)
ofte

ofte men houdt hem stille/ lijdt de beroo빙ghen/ ontleedinghen/on-
 chrijsteijckte verzaginghen : men wordt doodt gheschoten / nochtans
 gheschiet gheen wrake / oock inde Steden / daer de Remonstranten
 verre de meest zyn; maer de wrake roept tot inden Hemel/ ende wee-
 den ghenen/die alsulcke weeth heyt over de onschuldighe veroorzaken
 ende handthaben. Boven desen / de menichte der Remonstrants-
 ghesinde veroorzaccht nootzakelijckheyt/ om openbare vergaderin-
 ghen te houden : van conscientie-weghen moeten de Predicanten de
 menichte dienen ; en het is noodigh (de Overheden gelooven het ofte
 niet) om het Landt in vrede te houden. Wy hebben oock te voren
 aenghewesen/ dat de Gereformeerde inden tyt haerder verdrukkin-
 gen hebben voozghegheben/dat sy van conscientie-wegen de publie-
 ke pzedicatie niet conden nalaten. Ende in haer eerste Regueste aen
 de Bozgemeeesteren/Schepenen ende Raedt der Stadt Antwerpen/
 segghen sy also (Anno 1566.) Maer so door Godts ghenade het ghetal
 der gheloovighe, so van Duytsche als Walsche talen so was vermenigh-
 vuldicht, ende noch daghelijcks vermeerderde, dat sy hun in't secrete
 niet langer connen onthouden, en nochtans de voorschreven oeffenisse
 der rechter Religie (door het bevel Godts gedrongen) niet en conden
 nalaten : waer door oock alle desordre en tumult, die andersins te dier
 oorlake soude namaels rijzen, soude moghen gheweert worden. Men
 weet/wat de Gereformeerde ofte Calvinisten/certijts in Brabant/
 Vlaenderen/ ende andere Provincien/ oock Hollandt desen aengaen-
 de ghedaen hebben: ende is remarekabel/dat/ als sy Anno 1566. den
 lesten Jul. hare eerste pzedicatie bupten Amsterdam deden / de Cas-
 tholijcke Overhept stercke wachte van Schutteren in de poorte ghe-
 stelt heeft/ om alle opzoer ende commotie te verhinderen; dat oock de
 Raedt en Schutterije besloten heeft/ datmen de bupten-vergaderin-
 ghen niet soude stoozen; ja dat de Schutters / als de Schout met sijn
 Dienaers &c. op den vierden Aug. haer wilde gaen stoozen / hem
 hebben tegengestaen/ ende doen weder keeren/ seggende/ dat hy dooz
 sulck doen een oorzake van groote bloetstoztinghe soude wesen. Hoe
 verre is het nu in dese tydē van daer geweest? Salmen dan niet mo-
 gen seggen/dat de Papisten te hare tijde in desen deele redelijcker ge-
 handelt hebben/dan de Calvinisten nu met de Remonstranten doen?

Sal mogelijck yemandt seggen / datmen hier ende daer smaect-re-
 denen teghen de Magistraten/ende seditieuse propoosten van de Re-
 monstranten hoorjt / ende dat sy over sulck mer recht hardt ghetrae-
 teert worden. De Remonstranten sullen gaerne bekennen / dat niet
 alle de hare eben gheschickt van zeden ende ingetogen van woorden
 zyn : maer met enen sullen sy niet ghewisse kennisse van waerheyt
 segghen/dat alsulcke exorbitantien gheensins te vergelijcken zyn met
 de gene/die de Calvinisten certijts/ gheduerende hare vervolgingen/
 met woorden ende wercken ghepleeght hebben. Wy sullen eenighe
 nipt vele verhalen.

De menighboudighe Pasquillen te dier tijt vooz den dagh ghebracht/die somtijts van de partjen selve/gelyck in dese tyden bevonden is/ghestropt worden/sullen wy voozby gaen: van het beeldstozmen/ ende de groote opzoerigheden / daer neffens gaende/ sullen wy oock niet spreken : een peder wect/ hoe sy het verschoonen/ ende wat daer van te houden zy.

In de Cozte Apologie der Nederlandsche Christenē/ Anno 1568. wordt gheseyt : Daerom al isstet, dat nu sommighe godloose Tyrannen tot verderve des gantschen Landts daer in gesloopen zijn, van den welken oock de Christelijcke Overigheden om des weldoens wille gepersequeert worden, ende eenen tijt langh vluchten moeten, ghelijck dat selve den Coningh David ende meer andere Godsalighe Vorsten wel wedervaren is, so en laten sy nochtans daerom gheen Overigheden te wesen; maer sullen wel (als het den Heere belieft) wederom in hare regeeringhe gheset worden. So schryven sy in hare Ecclesiastijcke schryften van de veranderinghe der Overheden te haren tijde.

De Ghemeynte van Valenchijs / als de Heere van Noirkermes dooz bevel van de Gouvernante crijchsknechten in de Stadt wilde in brenghen / heeft na voozgaende advijs van hare Ministers upt vzeese dat dooz sulck middel hunde oeffeninge haerder Religie soude ontnomen werden/ de selve ghewepghert te ontfanghen/ ende als sy daer toe gheperst werden/ghewapender handt hun te weere gestelt. Daer van sy in hare requeste (Anno 1566.) aen de Heeren van der Cozden ghesonden/also spreken : Ist dan vreemdt, reghen nature, reden ofte billijckheyt, dat die van der Stadt, siende datle ghedreyght, in alsulck perijckel omcinghelt, so na by bestormt waren, ende so dootvyandtlijck vervolght waren, hen ter weere ende defensie ghestelt hebben, om hen te belchermen ende te verhoeden voor alfulcken geweld? Ende al ist sake, dat om hen te verweeren sy eenighe Soldaten van de Heere van Noirkermes verslagen hebben, so is de schuldt meer te legghen op de ghene, die-se der voeghen moetwillighlijck ende met sulcken overlact zijn ghecomen bestormen, dan op d'andere, die haer lijf so manierlijck verweert hebben, als't hen moghelijck is gheweest.

Het is mede bekent / hoe seer de Gherefozmerde binnen Antwerpen daer teghen waren / als de Regente van de Nederlanden daer crijghsvolck wilde in senden.

De Gherefozmerde/ als sy hoorzden/ datmen hare publijcke Predicaten verstoozen wilde / gingen opentlijck na hare vergaderingen met geweer ende wapenen/om/ so-se spreken in hare Requeste aende Magistraten tot Antwerpen / hen selven / wijf ende kinderen te desfenderen. Sy zijn ghegaen ter predicatie/so de Historien melden/ met hellebaerden/roers ende andere wapenen: ende so warmeer swarighept sechen te sullē ontfaen/ maecten haer oock op die in de Steden waren (by exempel / tot Antwerpen Anno 1567.) met allerlepe soozen van wapenen/om de hare te helpen. Zupten Amsterdam ter predicatie

dicatie gaende/ namē sy mede onder haer mantels bedecktelijck coze
te roers / pongiaerden ende ander cozt gheweer / ende deden by den
P̄dicant vereondighen ende p̄otesteeren/ dat sulcks tot geen eynde
anders gheschiede / dan om hen ter noot te beschermen / indien men
met geweld henlieden wilden overvallen/ ende heure Gods-diensten
verstooren. Op vele andere plaetsen al't Landt deur gingen sy open-
baerlyck met geweer ter p̄dicatiē. Den vijftiende Augusti 1566.
hebben sy in grooten ghetale / soo Bozghers ende inwoonders der
Stadt Drecht / als van Amsterdam / Schoonhoven/ Tulenbozgh/
Dianen ende Iffelsteyn / wel versien wesende met wapenen ende ge-
weer/ gepredict in een Doorp ontrent Drecht. Is niet noodigh/meer
exempelen te verhalen: de sake is bekent. Een peder weet oock/ dat sy
in versheypden plaetsen de Kercken inghenomen hebben : ende dat sy
in sommighe Steden nae't concept van Religions-zyde/niet hebben
willen de Catholijcken neffens haer ghedooghē/niet teghenstaende
dat sy sulcks in hare Knequesten gepresenteert hadde: gelyck de Prin-
ce van Orangien hooghloffte. memozie in sijn briez aen die van Ghent
verelaert.

Om niet meerder te verhalen / men vergelijcke hier mede het com-
poytement der Remonstranten in dese doevighe tijden : men sal be-
vinden / dat sy ten bevelē van hare Ho. Mo. de Kercken hare par-
tijen ingherupmt/ende so vele Crijchs-knechten/ als de gemelte hare
Ho. Mo. behaeght heeft/ sonder wederstrycken ontfanghen hebben;
dat sy altoos binnen ende buyten sonder geweer ende wapenen hare
vergaderinghen ghehouden hebben; dat sy vele injurien met groote
Ighsaemheyt verdragen hebben. Indien ernige/van Soldaten over-
vallen/gheslagghen ofte ghedreghyt zijnde/haer ter weere gestelt heb-
ben / dat heeft den P̄dicanten misshaeght / ende is van het meeren
deel der ghene/die teghenwoozdigh gheweest sijn/verhindert ende so
veel moghelijck is gheweest/ teghen ghehouden. Soo dat blijkt/dat
de Remonstranten niet anders soeken/ dan puerlijck vyzpheyt van
conscientien; ende over sulcks geen reden is/ haer soo hardt te traete-
ren. Men can oock gheen reden / om te excuseren dese bittere vervol-
ginghen/daer in binden / dat de Remonstrantse P̄dicanten / ofte
oock andere hun toeghebaen / in ofte buyten ghevanghenisse/ vande
Magistraten ghevzaeght zijnde / aengaende de afgesonderde verbo-
den vergaderinghen/ waer die ghehouden sijn/ van wie aenghelept/
wie de Leeracr zy gheweest / of sy daer geweest sijn/ wie sy daer ge-
sien hebben/wie de aelmoessen vergadert heeft: of collecten tot onder-
houdinge der P̄dicanten vergadert worden/ van wien/soo wien:
Men heeft/segge ick/ geen reden/haer hardt te handelen/ om dat sy
van dese/ ende dierghelycke meer andere saken die tot bevozderinghe
van de sake Christi behooren / ghevzaeght zijnde/ wepgheren te ant-
wozden. Want sy ghevoelen / dat sy van conscientie wegghen niet
alleenlijck onygehouden sijn anders te doen/ maer oock ghehouden/al

waer't schoon / datmen het haer met toxture wilde uytperffen / om met eerbiedinghe alsulcke verclaringhe te weygeren / ende daer by te persisteren. Ende om te betoönen / dat hare conscientie in desen niet en doolt / maer wel ghegrondt is / gheven sy daer van dese redenen.

I. Om dat de wet der nature / ofte de gesonde reden / die allen menschen ghemeyn is / van Godt in de nature ingheplant / eyscht dat niemant magh afgevozdert worden hem selven te bewareen / ofte oock een verklicker te zyn van syn eben-naesten: vooznemelyck in die dinghen / die wy weten dat goedt zyn / ende dat onse naesten die selvighe van wegen Godts ghebodt hebben moeten doen. Also heeft Cyprianus de oude Leeraer eertyts in dierghelijcke saken syne vpanden gheantwoozdt / uwe wetten verbieden aenbrenghers ofte verklickers te zyn.

II. Om dat Chzistus geboden heeft / om des Evangelij wille ons selven / ende alles wat wy hebben / ja oock onse leven / te versaken. Matth. 16. 24. 25. ende 10. 32. 33. Marc. 10. 29. Luc. 14. 26. 27. 33. Daer uyt blyckt / dat alles / wat eenighsins tot bevozderinghe des Evangelij dient / van ons moet betrachtet / ende 'tghene de waerheyt ofte de verdozpinghe des selven soude moghen hinderlijck zyn / met upterste neersstigheid gemjdet worden. Verhalven de Remonstranten / wetende / dat de Magistraten / na de boven-ghemelte saken vzagghende / vooz hebben / den Evangelio Chzisti / welck de Remonstranten belijden / hinderlijck te zyn / ende de vercondiginghe des selven te ghen te houden / so zyn sy schuldigh stille te swyghen / ende liever te lijdē 'tghene haer aenghedacn soude moghen worden / dan sodanighe saken openbarende Godt te vertoöznen.

III. Om dat de Heere Chzistus ons de wet der Liefde ghegeven heeft / gebiedende / Al wat ghy wilt / dat u de menschen doen / doet ghy lieden hen dat oock , Matth. 7. 12. ende / ghy sult lief hebben uwen naesten , ghelijck u selven , Matth. 22. 39. het welke ghebodt so verre uytgestreckt woort / dat wy onse leven vooz onse Broeders / ofte die niet ons Discipelen Chzisti zyn / moeten laten / Joh. 15. 12. 13. Daer om Johannes oock uytduckelijck sept / Wy zijn schuldigh onse leven voor de Broeders te stellen , 1. Joh. 3. 16. Nu indien de Remonstranten souden ten bevelē vande Overigheden de bobenghemelte saken openbaren / souden sy haer Broeders doen / 'tghene sy niet wilden dat hun ghedaen werde / ende haer schade ende ellende veroozaken / ende dat van weghen alsulcke saken / die sy weten / dat-se van conscietieweghen hebben moeten doen. Dewijle dan sulcks strjdet teghen het expresse bevel Chzisti / so moeten de Remonstrantē dooz geene aucto-ritept van menschen / ofte dooz gheen lijdē / dat hun te dier oorzake soude moghen over comen / haer laten bewegen / pets te seggen / daer vooz hare Broeders souden mogen in schade comen van wegen hare Gods-dienst: maer moeten liever het leven vooz de selvighe laten.

IV. Om dat Chzistus bevolen heeft / onse vpanden lief te hebben ende

ende wel te doen den ghene / die ons haten / Matth. 5. 44. ende oock het wee uyt ghesproken over de ghene / dooz welken ergernisse comt / dat is / die synen naesten oorzake gheeft om te sondigen / Matth. 18. 7. Nu wisten de Remonstranten / dat de Magistraten / de boven-ghemelte saken uyt hare mondt ghehoort hebbeide / tegen verschepdene onschuldighe personen harde executien doen / ende alsoo henzelven tegen Godt swaerlijc besondigen souden : Verhalven moeten sy / seifs / oock om der Magistraten wille / sodanighe saken niet openbaren / ende hare E. teghen hare eyghen wille goet doen. Het can wel zijn / dat de Magistraten het also niet verstaen : maer niet te win moeten de Remonstranten het bevel Christi ghehoorzamen.

V. Om dat Christus selve ende vele syner ghetrouwz Dienaren den Remonstranten in desen met haer exempel hebben voorgegaen. Christus van den Overpriester ghevzaecht zijnde na sijne Discipelen ende na sijn Leere / heeft gheant woort van sijn Leere / maer gheswegen van sijn Discipelen / Joh. 18. 19. 20. ende hy hadde te vooren sijne Discipelen ghenoeghfacelijck uyt der Joden handen bevyndt / als hy sepde / Soeckt ghy my, so laet dese gaen, Johan. 18. 8. 9. Christus heeft oock dickmael / als hy vooz den Riechter stondt / ende van hem ondervzaecht werde / stille ghesweghen. Also hebben oock ghedaen Cyprianus / Laurentius / ende ontalliche meer andere Martelaers ende ghetrouwz Dienstknechten Christi ; liever haer leven latende / als dat sy teghen de bovenghemelte redenen souden mishandelen. Dese exempelen zijn de Remonstranten schuldigh na te volghen. De Calvinisten / als Johannes Badius ende meer andere Predicanten die in de heymelijcke kercken ghedient hebben / hebben dit selvige mede ghepactiseert : ende / indien sy bereypt waren / comende in handen van de Paepsche Magistraten / alles te segghen / wat de ghemelte Magistraten van haer beghieren te weten / men soude hare heymelijcke Ghemeynten haest sien vervallen.

Op dese ende dierghelijcke redenen is gefondeert de conseentie der Remonstranten / als sy segghen / van conscientie-weghen niet te comen den Magistraten op de vzaghen van de boven-ghemelte saken antwoordē. Indien dan noch de Overigheyt dooz torture / ofte dreyginghe van de doot haer beweghen wil om alsulcke saken te openbaren / so verstaen sy / dat sy meerder Gode / dan den menschen moeten ghehoorzamen ; ende dat sy met den Propheet Jeremia moghen segghen / wy zijn in uwe handen, ghy mooght het met ons maken / so het u recht ende goet dnnelck : Doch sult ghy weten / so ghy ons doodet / so sult ghy onschuldigh bloet laden op u seifs / ende op u Landt : want waerlijck de Heere heeft ons gheboden te doen 'tghene wy ghedaen hebben. Jerem. 26. 14. 15.

Du uyt dit alles blyckt / dat de Remonstranten / tot het ghene / dat sy doen / dooz Godts ghebodt ghedronghen zijnde / teghen recht ende reden so bitterlijck om de oeffeninghe hares Gods-dienstes / die sy puerlijck

pnerlijck ende alleene soecken / verbolght worden. Ende soude niet wonder zijn / indien pemandt / alles overweghende / tot die ghebachten quame, datmen de Remonstranten soo wel als de Contra-Remonstranten behoort in de publijcke tempelen te mainteneren : daer toe oock 'tghene volght merckelycke consideratie waerdigh is.

Dat het ghevoelen der Remonstranten over de bekende vijf artickelen / om welckes wille sy van't Dozische Synodus uptghevoepen zijn / van aenbangh aen der Reformatie by verscheyden booznaemde Leerers opentlyck geleert / gesustneert / ende verdedicht is : gelijk de Remonstranten in hare schryften meermaels claerlyck bewesen hebben.

Dat dit selvighe ghevoelen der Remonstranten noch in vele plaetsen / sonderlinghe in Duytschlandt by de Magistraten / die de Aufburghsche Confessie aenghenomen hebben / opentlyck gemainteneert wordt. En is bekent / dat de Prince van Orangien hooghlofmem. dickmael gheraden heeft / dat de Reformatie haer in't begin van de troubles niet de name ende tijtel van de Aufburghsche Confessie soude behelpen: daer upt blijkt / dat syne Princ. Ex^{te} niet ster vzeemt is geweest van de Leere / in de gemelte Confessie verbatet / ende over sulckis oock van't ghevoelen der Remonstranten / so veel de vijf artickelen aengaet.

Dat de Calvinische Predicanten in bozighe jaren / oock na dat het Lepeestersche Nationale Synodus gehouden was Anno 1586. eenighe Predicanten / die opentlyck beleden / niet anders te konnen ghevoelen vande Predestinatie / als nu in de vijf ghemelte artickelen uptghedrukt is / in hare openbare diensten onverhindert hebben laten voortgaen.

Dat de Remonstranten de boozgaende jaren vande hooghe ende subalterne Oberigheden / die niemandt ontkennen can wettigh gheweest te zijn / ende wel gheregeert te hebben / inde publijcke tempelen onderhouden ende ghehant habet zijn: ende dat by resolutien / Staatliche wijze ghenomen / gheordonneert is / dat het ghevoelen der Remonstranten soo wel / als der Contra-Remonstranten opentlyck in de Landen soude gheleert worden.

Dat in de Vereenighde Nederlanden boozgaens soo groote menichte is van de Remonstrants-ghesinde. De Prince van Orangien in syne verantwoordinghe / betuyghet / dat het onmoghelijk was, de Stede [Antwerpen] in eenigheyt te onderhouden, sonder met ende neffens de voorz Predicatie oock te lijdē de oeffeninghe ofte exercitie vande selve Religie, uyt dien dat mits de groote menichte der gener, die deselve volghden, deselve oeffeninghen t'aller ure van noode waren; welcke exercitie men oock alomme ghedoogde. Ia hadde te voren binnen de kercken van Antwerpen openbaerlyck geoeffent geweest: waer door oock de Magistraet aldaer gheoorfaeckt was, goet ende noodigh te vinden, het ghedoogen niet alleen vande voorz exercitie.

cie, maer oock van het bouwen haerder Kercken ofte Tempels. Wy hebben te vozen oock erlycke malen ghehoort/ dat de Gerefomezmeerde haer beroepen hebben ten tijde van de Spaensche regeringe op hare menichte/ om also te bewijfen/ datmen haer niet behoorde de publycke oeffeninge hares Godts-dienstes te wepgeren. In de Religions-pyede Anno 1578. hebben de Ertz-Hertoghe Matthias/ de Prince van Orangien/ de Raedt van State/ de Generale Staten gheozdineert/ dat de Catholycke ende de Gheromezmeerde Religie passibelycken ende liberlyck gheerereert souden worden/ sonder eenighen troubel ofte belet vooz den ghenen/ die begeeren sullen/ neffens dat sy niet min van getale en zyn/ van hondert menagien ofte huysgesinnen in elcke groote Stadt ofte Doorp/ daer continuelyck gheseten gheweest hebbende/ ten minsten de tyt van een jaer/ ende in de clepne de meeste deel van de inwoonders/ oock verjaert. Men behoorde immers den Remonstrantē/ die so vele hondert ja dupsenden menagien in sommighe Steden ende Dorpen hebben/ niet minder toe te laten.

Hier by comt noch dat eerlyck is vooz de Magistraet ende het gheele Landt/ dat die Religie in publycke Kercken gheleert werde/ die van de meeste menichte der inwoonders goetd ghekent ende ghevolght wozyt: het welcke inde vereenighde Nederlanden niet can gheschieden/ ten zy dat soo wel den Remonstranten als den Contra-Remonstranten de kercken gheopent werden.

Doch de Remonstranten zyn niet seer daer mede becommert/ of haer de Kercken vergunt worden/ ofte niet: sy laten aen de Magistraten staen/ dat hare C.E. sodanighe Religie inde publycke Tempelen/ daer ober sy te segghen hebben/ ghebidden gheerereert te werden/ als haer behaecht/ hier wozyt allentijck aenghewesen/ wat wel billyck soude zyn. Daerentusschen houden de Remonstranten vooz vast/ ende buyten twyfel/ dat haer niet gheen recht ofte reden vryheyt van conscientie tot onverhinderde oeffeninghe van hare Religie in haer Vaderlandt magh ghewepghert worden.

IX.

De Remonstranten/ gheleckerwijs sy behoudens goede conscientie niet connen met de Contra-Remonstranten/ so langhe sy blijven/ sodanige sy nu zyn/ ghemeenschap houden in den Godts-dienste/ soo connen sy oock gheensins de Leere/ die sy belijden/ afgaen ofte hare afgesonderde vergaderinghen tot oeffeninghe des Godts-dienstes nalaten.

Bevvijs.

Dat de Remonstrants-ghesinde niet connen/ behoudens goede conscientie/ met de Contra-Remonstranten ghemeenschap houden in

den in de oeffeninghe des Godts-dienstes/hebben sy in verschepdene hare gedruckte schryften bewesen. De redenē sijn voornemelyck dese.

I. Om dat sy de Leere der Contra-Kemonstranten ofte Calvinisten/die in het Dortsche Synode gearresteert is / ende in de schryften der Leeraers / die het ghemelte Synode vooz rechtsinnighe houdt / doozgaens gedreven wozyt / na den reghel van de H. Schryfture niet neerstigheyt/erbiedinghe/ende vperighe ghebeden tot Godt ondersocht ende gecramineert hebbende/ bevonden/ende hun selven in hare herten verselert houden/ dat de selve niet alleenlyck onwaerachtigh is/ende strydet teghen de H. Schryfture/ maer datse seer schadelijcke onwaerhepdt is / daer dooz Godt Almachtigh ende den Heere Jesu Christo sijn eere onttonnen/ende den menschen ofte tot wanhope/ofte tot roeckeloosheyt / met welcker gheen van beyden de ware Godts-dienst bestaen can / de wegh ghebaent / ende de deure open ghestelt wozyt.

II. Om dat de Contra-Kemonstranten dese hare soo-schadelijcke onwaerheyt definiceren/ houden ende drijven noodtsakelyck te sijn/ om van een peder gheloof/ende beleden te wozyden;ende de contrarie Leere / hoe claerlyck die oock bewesen is waerachtigh te sijn / condemnieren/ende verclaren onlijdelijck te sijn ; misgaders de gene/die hunlieden cloeckmoedighlyck teghenspreken / hoewel sy andersins Godsalighlyck leven/uyt de byoeder schap uytwerpen.

III. Om dat de Kemonstranten niet anders comen verstaen/ (daer van sy oock meermals claer bewijs vooztghebracht hebben) van dat der Contra-Kemonstranten uytwendighe Godts-dienst/ namelyck/Predication/bedieninghe des H. Doops en Avontmaels/ ghemeene gebeden/ na eysch ende aerdt van haer Leere/ onnoedigh/ oonnut / Gode oncrelijck / vele duysenden menschen seer schadelijck/ ende in't gheheel alleenlyck een lichamelijcke oeffeninghe ende louter batementspel is. De ghene/ die / den Calvinisten toeghebaen zijnde/ niet verstaen/ dat hare Leere sulcks medebzenght / ende niet een oprecht ghemoedt betrachten de werckinghen / die haer van Godt bevolen sijn/veroordeelen de Kemonstranten niet ; maer sy/berlichten de ooghen des verstandts van Godt ontfanghen hebbende om de schandelijckheyt der Contra-Kemonstrantsche Leere te bemercken/ comen gheensins haer/so vele de oeffeninge des Gods-dienstes aengact/begheven in't gheselschap der ghene/ die de selvighe Leere/ wetende ofte onwetende / vooz waerachtigh ende rechtsinnigh houden.

IV. Om dat de Contra-Kemonstrantsche Leeraers meerendeels niet ter goeder trouwe handelen inde bedieninghe hares amptes: want sommighe / hoewel sy in haer herte ghevoelen / ghelijck sy nu ende dan/ daer het haer veplygh dunct/ bekennen/ dat de Leere der Kemonstranten niet onwaerachtigh ofte ten minsten niet onlijdelijck is / hebben de Leere ende sententie van't Dortsche Synode / in welke 'tcontrarie van dien beyde gedefiniceert wozyt/ aengenomen/ ende

ende niet onderterreckeninghe beloost/hun selven daer na te reguleren:
 Seer vele / op ghelijcke wijze de Doztsche Canons hebbende onder-
 reeckent ende beloost die selvighe den volcke te leeren / doen het niet/
 maer (nabolgghende het exempel van de Doztsche Vaders / die noch
 veel meer growwelen souden hebben moeten canoniseeren / inden sy
 hadden willen rondt gaen) bewimpelen ende bedecken so veel als sy
 comen / tghene sy vreesen 'tvolck noch afkeerigher van henlieden te
 sullen maken; ja ontkennen/dat sulcks haer ghevoelen sy; cryten upt
 vooz lasteraers / die huntlieden daer mede befehuldighen; ende scha-
 men haer niet/hier ende daer den eenvoudighen wys te maken / dat
 sy leeren/ ghelijck de ghebannene Predicanten gheleert hebben: daer
 op sy oock diekmael van de aldersteeltste sodanigh antwoozdt ont-
 sanghen/dat hare aengesichten schaemroot werden: Doch dit doen-
 de/om dat sy het volck niet souden verliezen/ singhen sy somtijts we-
 derom gantsch een ander liedt / op dat sy de Doztsche Vaders niet
 vertooznen / ende de bete bzoodts niet verliezen souden. Dat d'eene
 bekent / ontkent de ander: oock d'eene ende de selvige sal hupden met
 ja beantwoozden / daer op hy moezhen by andere occasie / ofte meer
 gheperst zijnde / sal neen segghen. Niet sonder reden oozdeelen vele
 na-denckende lieden / dat de Contra-Reonstrantsche Predicanten
 niet leeren tghene sy ghelooven / ende niet ghelooven tghene sy leeren.
 Wie soude gemeenschap in den Gods-dienste houden met Leeraers/
 die in saken (na haer eyghen oozdeel) van grooten gherwichte / ende
 daerom so vele ghetrouwe Herders ten Lande uptgewozen zijn/ al-
 sulcke schandelycke valscheit/om het volck te misleyde/ gebzupeken?

V. Om dat de Contra-Reonstrantsche Predicanten d'zjven ende p'actiseren
 het Landt-ende-ziel-verderffelijcke ghevoelen van't Ketter-straffen
 ende dooden; misfgaders van allerleye dwangh teghen den ghenen/
 die in Religions saken van haer verschillen; daer van men gheen be-
 wijs nu behoeft om verre te soecken. De onchyztelijcke en tyzannige
 p'oceduren tegen de Reonstranten/ daer toe de Synodale Vaders
 de wegh ghebaent / ende de Overheden opghesitst hebben; daer in
 oock noch vele Contra-Reonstrantsche Predicanten behaghen nie-
 men/ende soecken den verdzuchten noch swaerder verdzuckinghe toe
 te voegghen / zijn dooz alle de vereenighde Nederlanden bekent; ende
 die Godt kennen treuren daer ober.

Dooz dese redenen / ende ghewisse kennisse van de waerhepdt der
 selve/binden de Reonstrants-ghefinde hunselven in conscientie ge-
 dzonghen/om niet de Predicatie/de bedieninghe der Sacramenten/
 ende oock openbare ghebeden der Contra-Reonstranten geen ge-
 meenschap te houden: ende even so seer houden sy haer ter andere zij-
 de van Godts weghen verplijctet / om van de Leere / die sy belijden/
 niet af te wijcken/ende van de pleginghe des Gods-dienstes niet op
 te houdē; overmits sy versekerst zijn/dat hare Leere op de h. Schrif-
 ture ghegrondet is/ende den gewissen wegh ter eeuwigher saligheyt

den menschen aentwist; ende weten / dat het Christus wille ende bevel is / alsulche Leere dooz't pzediken ende andere werckinghen / ten Godts-dienste behoozende / onder 'twolck te verbzypden / ende also een peder / niet bygaende waerschouwingen tegen alle schadelijcke menschen-leeringhen / in de rechte kennisse Godts ende Christi / misgaders ghehoorzsaemheyt van sijne gheboden / te verstercken. **Wp lesen Act. 19.8.9.** Dat Paulus gingh inde Synagoghe te Ephesus / ende handelde vrymoedighlijck drie maenden langh, leerende ende vermanende van den Coninghrijcke Godts : Maer als sommighe verhardt werden, ende gheen gheloove gheven en wilden, quaet sprekende van den weghe des Heeren voor de menichte, van hen afwijckende versamelde hy de Discipelen af, daghelijcks leerende in eens Heeren Schole. **Alsoo oock de Remonstranten / vele jaren de salighmakende Leere Christi met vrymoedigheyt opentlijck geleert hebbende / nadien sy nu upt de Calvinische Synagoghe ende publijcke Kercken uptgewozzen zijn / sullen niet nalaten afgesonderde vergaderinghen te houden. Het caus zijn / dat dooz' gheduerigheyt ende aenwas der wyzetheyt haerder vanden sy voor een thdt in secreete plaetsen haer souden moeten behelpen: maer vertrouwende / dat Godt hun haest het licht syner gheboden ende continuatie in haren pber / soo veel moghelijck is / hoeraen te houden /) sullen sy daerentusschen haer troosten met het exempel der Heplighen / welke / de werelt harer niet waerdigh zijnde / in woestijnen / op de bergghen / in speloncken ende holen der aerde ghedwaelt hebben / Heb. 11. 38. ende met Hilario ghedencken / dat de Kercke Godts ende Christelijcke versamelinghen gemeenlijck meer te foccken ende beter te vinden zijn in bosschen / op gheberchten / in cavernen / holen / speloncken / putten / grachten / diepten ende ghevangenissen / dan in heerlijcke plaetsen ende schoone Tempelen.**

Gheen Placcaten / hoe strengh die oock zijn / ende gheene executien / bangen / spannen / beroovinge van habe ende goederen / bannissen / menten / dooden ende moozden / moeten (sullen oock niet dooz' des Heeren hulpe) de Remonstranten bewegghen / om d'executie hares Godsdienstes gantschelijck te verlaten. De Gherefozmerde van Valenichijn in hare Requeste aen de Heeren vander Oozden / Anno 1566. spyken alsoo : Als questie is van den dienst Godts, van der saligheyt ofte verdoemenisse onser zielen, ende also voorts opt' stuck van onse consciencien : so bidden wy uwe G. te considereren, hoe na dat sulcks noopt, ende hoe de mensche, die Godt vreeft, daer op letter: exemplen daer van zijn de drie jonghelinghen, Daniel ende meer andere; bewijfende, hoe swaerlijck datmen uyt 'smenschen herte met ghewelt, met wapenen ofte stocke uythalen can de Religie, die in't selfde ingedrukt is, ende gheprent staet. In hoe grooten angst steltmen de ghene, die sien, datmen hen dreyght, 'tgoedt te verbeuren, lijf ende ziele te verliecken met verstoorringhe vande loutere ende reyne dienst Godts? Als Petronius

tronius het beelde vande Roomſche Keyſer Caligula, achtervolghende het ernſtelijck bevel, dat hem van de Keyſerlijke Majesteit ghegheven was, in den Tempel tot Ierusalem woude in brenghen, ſetten ende oprichten, ſo hebben hen de Ioden aldaer gheprefenteert, ende hen aengheboden, om liever alle ghelijck ghedoot te worden, dan t'aenſchouwen, ende te ſien, dat de Tempel Godts ſoude verontreynight ende geſchent worden. Also, hadden wy ſo onverſiens, ende ſubijtelijck niet omcinghelt gheweest, (ſp ſpreken daer van/ dat de Heere van Poirker mes haer hadde beleghert / om dat ſp gheen garniſoenen hadden willen in nemen) ſouden wy ons eerde ende liever gheprefenteert ghadt, ende voor hare hoogheyte ende uwe G. eenen ootmoedigen voetval ghedaen hebben, met wijf ende kinderen, om altetamen vermoort te worden, dan wy de voorſz. Knechten inghenomen ende ghelaten hadden; de welke ons overlact doende aen onſe goet, aen onſe lijf, aen onſe huysvrouwen ende dochters, mits de gruwelijcke ſchande ende vileynigheyte, ghelijck onſe Nabueren gheſchiet is, ende behalven, dat ſe ons benemende de exercitie van onſe Religie, ons houden ſoude in eenlijckijcke ende gheſtelijcke doot ten eeuwighe daghe. Daerom mochten wy ſulcks ongheluck ende deerlijck dingh afcoopen of wenden, ſo ſouden wy bereydt zijn, om hare hoogheyte ende uwe G. de poorten wijt open te doene, en ons ſtellen tot haerder wille, alleen dat wy veel liever alle ghelijck jammerlijck doot gheſlagen worden met wijf ende kint, dan berooft te weſen van de exercitie van onſe Religie. **Even ſo ſeer is oock den Remonstranten de liefde tot hare Religie int herte gheprent: ende hebben over ſulcks liever/lijdende om de exercitie hare Godts-dienſtes / alle te ſamen vermoordt te worden / dan te verlaten tghene ſp Gode ſchuldigh zijn / ende daer dooz ſp na haerder zielen ten eeuwighe leven ghevoedet worden.**

X.

Het is niet nieu / noch ſonder exempel / dat Keysers / Coningen / Princen / ofte andere Magiſtraten / hare Placaten / die ſp tot beſwaringe haerder onderdanen in Religions-ſaken ofte andersins gepubliceert hadden / verſachtet / verandert / gheabrogeert ende te nichte ghedaen hebben : hoewel vele der ſelvighe daer toe niet zijn ghecomen / booz al eer ſp de upterſte ruïne ten deele ofte in't geheel van hare Coninghrijcken / Landen / ofte Steden / als booz ooghen gheſien hebben.

Bevvijs.

DE hooghmoedighe ende wreede Haman heeft in oude tijden de Ioden beſchuldigh by den Coningh Ahaſueros, dat hare wet-

ten anders waren / dan aller volcken / ende dat sy niet en deden na des Coninghs wetten / welck den Coningh niet te lyden ware ; ende / om sijn eer-ende-bloedt-gierigh herte te versadigen / radende / dat de Coningh het Joodsche volck soude doen omhzinghen / heeft vercregen / dat na sijn welgevallen een bloedigh Placcaet in des Coninghs name ghepubliceert werde in alle Landen des Coninghrjcks / namelijk / dat men op eenen dagh de Joden soude verdelghen / verwozgen / ende ommebzengen / bepde jongh ende oudt / kinderen ende vrouwen. Esth. 3.8.9.10.11. Maer de Coningh Ahafueros , van de Coninginne Esther beter onderwesen zijnde / heeft den boosen Haman doen hanghen / ende een ander bevel tot profijt der Joden in alle syne Landen uytghefonden. Esth. 7.10. ende 8.8.9.10.11.

Desen aengaende vindt men in de Apocryphe-boecken / by't oude Testament gheboeght / (de welke / hoe wel gheen Godlijke auctoriteyt hebbende / nochtans niet min ghelooves meriteren / als sommige andere Historien /) een briez / ofte copie des Mandaments / dat de Coningh tot voordeel der Joden in alle syne Landt heeft laten uytgaen : luydende onder andere woorden also : Wy bevinden , datter vele zijn , die der Vorsten ghenade misbruycken , ende van der eere , die hen wedervaert , stout ende boos worden : also dat sy niet alleene de onderdanen onderdrucken , maer ghedencken oock de Heeren selfs , van dien sy verhooght zijn , onder de voeten te treden . Ende en doen niet alleen teghen natuerlijcke redelijckheyt door ondanckbaerheyt : maer zijn door hoovaerdigheyt so verblindet , dat sy oock meynen , Godt (die op de vromen siet) en straffet sulcke ongetrouwigheyt niet . Sy bedriegen oock vrome Vorsten , op dat sy onschuldigh bloedt vergieren , ende de ghene , die trouwelijck ende redelijck dienen , in alle ongeluck brengen mochten . Welcker exempel men niet alleene in de oude geschiedenissen vindt , maer oock noch dagelijcks bevindt , hoe velen ongelucks dat sulcke onghetrouwe raetslaghen aenrichten . Dewijle ons dan toebehoort , daer op te sien , datter voortaan vrede in onsen Rijke blijve : so moeten wy na gheleghentheyte der saken , somwijlen de geboden veranderen , wanneer wy het anders bevinden , dan wy bericht waren , ende niet al te haestelijck voortvaren . Na dien nu Haman de sone Hamadathi , die uyt Macedonia , ende niet van der Persen bloede , oock niet onser goedighen aerdt , maer by ons een gasts is : Dien wy (ghelijck als wy plegen teghen alle Natien) alle ghenade bewesen ende also verhooghet hebben , dat wy hem onse Vader noemden , ende van alle Man als de naefte aen den Coningh geeert werdt ; is hy so stout gheworden , dat hy hem onderstaen heeft , ons om onse Coninghrjck en leven te brengen . Want hy heeft Mardocheum (die door sijne getrouwigheyt ende weldaet onse leven verlost heeft) en onse onschuldige Echt-genoote de Coninginne Esther met t'samen haren gantschen volcke valschelijcken ende booslijcken verclaghet , dat sy alle souden vernietet worden . Ende alsdan , wanneer die henen wech waren , die ons bewaren , heeft hy gedacht

dacht ons oock te vermoorden, ende der Persen rijke aen de Macedoniers te brengen. Wy bevinden nochtans, dat de Ioden, die de verjaeghde schalck woude dooden laten, onschuldigh zijn, goede wetten hebben, ende kinderen des Alderhooghsten, grootsten ende eeuwigen Godts zijn, die onsen Voorvaderen ende ons dit rijke ghegeven heeft ende noch behoudt. Daerom sult ghy u niet houden na den brief, dien Haman by ons te weghe ghebracht heeft. Want om sulcker sijner daet wille is hy met alle sijn gheslachte voor de poorte te Susaen aen de galghe ghehanghen; ende Godt heeft hem also gantsch haest vergolden, als hy verdient heeft: maer dit ghebodt, dat wy u nu toefschicken, sult ghy in allen Steden vercondighen, dat de Ioden hare wet vry moghen houden, &c.

Nebucadnezar beval dat sijne onderdanen het gulden beeldt/welck hy hadde doen maken/souden aenbidden/met dreyginghe van inden gloependen oven gheworpen te sullen worden / soo sy het niet deden: maer de machtighe handt Godts bespeurt hebbende inde wonderbare verlossinghe van Sadzach / Mesach ende Abed-Nebo / gaf hy een gantsch ander ghebodt, namelijck/ soo wie onder allen volcken/ lieden ende tonghen den Godt Sadzach / Mesach ende Abed-Nebo lasteren soude / dat die soude omcomen / ende sijn huys schandelijck verstoort worden. Dan. 3.

Darius de Coningh heeft dooz raet sijner Dozsten een strenghe ghebodt laten upgaen/dat/wie in dertigh dagen wat bidden soude van eenighen Godt ofte mensche/behalven van den Coningh alleene/ die soude tot de Leeuwen inde cuple gheworpen worden: maer bebindende / dat Godt Daniel vooz de tanden ende clacuwen der Leeuwen bewaert hadde/ heeft hy de gene/ die Daniel beclaeght hadden/ in der Leeuwen cuple laten werpen / en bevolen/ datmen in de gantsche heerschappijne sijns Coninghrijcks den Godt Daniels vreesen ende ontsien soude. Dan. 6.

Iustinus de Keeser heeft eertijts by Placcaten ende executien der selve de Arrianen upt de Kercken gheworpen / ende de selve den Catholijcken inghegeven. Om dese oorzake wille heeft Theodoricus Coningh van Italien den Paus Johannem / de eerste van die name/ ende eenige andere ghesonden aen den Keeser/om den Keeser te vermanen / dat hy de Arrianen wederom in hare vozighe stant stellen soude/ ende so hy daer toe niet ghesint was/ dat hy weten soude/ dat hy also alle Gemeynten van Italien / vooz nemelijck de Catholijcke/ ten onderganchlynghen soude. Dese Ghesanten tot Constantinopolen comende / sijn vooz eerst eerlijck ende seer goedertierentlijck ontfanghen. Maer als sy de oorzake haerder comiste verclaert hadden/conden sy den Keeser niet bewegen. Doch met tranen ende ootmoedigh bidden aenhoudende/ dat de Keeser Italien/ welck andersins/ oock de Catholijcke/ te gronde moeste gaen / wilde te hulpe comen / hebben hem epndelijck bewoghen / dat hy de Arrianen in haer vozighe:

vozighe staet herfelde / ende haer toeliet / na hare wetten ende ghe-
woonten ofte leeringhen te leven.

Die ooghen hebben om te sien/ende het welbaren der vereenighde
Nederlanden van herten meenen/ oordeelen / dat het niet de selvighe
Landen oock gantsch niet wel en staet / om dat de Remonstranten/
die soo grooten ghetal onder de inghesetene maken / upt de Kercken
uptghewozpen sijn / ende daerenboven met conscientie-dwangh be-
swaert/ende so rigozeuselych vervolght worden. Sullen niet de hoo-
ghe Overheden dat m' de bemerken / ende epudelych dooz herstel-
linghe der uptghewozpen / weder-roepinghe der ghebanne / ende
verlossinghe der ghevanghene/ de lieve vereenighde Nederlanden te
hulpe comen?

De Keyser Sigismundus / na dat Johannes Hus in het Concilio
van Constans verbrandt was/ heeft sware oozlogen geboert (welck
meer is als Placcaten te publiceren) teghen de Hussiten / tot voor-
standt des Conclij ende bevozderinghe van de Catholycke Religie;
maer is ten laetsten van sijn booznemen afghestaen / ende heeft hem
selven daer toe genootsaecht vindende/ den Hussiten eenighe Kercken
tot oeffeninghe haerder Religie bidden Praghe verquint.

Hoe vele / hoe sware ende strenghe Placcaten heeft de Keyser Ca-
rolus de vijfde teghen de Lutherse/ende andere/ die van de Room-
sche Religie afvielen / ghepubliceert? hoe sware oozloghen sijn daer-
omme gheboert? hoe heeft het geheele Rijk daer dooz gebeeft? noch-
tans sijn epudelyck de Placcaten opghehouden / de oozloghen ghe-
effeert / ende men heeft inghewillight / dat die van de Ausbozghsche
Confessie / neffens de Catholycke / bypheydt tot oeffeninghe haerder
Religie int Rijk souden ghenieten.

Van Franckrijk is mede een yeder bekent/ hoe strenghe Placca-
ten men teghen die van de Religie heeft uptghegheben / ende gesocht
ter executie te stellen: oock hoe langhdurighe ende hoe bloedighe ooz-
loghen om dier oozsake wille gheboert sijn: nochtans heeftmen ten
laetsten alle hevigheyt laten vallen / ende die van de Religie exercitie
toeghelaten. De Gersozmeerde van Valenchijs/ schryben daer van
also in hare Requeste aen de Heeren vander Oorden; Nademael de
grouwelijcke roeden van sterfte, oorloghe ende hongher ofte dieren
tijt gemindert hebben het hoopken van de ondersatē vanden Coningh
van Franckrijk, ende wech gesleekt meer dan tweemaal hondert duy-
sent personen; nademael inde voorleden beroerte ende den burgher-
lijcken crijgh veel Heeren van der Oordē, ende andere groote Hansē,
met veel vrome Capiteynen ende ervaren Crijghslieden doot gheble-
ven ende verslagen sijn geweest; nademael de groote Stedē van mach-
te ende rijckdom sijn ghepiljeert, berooft ende gefaccagieert geweest;
nademael de vreemde crijghslieden met den buyt ende roof, die sy in
Franckrijk gecregen hadden, weder na huys getrocken sijn: Summa,
nademael het Coninghrijcke ter saken van't selye stuck der Religie der
voeghon

voeghen ghefelt, ghedeelt, beroert is gheweest, dattet aldus ende also stont, om gheheelijck verdestructuert te zijn: Soo ist dat het slot ende de conclusie is gheweest, d'rekken ende d'overschot van den onderlaten ende goeden te salveeren, ende te berghen by een ghebodt ofte mandaet van Pacificatie. Dit exempel/ segghen sy/behoorde het herte van andere Coningen ende Princken te beweghen/ om tydelijck sulcke onheplen vooz te comen.

Wengaende de Nederlanden/ als inden Jare 1555. de strenghe Placcaten over Religions-saken van den Keyser aldaer wederom gesonden werden/ is de Coninghinnē/ doen ter tyt Gouvernante/by den Keyser haer Woeder op den Rijedagh getrocken/ende heeft na gedane versoeck vercreghen/ dat de Placcaten versachtet werden.

De Coningh van Spaengien/ genoodtzyckt zynde/ heeft oock merckelijck de rigeur van sijne Placcaten vermindert inde vergaderinghe tot Breda/ ende sonderlinghe inde pacificatie van Ghent.

De Heeren Staten van Hollandt/ geauctoizeert van meer andere/ hebben in den jare 1578. de abzogatie van Placcaten in Religions-saken goet ende noodigh ghevonden: want inde Satisfactie ghegeven ende gheordineert die van Amsterdanne/ spreken sy alsoo int eerste Artijckel: Dat binnen Amsterdanne inde vryheyt ende Ambochts-heerlijckheyt van dien, eghene andere Religie sal mogen gepredickt, geleert noch gheexerceert worden, dan d'oude Catholijcke Roomsche Religie &c. Behoudelijcken, dat de Placcaten op't stuck van de Religie gemaect, misfgaders 'tgevolgh ende d'executie van dien, cesseren sullen ende blijven ghesuspendeert.

Het is oock nu meer dan tijt/ dat de Heeren Staten vande vercrenighde Nederlanden/ de Placcaten/ die hare Ho. Mo. misleydet zijn/ de ghepubliceert hebben teghen de Remonstranten/ niet alleenlijck versachten/ maer gantschelijck aboleren ende te niete doen/ ende den ghenen/ die langh ghenoegh t'onrechte verdrucht zijn/ verscherde bypheypt verleenē, op dat de leelijcke blame van conscientie-dwangh uptghewischt/ alle onheplen voozgecomen/ ende de Landen in vrede herstelt werden.

Erbiedighe Aenspraeck aen hooghe ende laghe Overigheden der Vereenighde Nederlanden.

HOogh-moghende, Edele, Achtbare, vvijsē Heeren,
De Heeren Staten Generael van de vereenighde Provincien/ in hare Placcat/ daer mede sy de Coningh van Spaengien verclaert hebben vervallen te zijn van de Overheyt ende Heerschappijē over de Nederlanden Anno 1581. spreken onder anderen alsoo: dat

een Prince van de Lande (welck oock van alle Magistraten verstaen moet worden) van Godt ghefelt is hooft over sijne onderlaten, om de selve te bewaren ende te beschermen van alle onghelijck, overlact ende geweld, ende gelijk een Herder tot bewaernisse van sijn Schapen, ende dat de onderlaten niet en zijn van Godt gelchapen tot behoef van den Prince, om hem in alles, wat hy beveelt, weder het Godlijk ofte ongoddelijck, recht ofte onrecht is, onderdanigh te wesen, en als Slav en te dienen; maer de Prince om der onderlatē wille, sonder de welke hy geen Prince en is, om de selve met recht en reden te regeeren, en voor te staen, ende lief te hebben als een Vader sijn kinderen, en een Herder sijn Schapen, die sijn leven set, om de selve te bewaren. **Jndien uwe Ho. Mo. en NN. de waarheyt deser spreucke bekeuren/ende met der daet soecken te betrachten/so vertrouwe ick/ dat dese voozverhaelde puncten met haer bewijs gelesen zijnde/goede en bzeedsame gedachten in uwe herten sullen te wege gebzacht hebben: so het daemoe mi seft/ so is buyten alle twijfel genoeghsame stoffe daer toe ghegeven. In alle geballe/het sy dan so het is/vermane ick u indē name Gods/ als een dienstknecht Christi / ende bidde u dooz de barmhertigheden Gods/ tot bevozderinghe uwer eeuwigher saligheyt / besinnēt uwe wegen/ende overlegget hoedanigh uwe doen sy: want ghy oock een Heere boven u in de Hemelen hebt, ende hoewel ghy hooghe gheseten zyt / so sult ghy sterben als menschen-kinderen/ ende te dien schizelijcken daghe reechenschap gheven hem / die aller Heeren Heere is/ ende/sonder aensien der personen ooydeleende / de gheuwelidige gheweldighejk straffen sal. Wee den genen (spreekt Godt dooz Jesaianden Propheet) die onrechte wetten maken, ende die onrechte oordeelen schrijven. Wat wilt ghylieden doen aen den dage der huys-soeckinge ende des onghelucks, dat van verre comt? tot wien wilt ghy vlieden om hulpe? ende waer wilt ghy uwe eere laten?**

De Remonstrantsghesinde / ende vele dupsenden met haer comen niet anders verstaē/maer honden vooz vast/dat uwe Ho. Mo. ende NN. Placcaten/ dese voozgaende jaren over Religions sake gepubliceert / onrechte wetten zijn / ende de executien / daer op ghevolgt/ gantsch onchristelijcke proceduren / te samen directelyk strijdende met de Placcaten ofte geboden des Alderhooghsten ende Almogheden Gods. Daeromnie sy/sonder crimen van rebellie te begaen/ ofte renichsins te mishandelen teghen uwe Ho. Mo. ende NN. (want bevelen / die teghen Godt zijn / vooz gheen bevelen te houden zijn) wepgheren/ ende sullen vooztaen wepgheren/ dese uwe Placcaten te ghehoorzamen/ segghende met de Apostelen/oordeelt ghy, of het voor Godt recht zy, u lieden meer te hooren, dan Godt. De Predicanten sullen het prediken/ ende de toehoorders het hoozen / ende sy te samen alle werckunghen des Gods-dienstes/ haer van Godt bevolen / met nalaten/so lange sy adem in den lichame hebben. Comen sy hier over in verdriect/ende worden-se van uwe Ho. Mo. ende NN. gualijck tracteert/

tracteert / sullen sy Godt dancken (dooz synen gheest ghesterckt zyn-
 de) dat sy waerdigh gheacht worden, voor sijnen Name vermaetheyt
 telijden. Sy sullen oock / ghelijck Daniel eertzts tot Darium / vyz
 moedighlyck tot uwe Ho. Mo. ende **N. N.** segghen/wy zijn in dese daet
 voor Godt onschuldigh, ende hebben oock teghen u niet misdaen. De
 ghebanghenissen ende tuchthupsen sullen dese hare onschuldt ober de
 gheheele werelt uproepen / ende indien haer bloedt vergoten wozyd/
 dat sal hare croone zyn/mitsgaders hare sake Gode te aengenamer/
 en vooz den menschen onwinbaer maken. De roosen/die Christus in
 syn Hof geplant heeft / met het swaert gepluickt zynde / sullen een wel-
 rieckenden reuck ten Hemel laten opgaen / en dooz hare aengenaem-
 hepdt sullen vele dupsent menschen tot hare liefde ontscken wozyden.
 Het bloedt der Christenen/de aerde bevochtigende/maectse vryucht-
 baer / om vele opzachte Discipelen Christo voozt te brynghen. Hier
 dooz zyn de Remonstranten nu goedts moedts/ende sullen daer ober
 triumpheren / als haer swaerste lyden jeghen wooydigh sal zyn. Het
 sal moghelijck oock noch gheschieden / (oeh of het haest ghebeurde!)
 dat / ghelijck de Coningh Nebucadnezar eertzts ghefeyt heeft / Ghe-
 looft zy, de Godt Sadrach, Mesach ende Abednego, die sijnen Enghel
 nytghelonden, ende sijne knechten verlost heeft, die hem vertrouwet,
 ende des Coninghs ghebodt niet ghehouden, maer haer lijf henen ge-
 gheven hebben, dat sy gheen Godt eeren noch aenbidden wouden,
 dan alleen haren Godt; also oock uwe Ho. Mo. ende **N. N.** noch seggen
 sullen / Geloofst sy Godt/die sijne trouwe diensknachten/de Remon-
 strantsche Predicanten/ ende andere tughesetene onser Landen ghe-
 sterckt heeft / dat sy onse Placcaten niet ghehooyzsamende / ende vooz
 onse executien niet schyckende / maer goedt ende bloedt waghende / de
 Evangelische salighmakeude waerheyt vooztgheplant / de vryheyt
 der Conscientie voozgestaen / ende het gheheele Landt vooz de Cal-
 vinische slavernije behoedet hebben. Gheschiedt dit niet / so blyst dan
 noch het wooydt des Heeren; wee den ghenen / die onrecht wetten
 maken / die het goede quaedt / ende het quade goedt noemen: Wee
 oock den genen/die de onnoosele verduycken/ende onschuldigh bloedt
 op haer selven en haer Landt laden. Weest op uwe hoede/mijn Hee-
 ren, ende Willet vooztaen niet stryden tegen Godt: hy sal u te mach-
 tigh zyn. De Leere ende Gods-dienst der Remonstranten is upt
 Godt / ende een plantinge van Godt gheplantet; geen mensche sal-se
 wtroepen. Verstaen uwe Ho. Mo. ende **N. N.** het anders Godt sal
 tusschen beyden oozdeelen een rechtbaerdigh oozdeel. De Remon-
 stranten staen vast ende secker op de onwanckelbare wachheyt des
 Godlijcken wooyts. Uwe Ho. Mo. ende **N. N.** willen doch haer niet
 beroepen/veel min verlaten/op het Doxtsche Synode: het Synodus
 is een rictsock / welck dooz de handen strecken sal de ghene/die daer
 op vertrouwen. Het blyckt / ende sal in volghende tijt noch meerder
 blycken / dat het Synodus noodtsakelijcke waerheyt ghecondem-

neert/ende schadelijcke onwaerheyt gearreſteert/ooch noodſakelijck
ghemaect / heeft. Gaet ſelve in uwe herten mijn Heeren, ende be-
dencht/ of ghy de Leere der Remonſtrantē/gode kenniſſe daer van
hebbende/voor ſodanigh houdt/dat het Synodus niet enigen ſchijn
van reden ofte billyckheyt ſoo ſware ende den vercenichde Neder-
landen ſoo ſchadelijcke/ ſequentie daer over heeft conien pronuncie-
ren. Het behoort uwe Ho. Mo. ende A. N. toe te beſozghen/dat/ ofte
ſodanighe Synodi niet ghehouden/ofte de onheyley die daer ſouden
moghen uyt ontſtaen / voorghecomien ende teghen-ghehouden wer-
den. Ende/hoe ſeer dit lieve Synodus nu soude mogen in waerde ge-
houden worden / ſo ſal het doch ten jonghſten daghe uwe Ho. Mo.
ende A. N. voor den Richtſtoel Chriſti niet verſchoonen / ende oock
op uwe cranck-bedde ofte inde ure des doots / ofte andersins / ſoo
wannier de conſcientie wacker ſal ghemaect worden / uwe herte
niet connen trooſten ende gheruſt ſtellen : maer is ſeer te beduchten/
dat de ghene die den Synodo tot ratificatie van hare Decreten/ende
verdzuckinghe van ſo vele duyſenden in den Lande hare arm ghe-
leent hebben/ſware reeckenshap ſullen moeten gheben/ als hy comt/
die te comen ſtaet. Laet oock / mijn Heeren, gheen verwe tot juſtifi-
catie van uwe Placcaten daer in gheſocht worden/dat de ſtaet van't
Landt de Leere der Remonſtranten niet lyden can: want/behalven
dat alſulke woorzen een na-dyck gheben inde herten der verſtan-
dighe/tot vrecme bedenkingen over de ghene/die alſo ſyzen/ſo is
dat het werck gheweest van de hardnechighe Joden ende de onge-
loovighe Heydenen. Teghen de Propheten riepmen/dat het Landt
hare woorzen niet conde dzaghen : in ſulcken ſchijn heeftmen Chri-
ſtum/de Apoſtelen ende andere heplige Mannen uytgeworpen/ende
aen een cant gheholpen. Herodes oozeelde oock/dat ſijn regeringe
niet conde behouden zyn' indien de ghebozen Coningh der Joden in't
leven ghelaten werde/en daerom doodde hy de kinderkens te Beth-
lehem. Maer ſal daer door ſyne wyetheyt connen verſchoont wer-
den? Souden Chriſten-Magiſtraten ſo ſeer vervallen, dat ſy alſul-
ke aſſchuwelijcke voetſtappen ſouden willen na-treden? Soude pe-
mandt ſich ſelven connen inbeelden/reden te hebben om Chriſti rijcke
te verſtoozen/overmits hy meent/ dat ſijn rijcke/ welck een ooghen-
blich duert/daer mede niet beſtaen can? Ongeluckigh is de ſtaet des
Landts/die ſonder verdzuckinghe der waerheyt ende der ghene/ die
de ſelve belijde/ niet can behouden wordē. Maer de memorie is noch
gheheel verſch/ ende een peder weet/ dat het wel ſtondt met de Lan-
den/doen de Remonſtranten opentlijck leerden/en hare Gods-dienſt
onverhindert oeffenden. Ende hoe soude doch de oeffeninghe haerder
Religie den ſtaet des Landts connen ſchadelijck zyn? is haer Leere
opzoerigh? ofte is ſy bequaem / om de lieden op te wecken tot woe-
ſtigheyt des levens / tot ſeditie / tot rebellie teghen de Overigheden?
alle hare Predicatie bewijſen het contrarie: de partjen ſelve geven
gheturp.

ghetuyghenisse daer van / inboerende tot beschuldiginghe tegen haer / dat sy te veel van de goede wercken prediken : hare vzeedsaemheyt / nptdyckende de aerdt haerder Leere / is dooz vele documenten bewesen : ende vele houden / niet sonder reden / verwonderens waerdigh / dat de Remonstranten in verscheyden Steden / daer sy verre de meeste zijn / ende vele / die niet seer Godvzeesende zijn / onder haer hebben / so veelvoudighe smaetheiden / so groote overlastinghen / so atroce injurien / met so groote ende langhduerighe ljdtsaemheyt verdzagen hebben. Salmen dit niet naest Gods genade de Leere moeten danck weten / daer dooz sy tot alle Chzistelycke deuchden onderwesen ende vermaent worden ? Hadden de Remonstranten geleert na de aerdt / sijn / ende ghewoonte der Contra-Remonstranten ; och hoe jammerlyck soude het inden Lande gheslaen hebben ! Godt zy ghelooft / die haer beter kennisse ghegeven / ende hare arbeyt tot verbeteringhe des volcks gheseghent heeft. Och of sy alle rechte Chzistenen waren / ofse werden / die Remonstrants-ghesunde ghenamt worden ! Waer / neemt my te goede mijn Heeren , can de staet van't Landt wel liden dese rigozeuse Placcaten ende onchzistelycke executien in Religions saken ? Hier dooz sietmen de ingefetene van de Overheden afkeerigh / onder malcanderen oneens / tegen malcanderen verbittert worden : het welck altoos een schadelijcke peste inde Republijcken ghehouden is. Men siet / dat de Bzorgers van hare goederen / om dat sy niet willen nalatē Godt te dienen / berooft / en de Officierē rijck gemacēt worden. Die h't sweet hares aengesichtes haer bzoedt soecken moeten / worden / om dat sy een predicatie tot voetsel haerder ziele ghehoort hebben / groote boeten afgheperstet / men werpse in ghevangnisse / men sendt-se Soldaten / als roof-gierighe wolven / inde hupsen / tot dat het ghelt opghebzacht zy : men sleept de armoede van de lieden upt de hupsen / ende vercoopse : het wordt wijf ende kinder en upt de monde ghenomen / op dat de Officier sijn onrechtvaerdige boete hebbe. Ach / wee alsulcke Officiers : Godt Almachtrigh seyd tot haer / Ghy lieden hatet het goede , ende hebt lief het quade : ghy villet hen de huyl af , ende het vleesch van hare beenderen , ende verflint het vleesch mijns volcks. Daerom wanneer ghy tot den Heere schreyen sult , en sal hy u niet verhooren , maer sijn aenghesichte voor u verberghen. Het ghe-roofde sal haer tot armoede gedven / ende de conscientie sal haer knaeghen. Staten-Placcaten sullen haer niet helpen. Daerentusschen wordt het volck also uptghemerghelt. Souden hier dooz gheen vzeemdinghen van de gemoederen / ende wonderbare ghedachten in der menschen herten outfaen ? Sal hier dooz niet te vzesen zyn / dat de lieden aldus ontbloot zijnde sullen onwilligh ende onmachtrigh worden om tot gemeene Landts middelen te contribueeren ? De Soldaten tyzanniserē de gene / die als onnoofsele weerloose schapen soecken de wepde Chzisti vooz hare zielen / sy tracteerē als gheswooren vbanden de gene / die vooz haer nacht ende dagh arbeyden moe-

ten op dat sy leben ende de Wapenen voeren mogen: sy rooben/ steelen/ ontcreen eerbare vrous-personen/ injurieren een peder daer sy gheleghentheyf toe hebben/by daghe/by nachte/binnen ende buyten de Steden/ als of de Bozghers haer ten vrye oberghegheven waren. So hier dooz geen beroerte ontstaet/ende 't volck niet op de been gebzacht werdt/ wie sal daer vooz te dancken zyn? ende hoe sullen sy Godts seggen tegen de vyanden verachten/die haer eyghen vryden/ om dat sy Godt dienen/ berooven ende vermoorden? Dit alles treffet de staet des Landts/ ende bzeught de selve in verjckel van de iupermant ruine. Ick segge dit niet/ mijn Heeren, uyt lust/veel min om pemandt occasie te gheben tot eenigh quacdt; maer met een bedroeft herte ober de jammerlycke staet myns Vaderlandts; ende mijn gebedt tot Godt is/ oock myne vermaninghe tot allen/ is dat de Remonstranten haer als opzrechte Christenen moghen dzaghen. Ick verhaele dit/ om van den Remonstranten af te weeren de blame/ die haer t'onrechte opghelepdt woedt. De staet des Landts comt dooz haer/ ofte om haren t'wille/ in gheen verjckel: 'tis yet anders/ daer in men de oorzake hier van soecken moet. Uwe Ho. Ho. en H. honden ende straffen de Remonstrantsche Pzedicanten als perturbateurs van de ghemeene ruste: sy moeten het lijden/ ende verdzaghen het om Christi wille gaerne; maer niet te min zyn uwe Ho. Ho. ende H. grootelijcks in desen gheabuseert. Sy zyn instrumenten ende wercktuypgē Godts tot bevozderinge van de salighmakende waerheyt des Evangelij/ en van ruste ende vrede onder het volck. Maer uwe Placcaten/mijn Heeren, (neemt ten goede/dat ick bymoedighelijck spreke) ende de strengheyt uwer Officiers in't executeren/ te samen strjndende teghen Godt ende sijn woozdt/ zyn oorzake van alle de onsheplen/ die in de vereenighde Nederlanden ontstaen. Wel is waer/ dat in eenighe plaetsen/ daer de Remonstranten in grooten ghetale ter pzedicatie gaen/nu ende dan beroerte is gheveest: maer waerom? om dat uyt cracht van uwe Placcaten hare Gods-dienst gestoozt werde: wanneer? als de Officiers/geljke byzesshende Leeuwen ende scheurende wolven/ met ghe'wapende Soldaten gecomen zyn/om het ongewapende volck te overvallen; als sy met dzeppghen/niet schieten/niet dadelijck plunderen/slaen/ stootē/quetsen het volck geirriteert hebben. Is het wonder/ dat na sodanigh ruoer/ dooz uwe Dienaers ghemaeckt/eenighe gebonden wozen/die/ dit ongelijck niet comende verdzaghen/ haer te weere stellen? de meeste menichte dan noch/ misghagē hebbende aen alle opzoer/ende niet anders soeckende/ dan Godt te dienen/ heestmen tot alle tijden ghesien (Jammerlijck spectacel) als vooz hare vyanden vluchten. Mijn Heeren, verstaet het/ ende neemt het ter herten/ eer het te last werde om remedie te ghezuycken; soo langhe uwe Placcaten standt grijpen/ sal geen ruste noch vrede in't Landt zyn. De Remonstranten mogen noch moeten van Godts weghen de oeffeninge haerder Religie niet nalaten;

nalaten; sy sullen oock liever alle te samen met vrouwen ende kinderen harr laten vermoorden/ ofte ten Lande uprijghen/ dan dat sy dooz nalatinghe des Gods-dienstes Godt vertoornen/ ende him selven in verderf na der zielen bzenghen souden. Religie can dooz ghe-
 welt ende wrechtheydt niet upgheroept worden. Wilmen dannoch langhs dien wegh booztgaen / wat sal de vrucht zyn? Den Remon-
 stranten sal hare Religie also noch dieper in't herte ingheprent wor-
 den: de Calvinische Kercken sullen in ghehoor ende aenhangh af ne-
 men; de Remonstranten sullen in pver/ ende ghetal daghelijcks aen-
 wassen; ende epudelijck sullen Remonstrant ende Contra-Remon-
 strant met het gheheele Vaderlandt verlozen gaen. Godt verhoer-
 de het ghenadighlijck. Hooghmoghende Achtbare Heeren, Staet
 stille in uwe aenghevanghen loop / het is meer dan tijt. Houdt op
 te worden teghen de leden des lichaems / daer van ghy het hoofd
 zyt: de welvaert des volcks moet uwe hooghste wet zyn: het volck
 is niet om uwent wille / maer ghy zyt om harent wille ghestelt / om
 haer vooz te staen ende te beschermen. Bewijst metter daet / dat
 ghy te rechte de name van Vaders ende Herders draeght / ontfermt
 u over de verdrukte inghesetene; ontfermt u over het geheele landt;
 de noot roept tot de Hemel toe. Ontfermt u over u selve: want Godt
 is niet met u; uwe doen strydt teghen sijn W. wille. Alle wrechtheydt
 ende ongherechtigheyt der Officieren / alle ghewelt ende tyranne-
 dooz de Soldaten ghepleeght / alle verraderijen teghen de onschuldige
 aenghestelt / worden t'uwten laste ende beswaernisse (hoe wel uwe
 instrumenten daeromme niet vry gaen sullen) dooz de oogen Godts
 aengeteekent. Alle het suchen der verdrukte Chzistenen inde Lan-
 de gaet tegē u op ten Hemelwaert. Godt selve heeft hem gewapent /
 sijn handt ghestreckt / ende sijn boghe ghespannen teghen u / om u ter
 neder te vellen / ende te doen verdrukkinghe lyden / om dat ghy sijn
 volck t'onrechte verdrukt hebt. Daerom ontlaet ende verlost de
 verdrukte / laet los de gevangene / roept weder de gebannene; doet te
 niet uwe Placeaten / ende delicht upt hare memorie inde Nederlan-
 den. Gheft Godt de eere / ende den voleke verseckerde vryheyt / om
 hem na consciencie te dienen. Derootmoedigh u vooz den Alder-
 hooghsten / gaet hem in synen toorn te ghemoecte niet tranen / ende
 bidde hem om vergiffenisse der souden / op dat hy noch u ende ons
 ghenadigh zy. Doet boete / mijn Heeren? doet het in tijts ende met
 ernste. Want wat sal u de wechvluchtige eere / ende een handt vol
 verganckelijck goets baten / soo uwe ziele daerom treuren moet? Wis-
 schet uwe souden upt dooz hertelijck berou / oprechten gheloove / ende
 ware beterschap des levens. Alsulckie offerhanden behaghen Gode.
 Jdeyghet ghy uwe ooren / ende buyghet uwe herten hier toe / soo wil
 ick met u ende vooz u den levendighen Godt danken: indien niet; so
 hebbe ick my gequeten / ende wete / dat het verderf des Landts / ende
 het bloet der gene / die verlozen gaen / niet sal van mijne handen ghe-
 rpscht

epscht worden. Hier en tusschen sullen de Remonstranten op den Heere haren Godt vast staen / ende in haer crupce roemien : verseeckert zijnde dat hare sake uyt Godt is ; dat hy haer niet begheben noch verlaten sal; dat / gheleijk het kindeken Iesus de handen Herodis / hoe seer hy in tyranijde woedende was / ontgaen heeft / sy niet alle die hem / nu ter rechterhandt des Vaders verhooght zijnde / niet repner herten soecken / ofte in't gheheel / ofte ten deele van't ghe-welt haerder vbande bevizijde sullen worden ; ende dat de waerheyt / die sy belijden / tot grootmakinge van de name Godts ende Chyristi / ten onwille van alle mensche door-bzeken / en als het Sonnelicht aen den middagh schijnen sal. De Godt en Vader J. Chyristi verleene u Hooghmoghende, Edele, Achtbare Heeren,

ijne ghenade / om voorzichtiglijck te wandelen / ende uwe regeeringhe hem aenghenaem te maecken. Hy erbarme hem oock over ons allen / ende behoede onse lieve Vaderlandt ; door Iesum Christum, Amen.

Aenspraeck

Aen de Contra-Remonstrantsche Medicantē / ende die met hun de decreten des Dortschen Synodi hebighlijck zijben.

VRunden (want / hoe seer vbandelijck ghy u teghen my vzaeght / can ick u dese name in oprechtigheyt gheven / volghende daer in het exempel Chyristi teghen den ghenen / die hem verriedt.)

Indien dit Schyft / verbatende etlijcke Postien met haer bewijs / tot dese tijden behoorende / u ter handen comt / ende van u ghelesen wordt / laet het de aerdt ofte nature van de honigh-byen by u vinden / om wat goedts r'uwē p'asjite daer uyt te versamelen. Het welke op tweeley wijse sal connen gheschieden. Dooz eerst; indien ghy / hier uyt leerende / ofte indachtigh ghemaectt zijnde / hoe de ghene van welke de outheydt uwer Reformatie (daer op ghy seer roemt) in de Nederlanden haer aenvangh ghenomen heeft / aengaende verschepden saken / die onsen tijden met de hare ghemeen zyn / geoordeelt ende gepractiseert hebben / u selven begeben wilt / te overdencken / wat redenen ghy hebt / om so verre van hen te verschillen / ende so contrarie wegghen in te gaen; mitsgaders / redenen u ontbzekende / te bekenen / dat ghy gantsch on-aerdighe hinderen van uwe vooz-ouder's zyt / ende dat ghy vooz nabolghers vande eerste Gereformeerde (uyt spzeken niet van sommighe / die / van uwe aerdt zijnde / so haest sy een wepnigh aemtochts vonden / al doen ter tijdt niemandt neffens haer wilden tijden) niet condt gehouden worden; maer te vreesen hebt / dat sy inden daghe des oordeels teghen u opstaen sullen / ende u om uwer

wpect.

wezetheydt wille veroordeelen. Conde sulchs dooz dit middel in u te
 weghe ghebracht worden / dewyle doch menschen-auctoziteyt vele
 by u gheldet / soudt ghy gheen cleyn pzoft daer upt trecken. Daer by
 dan noch comt / dat ghy u; t dit schryft oock eondt verstaē / dat de Kie-
 monstranten dooz Gods ghebodt ghedzonghen zijnde / ende over
 sulchs van conscientie wegghen / niet comen de oeffeninghe hare
 Gods-dienstes nalaten / al ist dat hare Predicanten van de Synodo
 gedepozteert zyn / ende de gheheele Gods-dienst / van de Heeren Sta-
 ten dooz strenge Placcaten haer verboden is : even ghelyck de eerste
 Gherefozmeerde / niet teghestaende het Concilium van Trenten
 (welck in desen deele niet een harz minder ofte meerder gheldet / dan
 het Doztsche Synode) ende de wzeede Placcaten van den Coningh /
 daer mede hun sulchs verboden werdt / in de exercitie haerder Keli-
 gie voorzghedaen zyn. Daer upt ghy dan voozts sult comen beslup-
 ten / ghelyck in dit Schryft oock bewesen is / dat de Kemonstranten
 tegen alle recht ende reden so bitterlyck vervolgt worden / ende dies
 volghende / dat ghy consecutie ende amptes halven schuldigh zyt /
 den Overigheden hier over te waerschuwen / en hun te onderlichten /
 dat de Kemonstranten nu niet anders doen / dan de Gerefomezde
 ten tyde van de Spaensche regeeringhe hebben ghedaen. Doch ick
 hebbe wepnigh hoops / dat ghy op dese saken / soo als behoozt / letten
 sult; dewyle ick wete / dat Hamans aerdt / d'urwe in desen seer gelijck /
 niet tot nadeneken comt / vooz al eer ghemerckt wozt / datter vooz
 hem een ongheluck van den Coningh berendt is ; ende dat ghy noch
 in uwe fleur zyt / houdende seest-dagh ende jaermerckt ter oozsake
 van de overwinninghe der ghene / die ghy vooz urwe byanden hielt /
 hoewel sy u nopt misdaen hadden. Maer / liebe / is urwe blyschap al
 na wensch / ende heeft urwe ghelucksaligheyt al haer volle leden? wat
 soude / sult ghy moghelijck segghen / ons ontbzeken? wy hebben ghe-
 seten op den langh-gewenschten Synodalen thoon; aldaer / so wan-
 neer het ons aen reden ontzack / met gheestelijcke ende wereltlycke
 macht aenghedaen zijnde / hebben wy wetten ghesmedet tot bevesti-
 ginghe van onse Kijck; wie die niet houden wil / sal de dagheraet niet
 sien; wy hebben Marbachal / die ons niet cereu / en onse wetten niet
 aenbidden wilde / niet allenlijck upt de poozte van't Hof; maer oock
 upt het gantsche Landt vande H. Staten Generael verdzeven /
 ende sijn gheschel gheslaecte onder dwangh ghebracht; ende alsoo is
 nu dooz onse hulpe de Gherefozmeerde elaghende Kiercke van't ont-
 ghedierce / dat haer inde bupek wemelde ende pijnlijck was / bezijdt.
 Wat souden wy meerder wenschen? Ick bekenne / ghy hebt urwe per-
 sonagie meesterlijck ghespeert / sonder oncosten te sparen / oock sonder
 op recht / reden / waerheyt ofte liefde acht te nemen. Godt behoede de
 Kemonstranten / dat sy immermeer op dat toncel souden comen / om
 u na te spelen. Maer niet te min / late ick my voozstaē / dat het u noch
 al icuwers aen sepl: want soo wepnigh hooztmen van de vuzchten

des Synodi sprekken; uwe wetten ofte Canons willen selfs aen de man niet; sommighe seggen/datse van de Remonstranten vervalscht zijn; vele schamen haer der selve; niet weynighe voeghen haer tot de Remonstranten / om dat sy sien / dat het Synodus alsulcke vyzucht voortghebracht heeft; hoe bedeckelijck datse de sin vande Wetghevers (die/claerlijck voorgefelt zijnde/ gantsch grouwelijck voor der menschen ooghen soude zyn) uytzucken / soo moeten-se nocht al seer bemaelt ende behanghen zijn/er-se monster mogen passeren ende in de kercken ghepubliceert worden. Dit doet u sonder twyfel wec/ ende op dat het niet op mijn giffinghe schijne te staen: de man/ die voortijden uwe kercke so jammerlijck conde doen claghen ende verlanghen om anderen wec aen te doen (want de woorden geven allefins te kennen/ dat het de selve man is) claeght noch/ hoewel een ander persoon aenghedacn hebbende / byna eben seer: want in Mizpa het Synodale legheer ende de stant des selven beschouwende/spreekt hy also; De soo seer ghewenschte Synode is ghehouden, maer wie van de partij heeft door de selve sich laten bewegen, om sijne dwalingen af te staen, ende de waerheyt Godts oprechtelijck aen te nemen? Soo dat wy hier mede met den Propheet mogen seggen, de ooght is voorby, de Somer is wech, ende ons en is geen hulpe gecomen, Ierem. 8. 20. Wie en sal, met een verstandigh ooge dit bemerckende, niet terstontd ghewaer worden, dat alhoewel de Heere wat adems onder ons heeft ghemaect, dat evenwel sijn handt noch swaer op ons light, ende ons daerom lichtelijck in een recidive, ergher dan de eerste sieckte, soude mogen laten vallen? **De wijle dan de uwe selve also sprekken/ can een peder daer upt afnemen / dat uwe vzeughde noch niet volcomen zy: ja/so ghy te rechte uwe ghelegghentheit insiet/ ghy hebt groote ooxfahe/om alle te samen uwe laechen in een weclaghe te doen veranderen:want Godt gheeft sijn seghen tot u werck niet: hier aen gebzeekt het u aldermeest. Ende hoe soude de heplighe Godt soo onheplighen werck seghenen? hy weet/ dooz wat consten/listen/ conspirationen/ende vooz-oozdeelen ghy de wegh tot den Synodum gebaent hebt; hoedanighe voozlooperz (de ketter-meesterz/verstae ick/die in hare doen bewesen hebben / dat sy met de gheest Christi gheen ghemepnschap hadden: sy sullen oock hare last draghen) ghy uptgesonden hebt / om het goede erupdt upt den acker des Heeren upt te trecken: met wat gepassioneerde gemoederen ghy tot het Synode ghecomen zijt. Hy heeft ghesien ende ghehoort uwe partijeschap/ grootsehept/ meyneedighept/ ende wycthept / in den Synodo ghebruycht; partijeschap/ om dat ghy met vooz-oozdeel inghenomen zijnde gheen reden van uwe leere hebt willen gheben / noch teghen-reden hoozen/ maer u selven teghen de waerheyt ghecantet/ende alle deuren ofte inganghen/dooz welcke de selve conde in't licht comen/ so veel u mogelijck is gheweest/ gestoten hebt. **Uwe grootshept is in't gantsche bekelepdt van't Synode gebleken/ende specialijck/ dewijle ghy diekmact****

in aller

in aller ernste begheert hebt / dat de Remonstranten uwe Synode respecteren souden; dat ghy met censuren/ bevelen/ harde bestraffinghen/ onchzistelijcke byzettinghen / haer beswaert hebt/ als sulchs na uwe eersucht niet gheschiedt; (Chzisti sachtmordighe gheest/ radende tot goede onderwijsinghen/ ende lieflycke t'samenzprekinghen/ was by u niet te vinden) dat ghy de Remonstranten/ ghetrouwwe Dienaren Chzisti/ gehouden hebt als kinderen/ ja slaven/ die t'uwen ghebiede gaen/ staen/ spreken/ swijghen moesten; dat ghy den gheheelen volckie seer meesterlycke wetten gestelt hebt/ daer na sy haer moeten reguleren/ indien sy niet met u/ niet met Chzisto/ byzede willen hebben. Dwe mepneedigheyt is/ dat ghy/ by de heplighe Dame Godts gheswozen hebbende / dat ghy uwe handelinghen na syn woorde alleene aenriecht soudet/ hebt de Remonstranten vermaent/ daer op te letten/ dat het nu anders in den Lande stonde/ ende dat sy gheen gunste by de Heeren hadden om haer also van Godt ende syn woorde af te leyden/ ende op menschen te doen sien; doch sonderlinghe/ dat ghy directelijck teghen uwe eedt niet hebt toeghelaten/ maer ten hooghsten qualijck ghenomen / ende in verbolghen toorn bitterlijck haer doozghestrecken / om dat sy eenighe grouwelijcke opinien van Leeraers/ die by u in waerde gysthouden werden / wilden ontdekken / ende upt Godts woorde wederlegghen. Dwe wyetheyt is/ dat ghy den Remonstranten in hare consciencien gheperst hebt/ om te doen tghene sy verstonden/ hun van Godt verbode te zyn/ sonder haer beter te willen onderrichten/ ofte hare redenen gade te slaen; dat in uwen Synodo splieden van de Politijcke Heeren doozgaens niet decreten ende bevelen beswaert zyn/ ja oock ghy byzegt/ als conculcaeurs van de publicke auctoriteyt politijckelijck ghestrafte te sullen worden/ soo sy uwe wille niet en deden; dat sy teghen alle recht ende reden / oock teghen meermaels ghedane contrarie beloften ghearrrestert zyn; dat sy / te vozen byzederz / ja byzederz in Chzisto Jesu van u ghenemmt zijnde/ alleenlijck om dat sy uwe auctoriteyt/ die doch gheene is/ niet wilden ontsien/ (want hare Leere was te vozen al bekend) so smadelijck ende soo onchzistelijck upt den Synodo uptghewozen zyn; dat ghy by sententie/ vol van onwaerheyt ende ongherechtigheyt zijnde/ haer ende een seer groot ghetal andere Predicanten / oock Schoolmeesters / ja alle die u cloeckmoedighlijck teghenspreken / upt hare diensten/ ende de ghemeenschap Chzisti/ so veel ghy daer ober te segghen hebt/ wyzedelijck uptghewozen hebt; dat ghy oock het fundament gelept hebt van de strenghe Placcaten / ende sware vervolginghen/ die daer na in onse Vaderlandt ontstaen zyn. Dit alles heeft de Alderhooghste Gode ghesien ende ghehoort / beneffens dat hy oock weet/ watter meer is tot de verborghentheyt der ongherechtigheyt/ welck ghy inde Synodo ghewracht hebt/ behoozende/ dat mogelijck den menschen noch so niet bekend is. Dooz de ooghen Godts is mede maectt ende ontdeekt uwe menigerlepe valscheyt/ dat ghy uwe meest

aenstootelijcke leeringen (ooch die ghy niet onderteekeninghe uwer handen beloofst hebt/den volcke te sullen inplanten) loehent/ bedeckt/ bewimpelt/ verschoont/ om in ongunste van de menschen niet te vallen/ende u niet alleen in de kercken te vanden; dat ghy u niet schaemt hier ende daer vooz te gheven/de selve leere te leer en/ die de gebannene Predicanten vereondicht hebben/ende dat sy niet om haer Leer/maer om andere saken/ die sy onder de ledē hadden (W leugen-geest de sententie bewijst het contrarie) in ballinghschap uytgheworpen zijn/ alles/om het volck van de Remonstranten afkeerigh te maken/ende tot u te trecken: dat ghy ooch / om dooz de wzeetheyt der vervolginghe niet hatelijck by het volck te worden / de schuld van u tot de Magistraten afwijset / nochtans niet comende niet waerhepdt/ ooch niet willende segghen/ dat u misshaeght/ 'tyghene van de Magistraten ghedaen wozydt / veel weynigher met eenigh wozydt by de Magistraten arbejdende/dat hare Placcaten te niere ghedaen/ende de Remonstranten van de vervolginghe bevrydt moghen worden. Even so repne herten ende handen sult ghy in desen tot Godt ophesfen/als de Schryftgheleerde der Joden/Christum overgelevert hebende in de handen Pilati/ supber waren ende bequaem om het Pascha na den wille Godts te houden. Soude Godt tot alsulck werck/ende sodanighe lieden/by hare boosheyt noch blyvende/ synen seghen gheven /hy sal seghenen ende voozplanten / ooch in't midden des crupes/ die sonder op pets te sien/ dat in de werelt ghewin geachtet wozydt / syn eere / de bevozderinghe syner salighmakende waerheyt/ en de verbeteringhe/ooch saligheyt/des volcks soeken. Dit doen de Remonstranten: so ooch pemandt der selve pet anders soeckt/die sal Godts oogen niet outblydē. Maer u aengacende/ vzeest uwe bobengemelte Schryver niet sonder oozfakē vooz een gevaerlycke reedive. Ghy hebt vooz desen gheelaeght / erauck te zijn / om dat de Remonstranten neffens u Gode ende den Lande ten dienste / hare Religie openbaerlyck oeffende/ende ghy hebt haer/hoewel sy sochten niet u in vrede te leven/ uyt de Synagoge/ en ooch/de macht der Overheyt daer toe misbruyckende/ uyt het Landt gheworpen: maer nu conde wel de toozn Gods u een ander partije verwecken / die niet metalen argumentē disputerende/ daer dooz sy uwes Synodi medegenooten in de Paltz alreede in een sware coortse hebben doen vallen/ u soudē moghen een doodtlycke sieckte haest aenbzengen / ende of hem Godt des Landts noch wilde ontfermen (daer toe een peder met boetverdige ende heete tranen geduerighlyck in sijne gebeden moet aenhouden) om der onnossele wille/ die niet u in't verdzyet comen soudē/ sult ghy noch sonder vzeest van reedive niet zijn: wāt ghy hebt u inghebeeldet/ een wonde in u lichaem ontfanghen te hebben/ dooz dien de Remonstranten eenighe uwe dolinghen ontdeckten; maer als de Remonstrantsche Leere dooz Godts genade elaeer aen den dagh comen sal / ende de menschen de clepue openinge/ die ghy van u schade-

Ijck gheboelen in de Synodale Canons ghedaen hebt/ te rechte ver-
 staen sullen/ so sult ghy reden hebben/ om van cranchheyt te bedde te
 vallen. Wildet ghy na my lusteren/ ick soude u raden/ een heylsaem
 pferuatyf tijdelijck daer teghen te ghebruycken: welck sal zyn/ dat
 ghy met her telijck leet wesen over alle uwe voozgaende ende jeghen-
 woozdighe bitterheyt u dooz den hooghsten Godt verootmoedigen-
 de/ bekennet/ dat ghy uwe Synodus onbillicken gehouden hebt; dat
 ghy seer schadelijcke leeringhen onverstandighlijck ghearrseert/
 ende de waerhepdt Godts ghecondemneert hebt; dat ghy t'onrech-
 te de Dienaren Christi uptghewozpen hebt; dat ghy ongodlijcken
 veroorzaeckt hebt / dat vande hooghe Overhepdt Placeaten upt-
 ghegaen zyn / om t'gheheele Remonstrantsche gheslachte / soo vele
 en groote bloepende Gemeynten Christi/ met naer't lichaem (als Na-
 mans tegen den Jode daede) gedoodet/maer na der ziele/ dooz beroo-
 vinge vande spijse/ die haer ten eeuwigen levē dient/ in de geestelijcke
 doot (welck veel swaerder is) neder te stozten/ ende niet te min haer
 oock onder vzeese van lichamelijcke doot te houden. Dit alles met
 oprecht berou bekennende / sult ghy moeten heylighlijck Gode ende
 Christo beloven/ dat ghy van sulcke onchzistelijcke werckinge u ont-
 houdende/ sult vooztaen de waerheyt met ongepassioneerden gemoe-
 de upt de heylighe Schiziture ondersoeken; de bekende waerheyt
 plaetse geven; over niemants conscientie heerschen; een pegelijck met
 den geest der saechtmoedigheyt onderwijsen/ en oock onderwijninghe
 van andere ontfanghen; mede die van u in opinien verschillen goe-
 dertierentlijck dzagen / ende haer behulpsaem zyn om in vyzheyt der
 conscientie Godt Almachtigh te moghen dienen. Alsulcke bekende-
 nisse ende belofte/ in practijcke gestelt zijnde/ niet bygaende Godsali-
 ghe wandel na alle gheboden Godts/ sullen u tegen alle aenstaende
 swarigheden seer heylsaem zyn. Indien ghy na dese raedt niet luy-
 stert / maer in uwe vozighe weggen vooztgaet / so sullen de Remon-
 stranten/ niet nalatende vooz u te bidden/ u Gode bevelen/ ende danc-
 kende sijne hooghe Ma^t/ dat sy van u uptgewozpen zyn/ cloeckmoed-
 ighlijck vooztgaen om een veder te waerschouwen tegen uwe heyl-
 loose leeringhen ende ongodlijcke proceduren/ mitsgaders de waer-
 heyt/ die na Godsalicheyt is/ dooz leeringhen/ goedt exempel des le-
 vens/ ghevanghenissen/ tuchthuyssen / ende de doot selve te bevoozde-
 ren. So daerenteghen uwe herte weereck wordt / ende ghy dese goede
 raedt betrachtet / so sullen sy hopen / dat noech de dzoevighe scheure
 Josephs sal moghen gheheelet worden; ende Godt vooz u danken-
 de/ sullen sy met u in den ghbede aenhouden/ dat hy om sijns groo-
 ten Naems wille hem over ons ende onse lieve Daderlandt noech wil
 erbarmen: Gelijck ick mede den selvighen Godt ende Dader Christi
 jeghenwoozd: lijck bidde/ dat hy u hier toe ghebe verlichtede ooghen
 des verstandts / uwe herten van alle quade passien ontledighe / ende
 u in sijne wegen leyde: op dat wy als schapen Christi vzeedsamelijck

met malcanderen lebende/ te samen in sprechtigheyt onder hope des
 ewigen lebens hem dienen moghen door Iesum Christum/ Amen.

Aenspraeck

**Aen de Remonstrantsche Predicanten / ende
 Ghemeynten/ die in de Vereenighde Nederlanden
 om de boozstande van de Evangelische waer-
 heyt ende bypheyt der consciencien
 verdukinge lyden.**

Mine seer lieve ende waerde Broeders ende Susters in Christus
 Iesu; den arbejdt/ om dese boozgaende poincten met haer be-
 wijs by malcander e te stellen/ hebbe ick aldermeest om uwer
 wille/ ende tot uwe ysofijt op my ghenomen; ende booznemelijck ten
 tweerlep opsichte. Want ten eersten hebbe ick daer op ghesien/ dat ick
 hier dooz de gene/ die u sonder oozsake haten/ ende t'onrechte vpyant-
 lijck vervolghen / soude connen tot nadencken byngghen / ende hare
 ghemoederen vzeedsame gedachten jegens u ingenereren. Het welc-
 ke indien my geluckt/ sal het merckelijck tot uwe ysofijt dicuen: over-
 mits ghy dan sekerlijck verademinghe/ ja metter tijt volcomen ver-
 lossinghe / van uwe sware verdukinghe te verwachten soudt heb-
 ben. Maer indien ick in desen te vergheefs mochte ghearbejdet heb-
 ben/ gelijck ick niet sonder oozsake seer vzeese / so sal het my doch aen
 mijn ander ooggen-merck niet seplen: welck is/ dat ghy dooz dit trac-
 taetgen aengaende verscheyden saken/ die nu ter tijt dickmael in be-
 denkinghe comen / tot naerder kennisse soudet ghebyzacht worden;
 doch insonderheyt vast ende seker bericht ontfanghen / dat ghy / on-
 aengesien de Placcaten vande V. V. Staten Generael/ ende de stren-
 ge executien/ mitsgaders allerhande crups ende verduyt / in de oeffe-
 ninghe van uwe Godts-dienst vooztbarende/ ende tot dien eynde af-
 ghesonderde vergaderinghen houdende / wel doet / ende behoudens
 goede consciencie/ ofte sonder te overtreden Godts ende Christi ghe-
 bodt/ niet anders condit doen. Het welcke te rechte verstaende/ ende
 van de waerheyt verskiert zijnde / sult ghy een ghewenschte gheru-
 sigheyt des ghemoedts daer van wech byzaghen / tot uwer sonder-
 linghe versterkinghe in alle crups ende lyden. Want een goede con-
 sciencie/ dat is/ seker kennisse/ dat t'ghene wy doen van Godt bewo-
 len is/ ende hem behaeght/ is het aldersachtste oorzussen/ om in t' mid-
 den van swarigheden met vzolijckheyt daer op te rusten / ende oock
 een onwinbaer gheweer ofte wapen teghen alle vpyanden ende hare
 vpyandtliche aenflaghen. Dit dan so zijnde / weest ghetroost in uwe
 verdukingen/ ende gaet boozt in uwe aenghevanghen werck: ver-
 traghet

traghet niet/ maer volghet den eynde toe / so sult ghy Gode aenge-
 naem zyn. Ghy trouwe arbejders in het werck des Heeren / ende
 mijne medecanijpers onder de baniere Christi / staet vooz de Ghe-
 meynten uwes Godts; staet vooz de waerheyt / die de werelt/ eerst
 in Christo/ daer na in sijne Apostelen/ ende andere heylighe mannen/
 nu oock in u lieden veroozdeelt heeft / maer op de H. Schrijfture ghe-
 grondt/ende u van Godt bekent gemaeckt is. Houdt u als mannen/
 weest sterck/ende wacker in allen dingen, volbzenght het werck van
 Evangelisten/ende bewijst sekerlijck uwe beroepinghe. Predicht het
 woordt/houdt aen tijdelijck en ontijdelijck/straf/dreghet/vermaent
 met alle langhmoedighheyt ende leere; verbullet den dienst / die ghy
 vanden Heere ontfangen hebt: besozghet de eudde uwes Godts/niet
 om vuyl ghewins wille/niet eere van menschen soeckende; maer/ge-
 lijck ghy Gode behaeght hebt / dat hy u het Evangelium betrubt
 heeft/ so spzeckt in alle vyzmoedighheyt het woordt/ als Gode beha-
 ghende/ die uwe herten bezzoeft. Het is u noodigh/ te schrijven ende
 te spzeken tot de schaepkens Christi van de ghemeene saligheyt: Het
 is recht/dat ghy/ so langhe ghy in dit tabernakel zijt/ niet ophoudet/
 de Ghemeynte Godts dooz vermaningen op te wecken/ om te stry-
 den vooz het gheloove/dat eenmael den Heyligen ghegeven is. Ghy
 zijt tot wachters gestelt/ om vooz de zielen des volcks te waken/ tot
 Predikers/tot ghesanten/om den wille Godts te vercondigen: ende
 so ghy hier in nalatigh zijt/ sal het bloet der gener/ die verlossen gaen/
 van uwen handen gheepscht worden. Daerom wijghet niet / maer
 roepet inden name uwes Godts/ende verheffet uwe stemme als een
 basynne. Het is nu de tijt:want verseurende wolven de overhandt
 nemen/ende de schapen loopen perijckel. Wachters wakent/en waer-
 schout het volck: roept sonder ophouden/ op dat sy de stemmen der
 ghene/ die gheen Herders en zyn/ niet en volghen: maect uwe toe-
 hoorders bekent/hoe schadelijck ende schandelijck de Doztsche grou-
 welen zyn/die-men nu met geweld soeckt in te voeren: betupghet hen/
 dat sy van so heyllose spijse blicdende/ hun houden aen de salighma-
 kende warheyt/ ende waerdighlijck de selve wandelen/ om het Co-
 ninghrijcke te beerben/daer toe sy geroepe zyn. En ghy/altoos vooz
 oogē hebbende de spruceke Pauli/wee my, ick dat ick niet Evangelizee-
 re, en gedenckende/dat ghy reekenschap van uwe bedieninge geven
 sult:wijcht niet een ure den genen/die onse vyzpheyt bespiedende/ forc-
 ken ons onder dienstbaerheyt te bzenghen / op dat de waerheyt des
 Evangeliums onder ons moge staende blijvē. Staet hun tegen met
 alle eloeckmoedighheyt ende voozichtigheyt. Dienet den hongherige
 Schapen de ghesonde spijse toe/ leerende/ soo veel moghelijck is/met
 Paulo / openbaerlijck ende in de hupsen/ by dage en by nachte. Godt
 sal met u zyn. Ghy oock mijne hertelijck-beminde Broeders ende
 Sisters in Christo / weest op uwe hoede / ende draeght sozghē vooz
 uwe zielen: wetende/dat de Contra-Demonstrantē de Aere Christi
 niet

niet mede bzenghen / maer tweedzacht ende erghernisse maken te-
 ghen de Leere/die van de Apostelen gheleert is/ ende die ghy dooz de
 ghenade Godts aenghenomen hebt / so wijckt van henlieden / na de
 vermaninghe des Apostels/ ende hebt gheen ghemeenschap met hun
 in hare Gods-dienst. Siet toe/dat uwe zielen dooz haer schoon-spre-
 ken niet vergiftighet worden. Hare sehandelijke Leere weet ghy/
 ende conditse lesen in hare Synodale Canons/mitsgaders in ander e
 hare boecken : hare wyzeheyt wordt ghy dagelychs aen goederen/
 lichamen ende conscientien ghewaer / ende ghevoelt-se met smerte.
 Ghy verstaet oock seer wel / dat het der wolven / niet der schapen/
 aerdt is/andere te verbolghen/ te rooben/bijten/ scheuren/ ende ver-
 stinden;welck ghy van dese lieden siet gedaen worden. Houdt u dan
 af van hare gemeenschap in den Godts-dienst/ op dat ghy met haer
 niet gherekent en werdet. Danket Godt / dat hy u verlichtede oog-
 ghen des verstants ghegeven/ende van die dicke dupsteruisse verlost
 heeft. Looft oock syn heplige Name/dat hy u Herders verleent heeft/
 die als opzechte Wachters ende Sienders u die sozgelijcke Contra-
 Remonstrantse klippen ontdeckt ende bekent ghemaecht hebben;
 die noch/geen perijckel ontsiende/u daer vooz waer schuwen;die uwe
 zielen te rechte met het levende woordt Godts weyden/ende den ge-
 wissen wegh ter saligheyt wijzen. Dese uwe Leeraers en voozgan-
 ghers bekenet ; houdtse in eere om des woordts ende hares pvers
 wille; omheltse met opzechte liefde/ende volghit hare voetstappen na:
 hoozste met blijste; volghit-se na/oste doet-se selve tot u comen in hup-
 sen/schueren/kelders/velden/weghen/ na dat de ghelegentheyt ende
 noodt verespffen sullen. Waer het doode lichaem is/ daer vergade-
 ren de Vrennen : waer Christus is met syn Evangelio/ daer moeten
 haer laten binden die na der ziele ghespyfighet willen worden : aen-
 merckt maleanderen tot ontsteekinghe des pvers : vermaent ende
 versterckt maleanderen. Carit eenighsins in uwe hupsen geschieden;
 verschoontse of spaertse niet / maer acht het haer meeste eieract te
 zijn/dat sy ten dienste Godts ghehepliget worden: die rijck zijn/ende
 vele conimoditeyten hebben / behooren den armen niet haer exempel
 vooz te gaen. Zffer dannoch reden/daerom dat het tot bebozderinge
 van de waerheyt anders dient te gheschieden / men gebzupeke God-
 lijcke / niet vleeschelijke / voozsichtigheyt : de eenvoudigheyt der
 Dupven moet altoos behouden / dat is / teghen de rechte aerdt der
 Christenen niet misdaen / ende 'tghene tot haer ampte behoort niet
 naghelaten / worden. Met dese cautie magh-men hem wel wachten
 vooz de menschen/ ende voozsichtigheyt ghebzupen. Begheeft u in
 haghren/ bosschen/ op duppen / aen de oever van de Zee ; ja cruppt in
 holen ende speloneken der aerde by maleanderen/liever/dan dat ghy
 uwe Godes-dienst gantschelijck ontbeeren / u selven onder conscien-
 tie-dwangh bupghen/ ende uwe lieve kinderen met hare nacomelin-
 ghen dooz uwe slaeuwighheyt ende slaphertigheyt in so ellendige sla-
 vernye

vernye hzenghen soudet. Ick wete wel / dat de Satan uwe weder-
 partje op de been is / wordende ende rasende gantsch seer/ dewijle
 hy weet/ dat sijn tijt cozt is/ om u van de waerheyt/ die na Godtsa-
 lighheit is/ af te leyden/ ende in de oeffeninghe uwes Godsdiensles-
 te doen vertragen: doch ghy weet / dat dese boose gheest aen den
 Heere Iesum/welcken ghy dient/niet en heeft/ende over sulc oock
 teghen u / met sijn gheschielijcke wapenen aenghedacn zijnde / niet en
 vermach. Ende wat zyn doch des Satans wapenen/ daer dooz hy
 u soude comen verschycken i hy heeft hem eerst in een Enghel des
 Lichts verandert/ ende volghens ghepretendeerde Kerckelijcke o-
 dze dooz een hepligh-genaemt Synodus/ inder daet gheensius soda-
 nigh zijnde / de waerheyt Godts / die ghy aenghenomen hebt ende
 belijdt/ ghecondemneert/om dooz desen glantz uwe oogen te verduy-
 steren / ende u niet den hoop/ die misleydet woordt / aen een zijde af te
 trecken. Maer ick behoeve u van desen Synodo niet veel te segghen:
 het is gienoech bekend wat daer van te houden zy. Ende ghy weet/
 dat een daer ghetuyghenisse van de h. Schyfture meer by u gelden
 moet / dan alle besuyten ende decreten van thien dupsent menschen/
 hoe naem-rijck sy oock moghen wesen. By exempel / de Schyfture
 seyt uytduckelijck / dat Godt wil, dat alle menschen saligh worden,
 ende tot kennisse der waerheyt comen, 1. Tim. 2.4. oock/ dat Godt niet
 wil, dat yemant vergae, maer dat sy alle tot bekeeringe comen, 2. Pet.
 3.9. Laet nu alle Synoden / Concilien / hoe aensienlijck die moghen
 zyn/ ter contrarie besuyten / dat Godt het meerendeel des mensche-
 lijcken gheslachts sonder aensien van haer ongheloove ende ongh-
 hoorzaemheyt / absolutelijck van eeuwighepdt tot de verdoemenisse
 gheordineert heeft/ende haer de ghenade/ die tot bekeeringe noodigh
 is/ niet geven wil: sult ghy-se niet alle met rechte moghen/ ende oock
 moeten vooz een Anathema houden/ om dat sy teghen Godts hepli-
 ghe woordt stryden i Doch tot uwer versterkinghe / om de hoeda-
 nigheyt van meest alle/ die inden Doztschen Synodo tegen de waer-
 heyt ende de voozstanders der selve ghedondert ende gebliemt heb-
 ben/ misgaders die hare decreten tot onruste des Vaderlandts ende
 verstoozinghe der Gheuevnten Christi hardt drijven/ te kennen/ be-
 schouwwet haerlieden neerstighlijck / ende lettet met eenen voozts op
 dese beschrijvinghe des Apostels Pauli/ In de laette daghen sullen co-
 men sware tijden: want daer sullen mensché wesen, henselven lief heb-
 bende, geltgierigh, vermetelijck, hoovaerdigh, lasteraers, den ouderen
 onghehoorsaem, ondanckbaer, onheyligh, sonder natuerlijke liefde,
 sonder verbondt, valsche beschuldighers, onmatigh, hardt, sonder lief-
 de tot de goede, verraders, roeckeloos, opgeblasen, die de wulph-
 heyt liever hebben dan Godt: hebbende een ghedaente der Godtsaligh-
 heyt, maer de cracht daer van hebben sy verlochent. Ende daer na/ Gelijk
 Iannes ende Iambres tegen Mosen stonden, also staen dese oock tegen
 de waerheyt, menschen met verdorven sinnen. 2. Tim. 3. vers. 1. tot 9.

Ick sal niet segghen/dat de Synodale Vaders ende hare mede-dij-
 vers aen alle dese dinghen schuldigh zijn: maer ghy/ verzehelijkinge
 ghemaect hebbende/bedenckt/ of niet de bevindinge u leert/dat dese
 lieden onder de ghene/ die dooz de Apostolische beschijvinghe afsge-
 beeldt zijn/wel vooz aen mogen ghestelt worden. Maer hoe sult ghy
 u ontrent de sodanighe houden? De Apostel seft ter selver plaetse/
 wendt u af van sulcken: ende op dat ghy vooz hen niet schiziken sou-
 det/ spzeckt hy noch voozder also/ maer sy en sullen niet meer voort-
 gangh hebben: want hare uytfinnigheyt sal een yeder openbaer wor-
 den. Laet ons dit vertrouwē op den Heere oock hebben: hy sal sijne
 waerhepdt de handt bieden/ ende menschen-leeringhen te schande
 maken: het sal hun niet helpen/ offe onder de name van particuliere
 personen/ offe van Synoden ende Conellien vooz den dagh comen.
 De Satan heeft oock al ghesien/ dat hy dooz dese schijn-hepligheyt
 niet can tot sijn vooznemen comen; ende over sulcks/ een ander per-
 soon acunemende/ heeft hy hem voozts vertoont/ als een Dozt des
 werelts/ dooz de schoon-schijnende goederen des werelts/ ter eener;
 dooz't swaert ende de vervolginghe ter andere zijde soekende te we-
 ghe te byenghen/ tghene hem in den bozigen aenflagh ghemist heeft.
 Hy doet schoon vooz de eere/ officien/ ampten/ dignitepten; de rijk-
 dommen/gagien/pensioenen/ vereeringhen; de ruste ende tghemack
 in dese werelt/ om daer dooz u lieden/als dooz een bezieghelijck aes
 aenghelockt zijnde/ in't strick der slavernije te byenghen. Daer zijn
 oock onghelukkighe menschen/ die haer dooz dit middel hebben laten
 ghevanchelijck wech voeren/ om in de armen des werelts gemacke-
 ligh te rusten: of hare consciencien ruste ende vrede ghevonden heb-
 ben/laten wy Godt oozdeelen. Maer ghy/ mijne beminde/hebt ghe-
 leert/dat u van Christo bevolen is/ Hebt de werelt niet lief, noch wat
 in de werelt is: ist dat yemant de werelt lief heeft, de liefde des Vaders
 is in hem niet: want al wat in de werelt is, de begheerlijckheit des vlee-
 sc̄hes, de begheerlijckheit der ooghen, ende de groot̄ heyt des levens,
 en is nyt den Vader niet, maer is uyt de werelt: ende de werelt vergaet
 ende hare begheerlijckheit: maer die de wille Godts doet, blijft inder
 eeuwigheyt. 1. Johan. 2. 15. 16. 17. Ghy wert/ dat een vooznaemt
 deel van de supbere ende onbevleete Godts-dienst vooz Godt de
 Vader is/hemselven onbevleekt houden van de werelt. Jac. 1. 27. 28.
 Dat de saligmakende genade Godts/die allen mensche verscheuen
 is/ons onder wijst/dat wy moeten verlochenē de wereltlijcke begeer-
 lijckheden, Tit. 2. 11. 12. dat het seer sozgelijck is/ de besmettingen der
 werelt door de kennisse Christi ontvloten zijnde, wederom in de selve
 verwerret, en daer van overwonnen te worden, 2. Pet. 2. 20. Ghy zijt
 oock indachtigh der woorden des Heerē/ wat sal het een mensche ba-
 ten, of hy de geheele werelt wonne, en sijn ziele verliest? ofte wat sal een
 mensche gheven, daer hy sijn ziele mede weder losse? Matth. 16. 26.
 Daeromme sult ghy u (ghelijck ick vertrouwe/ ende daer toe ick u
 oock

sock inden name Chzisti vermane) van de hoere des werelts niet laten bekozen/ om haer te gevalle de belkende waerheydt Chzisti af te gaen / ofte der belijdenisse des selven / u te sehamen. Ghy moet u te edel van ghemoedt ende te hoogh van afcomste houden/dan dat ghy u tot dit nietighe aerdsche poppe-werek nepghen soudet. Ghy zyt Godts kinderen/ ende gheroeppen tot besittinghe der hemelse erve: Wyft de werelt met alle haer eieraet van der handt / als die ghy niet en kent / ende des aenschouwens niet waerdigh achtet. Houdet met Mose/ de versmaetheyt Chzisti meerder rjedom te zyn/ dan de schatten van Egypten : achtet met Paulo alle dinghen schade ende dzeck te zyn/ om Chzistum te winnē. Laet uwe burger schap in de Hemelen zyn/ ende soeckt het gene/ dat daer boven is/ daer Chzistus is sittende ter rechterhandt Godts. So doende / sult ghy onbeweeght staen te ghen dese senijnighe schichten des Satans; ende hy sal te verghesst arbeypden/ om u uwe eerstegeboozte vooz een schotel wereltsch moes/ (ja vergift) af te coopen/ ofte u tot yet onbehoorlijchs te bewegen/ om te mogen de tijtliche nuttigheyt der soude gebuypeken. Maer sal de Satan de sodanighe dan vooztaen in vrede laten ? neen hy gewisselich: hy heeft noch andere wapenen/ daer mede hy alsulke lieden bespynght. Hy toont een schyzickelijck gelaet; hy woedet in toozn ende grimmigheyt; hy doet de werelt haer swaert upt trecken/ ende hare boghe spannen teghen de sodanighe; de Magistraten / Leeraers/ de ghemeene man maect hy op/ om/ peder na syne gheleghentheydt/ de selve met bitterheyt ende wyethcyp te overvallen. Hier upt ontstaen dan Placcaten/ ende de executien der selve dooz bannissementen/ ghevangenssen/ beroovingen ende confiscatien van goederen/ dooden en wozen. Schoeft ofte begeert ghy bewijs hier van? nis onnoodigh: want ghy siet het vooz uwen ooghen/ ende gevoelt het : Ghy zyt navolghers ghewozden van de Ghemeynten / die in Judea te Thessalonica ende in andere plaetsen gheweest zyn ; de welcke van hare eygen gheslachte vervolght wierden : ende also ljdet ghy nu oock van de gene/ die met ende onder u woonen/ ja van uwe Nabuyzen/ vzienden ende Magen. Sult ghy hier dooz beswijcken? inde andere acnslagen den Satan hebbende doen wijckē/ sult ghy dooz dese nedergevellet wozen ? dat late de goede Godt verre van u zyn. So u lieden de werelt haet, seyt Chzistus/ so weet, dat sy my eer dan u ghehaet heeft: hadt ghy vander werelt geweest, de werelt soude het hare lief hebben; nu om dat ghy vande werelt niet en zyt, maer ick hebbe u uyt de werelt uytvercoren, daerom haet u de werelt. Gedenckt des woordts, dat ick u gheseyt hebbe, de dienstknecht en is niet meerder dan sijn heere: ick dat sy my vervolghen hebben, so sullen sy u oock vervolghen. Joh. 15. 18. 19. 20. Het Evangelium Chzisti is een woordt des crupces; ende niemant can Chzisti Discipel zyn/ ten zp dat hy sijn crupce dagelijchs opneme/ ende ver sake sijn eygen leven. Matth. 16. Luc. 14. De geloovige verheugen haer ende roemen in het crupce / Rom. 5. 3.

Galat. 6. 14. Ende niet sonder oorzake/ want de Heere selve seyt tot
 haer/ Saligh zijt ghyliden, als u de menschen versmaden ende vervol-
 ghen, ende alle quaet teghen u spreken, lieghende om mijnent wille:
 verblijdt ende verheught u: want uwe loon is groot in de Hemelen,
 Matth. 5. 11. 12. Daerom/mijne Broeders ende Susters in Christo/
 laet u niet vzeemt zyn/ als ghy in vele verdrukkinghen comt: 'tis het
 lot der Christenen; 'tis de beker/die Godt syne kinder e laet inschenc-
 ken tot haerder beproevinghe: 'tis ghenade by Godt/ende tot uwe
 saligheyt dienende/ dat ghy om Christi en sijn's Evangeliums wille
 verholpunghe verdraecht. Ghedenckt met hoe grooten wolche der
 ghetuggen ghy onmeringht zyt/om haer exempel nabolghende vol-
 standelghe te loope den strydt/ die u voozgeset is. Siet op de Leydts-
 man ende volmaker des gheloofs Jesum/ dewelcke vooz de vzeugh-
 de/die hem voozgheset was/ heeft het cruce verdragen/ en de schan-
 de veracht: ende is nu geseten ter rechterhandt des thoons Godts.
 Overleght/ dat dese uwe Heere Jesus sulck een teghenspyelen der
 sondaren teghen hem gheleden heeft/ op dat ghy niet slaen en wer-
 det/ ende slap in u ghemoedt. Heb. 12. 1. 2. 3. Soo dan vertraghet
 niet: laet uwe moedt u niet ontballen/ laet uwe yver niet verflaen-
 wen. Noch aensienijckheyt (die doch gheene is) des Doztschen Sp-
 nodi/ noch de bedrieghelijcke cere/ rijkdom ofte ghemack des we-
 relts/ noch eenigh crups ofte lyden/ laet so vele by u vermoghen/ dat
 ghy daeromme de belijdenisse der waerheyt/ die ghy aenghenomen
 hebt/ ofte de oeffeninghe uwes Christelijcken Gods-dienste's soude
 nalaten. Weest stantvastigh ende onbeweght/ altoos overvloedigh
 in het werck des Heeren; wetende dat uwe arbejdt niet ydel sal zyn
 inden Heere. Bewijst u/ Helden te zyn inden dienste Christi. Stryde
 den goeden strydt des geloofs/ ende grijpt na het eeuwighe leven/
 tot welcke ghy gheroeppen zijt. Maer hier wordt mijn rijfende ghe-
 moedt nederwaerts ghepersset/ ende mijn vzolijck herte met droef-
 heyt overstolpt. Seght ghy/ waerom? om dat ick/ overdenckende/
 hoedanigh het leven ende de wandel zy der ghene/ die de waerheyt
 met ons belijden/ ende roemen vooz te staen/ groote ende uytmup-
 tende fauten in velen vinde. De Apostel beschryft eenighe menschen
 met dese woorden/ dat sy Godt gekent hebben, ende hebben hem als
 Godt niet geeert, noch gedanckt: maer zijn ydel geworden in hare ge-
 dachten, ende haer onverstandigh herte is verduystert gheworden.
 Daer sy hen selven wijs hielden, zijn sy dwaes geworden. En darr na:
 Vol aller ongerechtigheyt, hoererijc, ercheyt, gierigheyt, boosheyt, vol
 nijs, moorts, gekijfs, bedroghs, booser zeden, oorblasers, achterclap-
 pers, Godt hatende, versmaders, hoovaerdigh, opgeblasen, vinders
 der booser dinghen, den ouderen onghehoorsam, verstande' oos,
 trouweloos, sonder natuerlijcke liefde, sonder verbondt, onbarmer-
 tigh: welcke Godts recht wetende; als dat, die sulcks doen, den doot
 waerdigh zijn, en doen niet alleenlijck sulcks, maer hebben oock een
 welbe-

welbehaghen inden ghenen, die't doen, Rom. 1. 21. 22. 29. 30. 31. 32. Als men in desen spiegel de ghenaeinde Christenheyt beschouwet/ salmen niet (eplacs) al te groote ghelijckenisse vinden: hebben niet oock de Remonstranten/ so wy nu ghenaeint worden / al een goede aenpart aen dese beschrijvinghe: vintmen niet in hen lieden grove li-
neamenten / streecken / rimpels ende blecken / met dese afbeeldinghe
over een comende? Gheuwisselijck/groote ende grove sonden die niet
woorden ende wercken begaen worden/ hebben de overhandt oock
by de onse. Sonden/ die by andere ghesint heden/ ja by de ghemene
wereltsehe menschen gebonden worden/ groeyen ende bloeyen oock
by niet weynige van de onse. Hierom gaet het ons so qualijck: het is
onser boosheyt schulde / dat wy also gegefelt worden/ het is onser
onghehoorsaemheyt schuldt/ dat wy also gestraffet worden. Te rech-
te moghen wy onse herten niet tsamen onse handen ophuyffen tot
Godt inden hemel/ ende segghen/ Wy/wy hebben gesondicht/ ende
zijn onghesoorsaem gheweest / daerom hebt ghy met recht niet ver-
schoont / hier is te soeken ende te vinden de eerste oorsaech van onse
ongheluck ende onheyl. Ondergrondet uwe wegghen; scheuret uwe
herten/weenet ende huyplet om uwer sonden wille. In sonden leben-
de/ hebben wy te vozen den hooghsten Godt vertooyt/ ende hem de
roede in handen ghegheven: ende noch zijn wy vele de seluighe/ ende
wandelen de oude paden: de sonden cleuen ons so vast aen / dat sy
dooz het eruyt niet afgheuezen/ ende dooz de oben der ellende niet
uytgheruffet comen worden. Oeh mijn volck/ verlaet u niet op leu-
ghenen / met den Joden roepende/ hier is den Tempel des Heeren/
hier is den Tempel des Heeren. Dencket niet / dat Godt hem laet
paeyen niet de belijdenisse des monds/ als uwe herte verre van hem
is/ ende ghy hem niet uwe daet verloochent. Godts salighmakende
waerheyt te hebben/ die te hoozen prediken/ met den monde te belij-
den / vooz te staen / daerom verbolght te worden / sal u niet ter sa-
lighheyt ghedijen; ten zy ghehoorsaemheyt daer by come / die alleene
vooz Godt gelbt. Hebt ghy kennisse van de waerheyt Godts / ende
weet ghy de wille uwes Godts meerder dan andere / so ghy die niet
en doet/ wat can anders daer uyt volghen / dan dat swaerder oorz-
deel over u gaen sal? Het is ten over groote ghenade ende weldaet
Godts / dat / de schadelijcke leeringhen der Contra-Remonstranten
u ontdeekt ende bekent ghemaectt zijnde/ de heylsamen waerheyt des
Evangelij u verscheuen is / ende dat die selve / niet teghenstaende
dese sware verbolginghe / u noch ghepredickt wordt: ghy doet oock
wel / dat ghy de selve hoozt/ volghet/belijdt/voozstaet: maer hier me-
de moet ghy niet verghenoeght zijn: dese ghenade Godts ende heyl-
lighe Leere roeyt u tot boete ende ware beteringhe uwes sondighen
levens. Remonstrants ghesint te zijn/ sal niemant de saligheyt ghe-
ben/ ten zy dat hy de gheboden Godts ende Christi onderhoude. Die
haer op de belijdenisse des monds verlaten / sullen van Christo hoo-

ren/ Wat noemt ghy my Heere, Heere, ende doet niet tghene ick u segge? Ende/ Niet een yegelijck, die tot my seyt Heere, Heere, sal in het Coninghrijcke der Hemelen comē, maer die daer doet de wille mijns Vaders, die inde Hemelen is. Sy sullen met de dwase Maeghden de deure des Hemels gesloten vinden/ ende hoozen de droevige stemme/ Ick kenne u niet. Daerom/ is u de Leere lief/ die so hepsaem is/ en met so groot perijckel en met so vele strijts u vercondicht woardt; gaet u de eere Godts ende Christi ter herten; soeckt ghy met ernste uwe saligheyt / soo bidde ick u dooz de barmhertigheden Godts / ende besuyghet / ja bevele u inden name Jesu Christi / wasschet u / supbert u / repnighet u / doet het boose wesen van u : besnijdet de voorhuylt uwes herten ; bedwinghet uwe tonghe / dat sy gheen quaet en spreke ; beswaert uwe oozen / dat sy na ongodlijcke dinghen niet en lusteren; maectt een verbondt met uwe ooggen/ dat sy niet na ydelheyt en sien. Weest in gheenen dinghen de werelt ghelijcksoemigh; maer leght af den ouden mensche/ dat is/ uwe boose oude wandelinghe/ die dooz de begheerte der dwalinge verderft ; crupcighet het vleesch niet sijne begheerten; doodt de wercken des lichaems dooz den gheest ; doet het lichaem der sonde te niet / op dat se voortaan in u de overhandt niet en hebbe. Wordt verandert in den geest uwes gemoets; gheloofst in den Heere Jesum Christum; bewijst uwe gheloobe dooz uwe goede wercken; begeeft uwe lichamen Gode tot een levende/ heplighe/ welbehagghende offerhande ; doet aen de nieuwe mensche / die na Godt gheschapen is tot [ofte in] ware gerechticheyt ende hepligheyt; leest godsalighlijck / rechtvaerdighlijck ende matighlijck ; laet Christus een gedaente in u hebben; ja/ laet uwe leven voortaan sodanigh zyn/ dat niet ghy/ maer Christus in u leve. Het sal u in desen alle aen noodighe ende ghenoeghsanie ghenade Godts niet ontbrycken : ende de Leere der Remonstranten sal u ten hooghsten daer toe dienen ende bevoorderlijck zyn. Tot u come ick nu/ opzichte herten/ ende Gods salige zielen/ die ghy uwe conscientien met repn water gebadet hebt/ ende Christo in ghelijckmakinghe sijnes doots ende sijner opstandinghe aenghewassen zijt. (Godt gebe/ dat ghy veel in ghetale booz sijne ooggen bevonde mooght woordē.) Laet mijne boozgaende woorden uwe hepligh ghenoecht niet quetsen; sy zyn tot u niet gesproken; ghy zijt Gode lief ende aenghenaem in Christo; maer niet te min bidde ende bermene ick u/ wachtet u liede/ dat ghy niet dooz der godlooser dwalinghe verleydt zijnde/ van uwe vastigheyt af en valt : maer waakt inde ghenade ende kennisse onses Heeren ende Salighmaker Jesu Christi: wert verbult met de kennisse sijnes willen/ in alle wijsheyt ende gheestelijcken verstande : dat ghelieden meught wandelen waer dighlijck den Heere in alle behagelijckheyt/ tot alle goede wercken vuchtbaer ; versterckt met alle sterckheyt / na sijne eerlijcke cracht tot alle lijdsaemheyt en langhmoedigheyt met blijshap. Laet allesing blycken u werck des gheloofs/ uwe arbeydt der liefde / ende

de ghe

de ghebuerfaemheyt der hope. Godt / die het gorde in u begunnen
 heest / die sal het oock volbrueghen tot den daghe Jesu Christi. So-
 danighe zijnde (O Vader aller barmhertigheyt / gheeft ons hier toe
 uwe genade/ende doet ons dit vrosijt uyt het vper der beproevinghe
 behalen) laet ons de Leere der waerheyt / die ons van Godt ghe-
 geben is/vast houden/ ende alle deelen onses Christelijcken ende van
 Godt geboden Gods-dienstes in't hemelijck ofte in't openbaer/ na
 dat de noodt verepsehen sal / bestendighlijck oeffenen. Laet ons der
 menschen vrese niet vreesen / noch eenighsins verschriekt worden.
 Zijn de Placcaten van de Oberigheden tegen ons; wy gehoozamen
 de gheboden Godts ende Christi: handelen de Officieren ons wree-
 delijck/de ghenade Godts sal onse ziele verquicken: worden wy van
 onse goederen berooft; wy wete dat wy een beter goet in de Heme-
 len hebben: worden wy gebannen; de aerde is onses Heeren met ha-
 re volheyt; worden wy in gebanckenissen ende Tuchtuyfsen opge-
 sloten; de gheheele Hemel sal ons open zijn: worden wy van vrouwe
 ende kinderen afgescheurt; wy moetense om Christi wille versaken/
 ende hy sal-se verzoegen: worden wy gedoodet; Christus sal ons uyt
 den dooden weder opwecken / ende het eeuwige leven geben. Maer
 in allen desen laet ons vperige ghebeden tot Godt doen opgaen vooz
 hooge ende laghe Oberigheden/die ons t'onrechte (want wy teghen
 haer gantsch niet misdaen hebben) so bitterlijck vervolgen/ op dat sy
 niet tydelijcke boete de schickelijcke toorn/die haer nakende is/ mo-
 gen voozcomen. Ghy/mijne Zoeders ende Sisters in Christo/uyt-
 vereozene/heylighen ende beminde Godts/dit alles aenmerckende be-
 swijckt noch verflaet niet: houdt dat ghy hebt; betrachtet t'ghene u
 van Godt gheboden is; vbert daer in; helpt daer toe/ende bevoordert
 na u vermoghen alle middelen/daer toe behoozende: sehupst het niet
 op maleanderē/ maer een veder trachte den anderen vooz te gaen/en
 goetd ertempel te geben. Het ghelddt de waerheyt Godts/ de oprechte
 dienst Christi/de vppheyt der conscientien vooz u/ uwe kinderen ende
 naemelingen; het gelddt uwe eeuwige saligheyt. Waeght daer vooz/
 gelijk Christenen toebehoozt/ alles wat ghy hebt. Den loop volloo-
 pen/den camp volcamp/ ende het ghelooove behouden hebbende / silt
 ghy de crooue der gherechticheyt ontfanghen. Het licht-vergaende
 liden deses levens sal in u werken de boven-maten onbegrijpelijcke
 swaerte der ewiger heerlijckheyt. Hier op hopende/ ende met uyt-
 gestreckten halse verwachtende/besittet daerentuffchen uwe zielen in
 lijdsfaemheyt/ ende laet uwe lijdsfaemheyt een volmaect werck heb-
 ben. Owe Heere/die ghy dient/is ghetrouwe/ende sal u niet verfoec-
 ken boven vermogen/ maer sal uytcomste geben niet de verfoeckin-
 ge: hy weet de sijne uyt alle liden te verlossen. Der trout; sijne comste
 naerdert; hy is vooz de deure/ om u te helpen. Seght met David tot
 uwe ziele: wat bedroeft ghy u, mijn ziele, ende zijt so onrustigh in my?
 wachtet op Godt: want ick sal hem noch dancken, dat hy mijn aenghe-

ichts hulpe ende mijn Godtis. Ps. 42. 6. 12. **De Godt ende Vader**
onfes Heeren Jesu Chyristi/ vergeve ons allen alle onse sonden/ hepli-
ghe ons geheel volmaectelijck/ ende beware ons onstraffelijck inde
toecomste onfes Heeren Jesu Chyristi. Hem, die boven alles, dat wy
 bidden, ofte dencken overvloedighlijck doen can na de macht,
 die in ons werckt, zy eere inder Ghemeynten door
 Christum Iesum in alle eeuwicheyt.

Amen.

Druck-fauten.

Wag. 8. lin. 23. voor Spaengien verballen leest Spaengien bes
 claert wordt verballen

Wag. 14. lin. 39. voor Ruyters leest Ruyters

Wag. 25. lin. 2. voor Ruyters leest Ruyters

Do eenighe fautten meer ghebonden worden / sal de Lese
 mit lesen belieben te verbeteren.

19 fam.

